

Gençlere
Pırlanta
Ölçüler
1

Asrın Getirdiği
Tereddütler'den
S

Gençlere
Pırlanta
Ölçüler

- 1 -

Gençlere
Pırlanta
Ölçüler

1

Asrın Getirdiği Tereddütler'den

Gençlere Pirlanta Ölçüler - 1

Copyright © Mustu Yayınları, 2011

Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'ne aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'nin önceden yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Bu kitap yayınevimiz tarafından muhterem M. Fethullahî Gülen Hocaefendi'nin eserlerinden derlenmiştir.

Editör

Aslı KAPLAN

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Ali ÖZER

Kapak

Nurdoğan ÇAKMAKÇI

Sayfa Düzeni

Bekir YILDIZ

ISBN

978-605-5468-44-6

Yayın Numarası

519

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan A.Ş.

TS EN ISO 9001:2008

Ser No: 300-01

Sarıncı Yolu Üzeri No: 7 Gazimîr / İZMİR

Tel: (0232) 274 22 15

Ekim - 2011

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31

Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey / İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Mustu Yayınları

Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1

34696 Üsküdar / İSTANBUL

Tel: (0216) 522 11 44 Fax: (0216) 522 11 78

www.mustu.com

facebook.com/kitapkaynagi

İçindekiler

Önsöz	1
Allah Bilinebilir mi, Tarif Edilebilir mi?	3
Bazı Kimseler “Biz Niçin Allah’ı Görmüyoruz?” Diyorlar. Buna Nasıl Karşılık Verilmelidir?	6
“Allah Her Şeyi Yarattı, -Hâsâ- O’nu Kim Yarattı?” Deniliyor. Bu Husus Nasıl İzah Edilebilir?	13
Allah Çok İnsanlara, Araba, Apartman, Mal, Mülk, İti- bar, Arkadaş, Şan, Şöhret Vermiş. Bazı İnsanlara Da Fakirlik, Dert, Musibet, Elem, Keder Vermiş; Sonraki İnsanlar Çok Mu Kötü, Yoksa Allah Öbürlerini Çok Mu Seviyor?	24

Allah'ın Bizim İbadetimize İhtiyacı Olmadığına Göre, Biz İbadetlerimizi Neden Kendi Keyif Ve İsteğimize Göre Yapmıyoruz?	29
“Ümmetimin Fesada Gittiği Bir Dönemde, Sünnet'ime Sımsıkı Sarılana Yüz Şehit Ecri Vardır.” Deniliyor. Sünnet-İ Seniyye'yi Öğrenip Asrın Şartları İçinde Tatbik Keyfiyetini Açıklar Mısınız?	38
Osmanlılar Hakkındaki Söylentilere Ne Dersiniz? Türkler Müslümanlığı Niçin Kabul Etmişlerdir?	44
İnsanımıza Okuma Alışkanlığını Nasıl Kazandırabi- liriz?	52
Hayat Ve Gençlik Hevesatı Cihetinden Gelen Tehlike- lerden Nasıl Korunabiliriz?	58
Dinimizi Öğrenip Başkalarına Da Öğretirken Hangi Husurlara Dikkat Etmeliyiz; Tebliğ Metodumuz Nasıl Olmalıdır?	66
Cihad Nedir? Küçük Ve Büyük Cihaddan Bahsediliyor, Tarif Ve İzah Eder Misiniz?	95
Edep Nedir? Edepli Olmak Ne Demektir? Kimlere Ve Nasıl Edepli Davranılır?	138
Allah'a Hakkıyla Asker Olmayı, Askerlik Anlayışı İçinde Anlatır Mısınız?	158

Boş Kaldığımız Zaman Şeytan Çok Çeşitli Şüphe, Tereddüt Ve Sıkıntılarla Hücum Ediyor. İrademiz Hislerimizin Elinde Oyuncak Oluyor. Ve Bu Gibi Durumlarda Mâsiyete Karşı Sabrımız Azalıyor, Tavsiyeleriniz?	162
Darvin Nazariyesinin Bu Kadar Çok Yara Almasına Rağmen İsrarla Yaşatılmaya Çalışılmasının Temelindeki Ana Düşünce Nedir?	170
Her Davanın Zuhurunda O Davanın Fertleri Mukaddes Göç İle Emrolunmuşlardır. Günümüzde Bir Beldeden Bir Beldeye Gitme, Orada Hakk’a Hizmet Etmeye Çalışma, Mukaddes Göç Sayılabilir Mi?	180
Bazı Mü’minlerde, Dindarlıklarıyla Alay Edilmesi Neticesinde Meydana Gelen Ezikliği Nasıl Telafi Edebiliriz?	199

ÖNSÖZ

Günümüzde bilgiye ulaşma yolları oldukça fazla ve yoğun. Ancak doğru bilgiye ulaşmak o kadar kolay değil. Özellikle, zamanın hızla akıp gittiği, gideni de geri getirmemizin mümkün olmadığı günümüzde, mevcut bilgilerin tamamını taramak suretiyle istenilen doğru bilgiye ulaşmak hepsinden daha zor. Bırakın her şeye ulaşmayı bazen bir yazarın bütün yazılarına ulaşma söz konusu olduğunda bile böyle bir zorluk söz konusu.

Bu zorlukları gören bazı okurlarımızın talebini de nazara alan yayınevimiz, muhterem müellifimizin de tensesipleriyle siz değerli okurlarımızın istifadesini kolaylaştırmak için Fethullah Gülen Hocaefendi'nin eserlerini hassasiyetle taradı ve tespit edilen başlıkları belli başlı okurlarımızla paylaşıp onların da düşüncelerini aldı. Sonuçta, okur seviyesi, konuların ağırlık derecesi ve gençlerin öncelikleri de nazara alınarak kademeli bir tasnif yapıldı. Böylelikle toplam on kitaplık bir seri doğmuş oldu: Gençlere Pırlanta Ölçüler.

Genç okurlarımızın ve kıymetli müellifimizin eserleriyle ilk defa tanışanların istifade edeceğini umarak bu vesileyle emeği geçen herkese teşekkür ederiz.

Muştu Yayınları

Allah bilinebilir mi, tarif edilebilir mi?

Allah hakkında, biz bize öğretilenden başkasını bilemeyiz. Akıl, bu sahada bir şey söyleyemez. Bu mevzuda aklın yapacağı şey, vahyin rehberliğini kabulden ibarettir. Bunu şöyle bir misalle anlaşılır hâle getirebiliriz:

Meselâ; bizler bir çatı altında oturuyoruz. Bir aralık kapının vurulduğunu duyduk. Evet, hakikaten kapı vuruluyordu. İçimizden bazıları, kapının vurulmasından anlaşılana aşarak, bir kısım mütalâalarda bulunmaya başladılar: “Efendim, kapıyı vuran şöyle bir zattır, böyle bir zattır.” ilh... Biz, buna tasavvur diyoruz. Bir diğer grup ise, böyle bir meselede, aklın tasavvur etmeye mecâli yoktur. Akla düşen şey, kapının vurulmasıyla arka tarafta birinin bulunduğunu tasdik; fakat kim olduğunu belirleme hususunu, kapıyı vurmak suretiyle kendini bize tanıttırmak isteyen zata bırakmak olacaktır. Biz buna teakkul (akletme), anlama diyoruz.

Bu misali, mevzumuzda şöylece tatbik edebiliriz: Biz Allah'ı (celle celâluhu) eserlerinden isimlerine, isimlerinden sıfatlarına, sıfatlarından tecellî-i Zât'a yükselerek tanımaya çalışırız.

Yani, eserlerinde tecellîden isimleriyle tecellî etmesine geçerek kâinatı dolaşır, sıfatların tecellî ufkuna ulaşır; gayptan şuhûda yükseliriz ve müşâhede zevkimiz artıkça, tecellî-i Zât için sermest ve bîhûş çırpınıp dururuz. Gâh cemal ve şefkat esintileriyle inbisat eder ve neşeleniriz; gâh celâl, mehâbet ve korku içinde ra'şedâr olup ürpeririz.

Görülüyor ki; Zât-ı Bârî hakkında, bizim “mâruhumuz” ve “malumumuz” ölçüsü içinde bir şey diyemiyoruz. O'nun, bilinmesini, kendine has lisan ve lehçesi içinde, şehadet ve gayp âleminin birleşme noktası olan vicdana bırakıyoruz. Evet, Allah isimleriyle malum, sıfatlarıyla muhât, zâtıyla mevcuttur; Hz. Sıddîk'ın ifadeyle: O'nu idrak, idrakten acz ifadesi içindedir. Veya en büyük Tarifçiye isnat edilen bir sözdeki itirafla, “Seni hakkıyla bilemedik ey Mâruf.”¹ ölçüsüyle bir Mâruf ve Malum'dur.

Kur'ân-ı Kerim'in, O'nun ef'âli ve icraatına dair verdiği tariflerde ise, O'nu ef'âl ve sıfatlarıyla bir Mâbud-u

¹ el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 2/410; Mer'î İbn Yûsuf; *Ekâvîlü's-sikât* s.45.

Mutlak tanır; kemal sıfatlarla bilinebileceğine kalben yükselir, cemalde (sonsuz güzellik kaynağı) olan kemalini (mutlak eksiksizlik ve kusursuzluğunu) görürüz.

Öyle ise, ahd ü peymânımızı bir kere daha yenileyerek, şöyle diyebiliriz: Ey Mâbud-u Mutlak!... Seni hakkıyla bilemediğimiz muhakkak; ama bizlere şah damarlarından daha yakın olduğun ve normo âlemdeki bu yakınlığın içinde, bütün bir semavatı kitap sayfaları gibi açıp kapamadaki azametini, sineğin gözü ile güneş manzumesi arasında vaz'ettiğin şiirimsi âhengi, ruhumuza bir nurlu yol kabul ederek, binlerce, yüz binlerce menzilde Sana ait eserlerle Zât'ını tanıyor, tecellîleriyle bütünleşiyor ve itminana eriyoruz.

Bîhûş-Sermest: Aklı başından gitmiş, kendinden geçmiş.

Gayb: Alâmet ve emare ile bilinmeyen, his ve akıl ötesi âlem.

İnbisat: Açılma, ferahlama.

Mâbud-u Mutlak: İbadete lâyık tek ve yektâ Zât.

Ra'sedâr: Titreyen, ürperen.

Mehâbet: Heybet, ihtişam; saygıyla karışık çekinme, ürperme.

Muhât: Kavranan, ihata edilen.

Şehadet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin âlemi.

Şühûd: O'na ait emarelerin sezilip duyulduğu âlem.

Tecellî-i Zât: Hazreti Zât'ın hiçbir isim ve sıfatı mülâhazaya alınmaksızın, keyfiyet ve kemiyet olmaksızın Zâtî tecellîsi.

Bazı kimseler “Biz niçin Allah’ı görmüyoruz?” diyorlar. Buna nasıl karşılık verilmelidir?

Görme, ihata meselesidir. Meselâ: İnsanın vücudunda mikroplar var, hatta bir dişin dibinde belki birkaç milyon bakteri bulunur. Bunlar kendi ellerindeki imkân ve edevatla, insanın dişini yontmaya, yıpratmaya, aşındırmaya çalışırlar. Hâlbuki insan, ne bunların gürültüsünü duyar, ne de mevcudiyetlerinden haberdardır. Onlar da tamamıyla insanı göremez ve hele kat’iyen ihata edemezler. Esasen, insanı görüp tam ihata edebilmeleri için, onun dışında ve tamamen müstakil olmaları ve aynı zamanda onu görebilecekleri teleskop gibi bir göze sahip bulunmaları lâzımdır. Demek ki, ihata edemeyişleri görmelerine mâni oluyor. Onlar ise, o anda neyin karşısında bulunuyorlarsa ancak onu görüyorlar...

Mikro âlemdeki bu misale benzer bir misal de, makro âlemden arz edelim; meselâ: Büyük bir teleskobun başına oturduğumuzu düşünelim ki; bu teleskop, ışık yılıyla dört milyar sene ötesini gösteriyor. Yine de, bütün kâinat ve mekânlar hakkındaki bilgimiz “deryada katre.” Belki, sadece o teleskopla gördüğümüz saha hakkında, bulanık faraziyeler nev’inden bir kısım malumata sahip olabiliyoruz. Bu faraziyeler ile de yeni faraziyelere ulaşarak başka malumatlar elde etmeye çalışıyoruz.

Biz burada da, kâinatın idaresini, umumî şeklini, muhtevasını ve mahiyetini göremeyecek ve idrak edemeyeceğiz. Çünkü, mikro âlemde olduğu gibi, makro âlemde de tam bir ihataya sahip değiliz.

Görülüyor ki, elimizde mikroskop veya X ışınları, mikro varlıklar karşısında ihatasızlık içinde olduğumuz gibi, makro âlemde de aynı ihatasızlık içinde bulunuyoruz. Şimdi bir de, Allah’ı (celle celâluhu) düşünelim: Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyor ki: “Allah’ın Kürsî’sine nispeten, bütün kevn ü mekânlar (yani ışık hızıyla trilyon defa trilyon derinlikleri bulunan kevn ü mekânlar), çöle atılmış bir halka gibidir. “O’nun Arşına nispeten de Kürsî, çöle atılmış bir halka gibidir.”² Kemmiyet ve keyfiyet ölçüleri içinde, Arş ve Kürsî ele alınırken ortaya konan nispetlerle bu ne müthiş azamet!.. Allah Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, emir ve

² İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ân* 1/310; et-Taberî, *Câmiu’l-beyân* 3/10.

iradesini bu Arş ve Kürsî'den tenfiz ve hükmünü oradan icra ediyor...

Şimdi, kâinatlara nispeten mikroskobik bir hüviyette olan sizlerin, bütün kevn ü mekânları anlayabilme iddianız, nasıl abes bir iş ise, öyle de bütün mekânlar O'na nispeten mikroskobik bir varlık hâline gelen; Arş-ı A'zam'ı anlama gayretiniz de o derece abes bir iştir. Kaldı ki, Arş-ı A'zam da ancak, Allah'ın emirlerinin tenfiz ve icra mahallidir. Böyle olunca, Allah nasıl ihata edilip kavranacak ki?..

Onun için Kur'ân-ı Kerim'de “O’nu gözler ihata edemez; O(nun ilmi) ise bütün gözleri ihata eder.” buyurulmaktadır.³

Evet, o basar ve basiretler O’nu idrak ve ihata edemez. Görmek için ihata lâzımdır. O, bütün basar ve basiretleri idrak buyurur, ihata buyurur da, gözler O’nu ihata edemez. Mevzuun aydınlığa kavuşması için, bu cihetin de böylece bilinmesi şarttır.

Bir diğer yönüyle; nur, Allah'ın (celle celâluhu) hicabıdır (perde). Biz, nuru bile ihata edemiyoruz. Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) miraçtan dönüşte, sahabi sordu: “Rabbini gördün mü?” Bir defa şöyle buyurdular: (Ebû Zer naklediyor) “O bir Nur; nasıl görürüm O’nu.”⁴

³ En'âm sûresi, 6/103.

⁴ Müslim, iman 291.

Başka bir yerde buyururlar ki: “Ben bir nur gördüm.”⁵ Hâlbuki nur, mahluktur. Allah, Münevviru’n-Nur’dur. Nur’a şekil veren, biçim veren, tasvîrini yapan Allah’tır (celle celâluhu). Nur, Allah değildir; O’nun mahlukudur. Başka bir hadiste tavzih buyururlar: “Allah’ın hicabı nurdur.”⁶ Yani sizinle O’nun arasında bir nur vardır. Siz, nur ile muhâtsınız. Burada da ayrı bir derinlik var! Yine muhât diyoruz; ama sıfatları ile, başkası ile değil. Sıfatları ne gayri, ne de aynı...

Ulûhiyete dair meselelere girince, mevzu derinleşiyor, ağırlaşıyor ve altından kalkılamaz bir hâl alıyor.

Netice olarak diyebiliriz ki: Allah (celle celâluhu) görülmez. Hicabı, nurdur O’nun. Siz, görseniz görseniz ancak nur görürsünüz. Meselâ nefs-i emmare sırrını aşmaya çalıştığınız zaman, kıvılcık bir nur görürsünüz; nefs-i levvameye geldiğiniz zaman mavi; nefs-i mutmainneye geldiğiniz zaman da yeşil bir nur görürsünüz. Sonra bir seviyeye gelirsiniz ki, orada gördüğünüz nurun rengini tayin ve tespit edemezsiniz. Bunlar, ehlullahın müşâhedesidir ve ancak vicdanî tecrübelerle inkişaf eder.

Bir fikir verebilmek için, mevzua bu renklerle girdim ve arz etmeye çalıştım. Binaenaleyh, sizin de göreceğiniz sadece, Cenâb-ı Hakk’ın nurunun gölgesinin

⁵ Müslim, *iman* 292; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat* 8/170.

⁶ Müslim, *iman* 293.

gölgesinden ibaret olacaktır. Bu itibarla da yine görmüş sayılmayacaksınız.

Şimdi de, mevzuu bir üçüncü yönüyle ele alalım: İbrahim Hakkı Hazretleri der ki:

“Bulunmaz Rabbimin zıddı ve niddi, misli, âlemde ve suretten münezzehtir, mukaddestir, Teâlallah.”⁷

Evvelâ, Rabbimizin zıddı yoktur. Bu çok mühim bir husustur. Bir şeyin zıddı olacak ki, görülebilsin. Yani sen ışığı görüyorsun; çünkü onun karşısında karanlık var. Keza, bir kısım uzunluklar hakkında fikrini söylüyorsun; Meselâ: Bu iki metre diğeri üç ilh... Zıddı olduğundan dolayı, bunlar tertibe girebiliyorlar.

Allah'ın ne zıddı, ne de niddi vardır ki, karanlık ışığı gösterdiği gibi, O da, zıddıyla görünsün.

Bir de bu meseleyi fizik açısından ele alalım. Acaba insan, şu önüne serilip teşhir edilen kevn ü mekânın kaçta kaçını görüyor. Evet, gördüğünüz şeyler hakkında bir rakam verebilir misiniz? Meselâ, düşünelim ki, görülebilecek şeylerden milyar kere milyar eşya şu kâinat meşherinde bizim nazarımıza arz edilmiş ve “Buyurun, görün, ibret alın; Yaradan'ı alkışlayın!” denmiş. Hâlbuki nazarımıza arz edilen bu şeylerin ancak milyonda beşini görebiliyor, geri kalanları ise tanımıyoruz bile. Evet, sadece

⁷ İbrahim Hakkı, Ehl-i Sünnet İnancı 4. beyit.

belli bir boyda, belli ışık dalgaları içinde olanları görüyoruz. O hâlde dikkat buyurun, “Ben niye Allah’ı görmüyorum?” diyen bir insan, milyonda beş gördüğü daracık kâinatın içine, bütün kevn ü mekânı elinde tutan Allah’ı da sokmak istiyor!.. Ah, sefil düşünce!..

Evet, âyât-ı tekvîniye (kâinat kitabının mevzu ve meseleleri) karşısında bin türlü kafa sancısı çeken, O’nu görecektir. Büyük nebi Hz. Musa ve nebilerin efendisi Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi durumlarına göre mutlaka O’nu göreceklerdir. Diğerleri de kendi çaplarına göre... Ve burada araştırma, tefekkür etme hususuna büyük bir teşvik vardır. Ahirette bey ve sultan olmak isteyenler, dünyada, kafa ve kalb yapılarını yenilemeye çalışacak, daha doğrusu, orada, fikren ve ruhen yükselmiş kimselere yakışır şekilde Allah’ı görmek ve duymak için burada, kalb ve ruhlarını yaşayacak, himmetlerini âli tutacak; bir kova su ile oraya gitmeyecek, bir umman taşıyacaklar ötelere... İbrahim Hakkı Hazretlerinin, zayıf olduğuna bakmadan tercüme ettiği bir hadis-i şerifte -bazıları mevzu da diyor- şöyle buyrulmuştur:

“Sığmam dedi Hak, arz u semaya;
Kenzen bilindi, dil madeninden.”⁸

⁸ el-Cürçânî, *et-Ta’rifât* s.218; el-Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ* 2/173.

Cihanlar, azameti yanında zerreler kadar dahi olmayan O yüce varlık, ne lütufkârdır ki; her mü'minin kalbinde "kenzen" bilinir ve O'nun duygularının itminanına vesile olur!..

Her şeyin doğrusunu O bilir.

Basar: Görme, görme duyusu.

Basiret: Kalb gözü. Eşyanın hakikatini görme, anlama gücü.

Faraziye: Varsayım, hipotez.

İhata: Kavrama, içine alma, kuşatma.

Kevn ü mekân: Varlık, kâinat.

Muhât: Kavranan, ihata edilen.

Münevviru'n-nur: Bütün nurların "Nur"u, bütün ışıkların, nurların Yaratıcısı Hz. Allah.

Nefs-i emmare: Daima kötüye sevk eden, sürekli günah arzusunda olan nefis.

Nefs-i levvame: İşlediği hata ve günahlardan dolayı vicdan azabı duyan, kendini kınayan nefis.

Nefs-i mutmainne: Mahiyetindeki kötü duygu ve düşüncelerden temizlenmiş; güzel ahlâk ile tam donanmış olarak Cenâb-ı Hakk'ın yakınlığına ermiş, mânevî huzur ve istikrar kazanmış nefis.

Nidd: Eş, benzer.

Tenfiz: Hükmünü yerine getirme, infaz etme.

**“Allah her şeyi yarattı, -hâşâ-
O’nu kim yarattı?” deniliyor.
Bu husus nasıl izah edilebilir?**

Bu soru da çok sorulan sorulardan biridir.

Ben bu soruyu, Resûl-i Ekrem’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberliğinin bir alâmeti olarak görüyor ve verdiği gaybî ihbarın tahakkuku karşısında boynumu büküp “Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah.” diyerek şehadet ediyorum. Evet, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah’ın şerefli elçisidir. Kıyamete kadar olup bitecek her şeyi, bir televizyon ekranından görüyor gibi seyretmiş ve söylediği her şeyi dosdoğru söylemiştir. Daha sonra meydana gelecek hâdiseler hakkında verdiği hükümler, söylediği şeyler o kadar isabetlidir ki; yeri geldiği zaman hepsi de aynı aynına doğru çıkmıştır. İşte, bu da onlardan bir tanesidir. Buyurur ki: (Sahabenin aklından böyle bir şey geçmez) “Bir gün gelecek ayağını

ayağının üstüne atarak -gurur, kibir, enaniyet içinde ve her meseleyi halletmiş gibi- bunu Allah yarattı, şunu Allah yarattı, Allah'ı kim yarattı?" diyecekler.⁹

Ben, bu soru tevcih edildiği zaman kendi kendime düşündüm ve "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah." dedim. Nasıl da görmüşsün ve nasıl da doğru söylüyorsun!... Şu, nefisleri ve enaniyetleri firavunlaşan, sebeplerle ulûhiyet isnat eden ve her şeyi sebepler içinde izaha kalkışan insanların idraksizliğini, düşünce sefaletini bundan daha güzel ifade mümkün olamazdı...

Asıl meseleye gelince, bu da, inkârcıların ortaya attıkları sorulardan biridir. Çok defa, körpe dimağlar, bu türlü soruların altında kalır ve ezilirler. Evet onlar, nâmütenâhîliği anlayamaz; sebeplerin zincirleme uzayıp gitmesini ve böyle bir aldatmacanın bir şey ifade edip etmemesini kat'iyen değerlendiremezler.

Bundan ötürü tereddüde düşer de zanneder ki; Allah da bir sebeptir; tıpkı herhangi bir sebep gibi... Ve Allah'ı, meydana getiren bir sebep vardır ki, Allah, ona göre müsebbeptir (sonuçtur). Bu, bir yanlış kanaatin neticesidir. Ve temelinde de Yaratanın bilinmemesi vardır. Allah, Müsebbibü'l-Esbab'tır ve varlığının evveli yoktur.

Bugüne kadar kelâmcılar, sebeplerin, böyle zincirleme devam edip gidemeyeceğini belli usûllerle ortaya

⁹ Buhârî, *bed'ü'l-halk* 11; Müslim, *iman* 214; Ebû Dâvûd, *sünnet* 18.

koyarak “Müsebbibü’l-Esbab” olan Allah’ın varlığını ispata çalışmışlardır. Onların, bu husustaki düşüncelerinin hulâsasını, bir iki misalle anlatmakta fayda mülâhaza ediyoruz. Kelâmcılar derler ki: Sebeplerin zincirleme (te-selsül) devam edip gideceğini düşünmek, o sebeplerin mahiyetini bilmemenin ve Yaratıcı’dan gaflet etmenin ifadesidir. Evet, eşyanın sonsuzdan beri süregelen bir kısım sebepler zincirinden ibaret olduğuna ihtimal vermek doğru değildir. Böyle bir şeyi mümkün görüp ihtimal vermek sırf bir aldanmışlıktır. Meselâ, yeryüzünün yeşermesi, hava, su ve güneşe bağlı olsun; hava, su güneş de bir kısım madde parçacıklarına; oksijen, hidrojen, karbon, azot... vs. gibi.. bu madde parçaları da daha küçük-küçük- lere ve onlar da kendilerinden küçük-küçük-küçük- lere... Bunun böyle uzayıp gitmesine ihtimal vermek ve eşyanın bu yolla izah edileceğine inanmak bir aldanma ve mugalâtadır. Hele, bir yerde, bunun karşısına anti-madde, anti-atomla çıkılıyor ve metafizik fiziğe galebe çalıyorsa... Ve hele, ilk ve son bütün sebepler fevkalâde âhenk içinde birer kanun, birer memur gibi hareket ediyorlarsa!..

Evet, “Şu şundan, şu şundan, şu da şundan...” demek, herhangi bir meseleyi halletmesi şöyle dursun, bilakis, her şeyi içinden çıkılmaz hâle getirmektedir. Zira, böyle bir meseleyi mümkün görmek, tıpkı “Yumurta tavuktan, tavuk yumurtadan...” düşüncesinin ilelebet sürüp gideceğine ihtimal verme gibi bir safsataya benzer ki;

bunlardan tavuk veya yumurtayı, Kudreti Sonsuz, Ezeli bir Zât'a vereceğimiz ana kadar, iddialar hep mesnetsiz sayılır. Aksine, bunlar varlığı kendinden olan Yüce Yaratıcı'ya isnat edilince mesele birden aydınlığa kavuşur. Ondan sonra, tek bir hücre olarak yumurtanın yaratılmış olması veya kendi neslini devam ettirmek için tavuğun yaratılmış bulunması ve yumurtanın ondan çıkması arasında fark yoktur.

Bunu böyle kabul etmeyip de “O ondan, o da ondan...” demekle hiçbir şeye aydınlık getirilemeyeceği gibi, cevaplandırılan her soruyla beraber birkaç tane de istifham ortaya çıkacaktır. Meselâ, yağmur, buluta bağlı; bulut, zâit-nâkıs (artı-eksi) habbeciklere, onlar buharlaşma hâdisesine, o da suların mevcudiyetine ve nihayet o da suyu meydana getiren unsurlara... Böylece sebepler zinciri, belki birkaç adım daha ilerleyerek devam eder durur; ama durduğu yerde yine “Şöyle de olabilir, böyle de” diyerek insan kendini faraziyelerin kucağında hisseder ve onlarla tatmin olmaya çalışır. Bu ise, fevkalâde bir nizam; bir âhenk ve birbiriyle münasebet içinde, bir hikmet eliyle meydana geldiği sezilen bütün eşyayı çocuk hezeyanlarıyla izah etmeye yeltenmekten başka, bir de ilimlerin ufkunu ve hedefini karartmak demektir. Oysaki, her netice için mutlaka mâkul bir sebebe ihtiyaç vardır. Gayr-i mâkul ve gayr-i mantıkî sebeplerin uzayıp gitmesi, uzayıp gitmenin kerameti olarak mâkul

hâle geleceğini düşünmek, imkânsız mümkün görmek gibi bir hezeyandır.

Şimdi bir misalle bu hususu aydınlatmaya çalışalım. Meselâ: Ben, arka ayakları olmayan bir sandalye üzerinde oturuyorum. Sandalye, düşmemesi için, kendisi gibi bir diğer sandalyeye dayandırılmış, o da bir başkasına... ilâ nihâye devam edip gidiyor. Bu hâl, zaman ve mekânlara sığmayan rakamlarla sürüp gitse de, arka ayakları olan ve yere tam oturan bir mesnede dayandırılmadıktan sonra, işi zincirleme uzatıp durmak, sandalyeye arka ayak olamayacaktır.

Bir başka numune, meselâ: Önümüzde bir sıfır olduğunu düşünelim. Bu sıfır, solundaki bir rakamla omuz omuza gelmedikten sonra, mücerret sıfırların çoğaltılması kat'iyen ona bir değer kazandırmayacaktır. Trilyon defa trilyon sıfırlar peşi peşine sıralansa dahi, kıymet yine sıfır olacaktır. Ne vakit soluna bir rakam konulacak, işte o zaman sıfır da solundaki rakama göre bir kıymet alacaktır. Bu, şunu ifade etmektedir: Bir şeyin müstakillen varlığı yok ve kendi kendine kâim değilse, kendisi gibi muhtaçların ona varlık bahşetmelerine ve esas olmalarına imkân yoktur. Hep aynı şeye muhtaç ve aynı hususta âciz olanların bir araya gelmesi, ihtiyacı çoğaltma ve aczi artırmadan başka bir işe yaramaz. Kaldı ki –muhalfarz-sebeplerin müdahalesi kabul edilse bile, fiziğin sarsılmaz kanunlarından “tenasüb-ü illiyet” prensibine göre,

sebeple netice arasında mâkul bir münasebetin bulunması şarttır. Buna göre, meselâ; yer kürenin hayata müsait hâle gelmesinden, insanın düşünür bir varlık olmasına kadar, her şeye bir sebep bulmak, hem de mâkul ve o neticeyi hâsıl etmeye gücü yetebilecek bir sebep bulmak lâzım gelir.

Oysaki, küre-i arzın hâlihazırdaki durumundan; yani, hızı, Güneş'e olan mesafesi, atmosfer tabakası, periyodiği, hikmetli meyli; atmosferi teşkil eden gazların ihtiva ettiği maslahatlar.. gibi hususlardan tutun da, onun toprak ve nebat örtüsüne; denizlere ve onlarda cereyan eden esrarlı kanunlara, rüzgârlar ve onların yüklendikleri vazifelere kadar binlerce, yüz binlerce hâdise, öyle bir âhenk içinde cereyan etmektedir ki; bütün bunları kör-sağır sebeplere ve serseri tesadüflere havale etmek, aklın kendi kendini nakzetmesi ve çürütmesi demektir.

Vâkıa, bu hususta, kelâmcıların “devir ve teselsül” yoluyla bütün sebepleri kesip biçtikten sonra, işi Müsebbibü'l-Esbap olan Allah'a ulaştırıp sonra da her şeye “mümkünü'l-vücut” demelerine karşılık, bütün sebeplerin, bütün illetlerin gidip O'na dayandığı zâta “Vâcibü'l-Vücut” diyerek tevhide menfezler açmışlar ise de, onların elde ettikleri neticeyi daha selâmetli bir yolda elde etmek de mümkündür. Evet, Yüce Yaratıcı'nın her eserinde kendine ait mühürlerin, sikkelerin bulunması,

O'nun varlığına bir değil, binlerce delillerdir. İlimlerin, kâinatın sırlarına ışık tutmaya başladığı günümüzde, her fen kendine has diliyle O'nun varlığını ilân etmekte ve O'nu haykırmaktadır.

Bu mevzuda pek çok kimsenin yazdığı çok kıymetli eserlere iktifa ederek sadede dönüyorum.

Evet, her şey sonradan var olmuştur. Var edense Allah'tır. Allah, Allah olduğu için, yaratılmamıştır. Yaratılan her şey mahluk ve muhtaçtır. O ise, varlığı kendinden ve kimseye muhtaç olmayan bir Ganiyy-i Ale'l-İtlak'tır. Her şey gidip O'na dayanmakta; bütün karanlıklar, izah edilemeyecek gibi görünen şeyler, O'nunla aydınlığa kavuşmaktadır. Var eden O, varlığı sürdüren O, çeken O, iten O ve bir hedefe götüren de O'dur. Artık, O'ndan öte bir şey yoktur ki, O'na da bir sebep aransın!..

Bunu da yine bir-iki basit misalle izah etmeye çalışalım: Meselâ, vücudumu ayaklarım taşıyor, ayaklarımı da zemin. Artık böyle mâkul bir taşıyıcı bulduktan sonra bunun ötesinde yeni sebepler aramaya hiç de gerek yoktur. Hem meselâ: Diyelim ki, trenin en arkadaki vagonunu onun önündeki hareket ettiriyor; onu da bir diğeri; onu da bir başkası; nihayet gelip lokomotifine dayanınca; o, kendine has gücü, kuvveti, yapısı ve işleyişiyle “Kendi kendine hareket ediyor.” deriz. Verilen bu misaller, Allah'ın yarattığı eşyadan ve aldanmış akılların yeni

yeni sebeplerle lokomotif değiştirmeleri mümkün olacak cinsten misallerdir. Ne var ki, durmadan lokomotif değiştirseler bile, tıkanıp kaldıkları noktaya “İşte sebeplerin bitişi.” deyip suratlarına çarpacağız.

Burada zihinleri bulandıran diğer bir mesele de, sınırlı düşünen insanoğlunun, ezel mefhumunu kavrayamayarak, maddeyi ezelî görmesi, daha sonra da, rakamlarla izah edilmeyecek bir geçmiş içinde, hiç olmayacak bazı şeylere olabilir ihtimalini vermesidir.

Bir kere ezel geçmiş zamanın sonu değil, o bir zamansızlıktır. Zamanlar, kentrilyon defa kentrilyon seneleriyle, ezel karşısında bir âşire bile olamazlar. Oysaki, sebeplerin teselslnde bir esas olan maddenin bir başlangıcının bulunması bugün hemen herkes tarafından bilinip kabul edilen bir mevzudur. Elektronların hareketi, çekirdek fiziğindeki sır, devamlı radyasyon neşreden Güneş’teki esrarlı işleyiş ve termodinamik kanununun kâinat çapındaki geçerliliği, her şeyin bir sonu olacağına dair yıldızlar cesametinde ve güneşler parlaklığında bin bir mesajdır. Sonu olan her şeyin bir başlangıcının bulunması ise, üzerinde münakaşa yapılmayacak kadar açık ve bedihîdir.

Binaenaleyh her şey, başlangıçta varlığa mazhariyetiyle, Yaradan’dan bahsettiği gibi, snp gitmesiyle de O’nun evvel ve âhiri olmadığına delâlet etmektedir. Zira,

başlangıcı olanın bir gün sonunun geleceği tabî olduğu gibi, evveli olmayanın, âhiri olmayacağı da zarurîdir. Onun içindir ki bizler madde ve maddeden meydana gelen her şeye, bugün var olsa dahi, yarın yok olacağı nazarıyla bakmaktayız. Ancak, kâinatların tedricî olarak eriyip gitmesi, maddenin yavaş yavaş tükenmesi, çoklarını aldatabilecek mahiyette ve oldukça âhestedir. Ne var ki, yavaş da olsa, uzun bir geçmişten bu yana gelişip genişleyen dünyalar, bir gün büzüle-çekile mutlaka silinip gideceklerdir. Evet madde bugün var ise de, bir kısım pozitif neticelerin ışığı altında, başkalaşmaya doğru gittiğinden kimsenin kuşkusunu yoktur. Şimdi bunu size, yine bir tren misaliyle anlatmaya çalışalım:

Farz ediniz ki, İzmir'den kalkan bir tren, 50-55 km ötede bulunan Turgutlu istikametine hareket etti. Hareket esnasında trenin hızı saatte 55 kilometredir. Buna göre, trenimiz bu mesafeyi ancak bir saatte alabilecektir. Bu hızla yarım saat kadar yürüyen tren, yolun geriye kalan kısmında hızını tam yarıya düşürür. Buna göre, yolun henüz kat edilmedik 27.5 kilometrelik mesafesi kalmıştır ki, hızını yarıya düşüren tren bu 27.5 kilometrenin ancak yarısını, yarım saatte alabilecektir. Bu tempoyla hareket eden tren yarım saat gittikten sonra yine hızını yarıya indirdiğini düşünelim; geriye kalan kısmın yarısını da yarım saatte kat edebilecektir. Böylece her yarım saatte bir hızını yarıya düşüren tren, âdeta hiçbir zaman Turgutlu'ya

ulaşamayacaktır. Aslında mesafeler bitecek ve varılması gerekli olan yere mutlaka varılacaktır. Ancak, bu tempo ile hareket edildiği sürece, insan hiçbir zaman oraya varamayacağını zannedecektir.

Bunun gibi, madde de bir çözüme ve inhilâle doğru gitmektedir. Bu, birkaç milyon sene sonra dahi olsa mutlaka tahakkuk edecektir. Ve, varlığı kendinden olanın dışında her şey fena ve zeval bulup gidecek, sadece O kalacaktır.

Netice, Allah bizzat var ve her şeyin yaratıcısıdır. O'na yaratılmışlık isnadı, Yaratıcı'yı yaratılandan ayırmama gibi bir düşünce sefaletidir. Bu türlü ürpertici bir tasavvuru ortaya atan zavallı münkirler, akıllı görüneyim derken, akılla nasıl bir tenakuza düştüklerinin farkında bile değillerdir. Evet bugün artık, birinin kalkıp maddeye, ezeliyet kesip biçmesi ve Zât-ı Ulûhiyeti inkâr etmesi oldukça garip ve garip olduğu kadar da bağınazca bir iddiadır.

Ne var ki, eşya ve hâdiselere gerektiği gibi nüfuz edemeyen bir kısım materyalistler, maddenin ense köküne inen çözümlüp dağılmayı, atomun karşısına dikilen tükenişi, mânâ ve neticeleriyle sezip idrak edecekleri güne kadar düşüncelerinde hakikatsiz, beyanlarında yalancı olmalarına rağmen, bir kısım safderûn kimseleri aldatmaya devam edeceklerdir.

İşin doğrusunu, ilmi bütün eşyayı ihata eden Zât-ı Ulûhiyet bilir.

Âşire: Bir dakikanın yaklaşık 10 katrilyonda biri (1/10 077 696 000 000 000).

Fena ve Zeval: Bitme, sona erme, yok olma.

Ganiyy-i ale'l-İtlak: Her şeyin mutlak, yegâne sahibi; hiçbir şeye ihtiyacı olmayan Hz. Allah.

Gayr-i mâkul: Akla uygun olmayan, saçma.

Gayr-i mantıkî: Mantıksız.

Hezeyan: Saçmalama, saçmalık.

Muhalfarz: Olmayacak bir şeyi olmuş gibi düşünme, varsayma.

Mümkinü'l-vücûd: Mahlukat. Varlığı kendinden olmayıp, tercih edici bir kudretle var edilen yani Allah tarafından yaratılan yaratıklar.

Müsebbibü'l-Esbab: Sebepleri birbirine bağlı icat eden, yaratan Hz. Allah.

Nâmütenâhilik: Nihayetsizlik, sonsuzluk.

Tedricî: Yavaş yavaş, azar azar.

Tenasüb-ü illiyet: Sebebin neticeye uygunluğu, uyumu.

Termodinamik: Isı enerjisi ile kinetik enerji arasındaki olayları inceleyen fizik kolu.

Teselsül: Art arda gelme, birbirini takip etme, zincirleme.

Allah çok insanlara, araba, apartman, mal, mülk, itibar, arkadaş, şan, şöhret vermiş. Bazı insanlara da fakirlik, dert, musibet, elem, keder vermiş; sonraki insanlar çok mu kötü, yoksa Allah öbürlerini çok mu seviyor?

Böyle bir soru, ancak öğrenmek maksadı ile sorulabilir. Yoksa başka türlü günaha girilmiş olur. Esasen, içinde böyle bir derdi olan insanın da, bunu sorması lâzımdır.

Allah (celle celâluhu) dilediğine at, araba, han, hamam, taksi, apartman verir; dilediğine de fakr u zaruret. Fakat, bütün bunlarda, aile ve saireden gelen bazı sebepler de inkâr edilmemelidir. Meselâ, bir insanın mal kazanma dirayet ve kiyasetini inkâr etmek mümkün olmadığı gibi, kendi devrinin şartları içinde kazanma yollarını bilmesi de, kazanç sebebi olması bakımından inkâr

edilemez. Bununla beraber Allah (celle celâluhu), bazı kimseler, liyakat izhar ettiği halde, yine onlara mal-menal vermiyor. Mamafih, zayıf bir hadis-i şerifte; Allah'ın, malı istediğine, ilmi ise isteyene verdiği ifade edilmektedir ki, mevzuumuz itibarıyla oldukça mânidardır...

Bir de, mal-mülk mutlaka hayır sayılmamalıdır. Evet, bazen Allah (celle celâluhu) mal-menal, dünyevî huzur ve saadet isteyenlere istediklerini verir; bazen de vermez. Ama, Allah'ın (celle celâluhu) hem vermesi, hem de vermemesi hayırlıdır. Zira, sen iyi bir insan ve verileni de yerinde kullanacak isen, senin için hayırlıdır. İyi bir insan değil ve istikametten de ayrılmış isen, Allah'ın vermesi de vermemesi de senin için hayırlı değildir.

Evet, istikametin yoksa, fakirlik senin için küfre bir vesiledir. Çünkü, seni Allah'a karşı başkaldırmaya sevk eder de, her gün O'na karşı bir isyan bayrağı açarsın. Yine, şayet sen istikamette değilsen; kalbî ve ruhî hayatın da yoksa, senin zenginliğin senin için bir belâ ve musibettir.¹⁰

Şimdiye kadar çok kimseler bu imtihanı kaybetmiştir. Nice servet sahibi kimseler vardır ki, servet içinde yüzdükleri hâlde, nankörlüklerinden ötürü, kalblerinde tecelliden en ufak bir parıltı ve aydınlık yoktur.

¹⁰ Bkz.: Teğâbün sûresi, 64/15.

Binaenaleyh, bunlara Cenâb-ı Hakk'ın mal ve menal vermesi bir istidraçtır; dolayısıyla da sapmalarına bir vesiledir. Ama bunlar, her şeyden evvel ruhî ve kalbî hayatlarını öldürdükleri ve Allah'ın verdiği fitrî kabiliyetleri çürüttükleri için buna müstahak olmuşlardır.

Bu arada, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu hadislerini kaydetmek de yerinde olur: “İçinizde öylere vardır ki, ellerini kaldırıp Allah'a kasem ettikleri zaman, Allah (celle celâluhu), onların yeminlerini yerine getirir. Ve yeminlerinde hânis kılmaz. Berâ İbn Mâlik onlardan birisidir.”¹¹ Hâlbuki Enes'in kardeşi Berâ'nın ne yiyeceği ne de yatacak bir yeri yoktu, kût-u lâyetmûtle yaşıyordu. İşte, Berâ gibi saç baş karışık, nice pejmürde görünümlü ve perişan sayılacak kimse vardır ki, onlara büyük insanlar nazarıyla bakılmış ve kalblerinin büyüklüğü, içlerinin aydınlığıyla değerlendirilmişlerdir. Ve işte bunlardır ki, Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) diliyle, yemin etseler, Allah'ın (celle celâluhu), yeminlerinde yalan çıkarmayacağı kişiler olarak vasıflandırılmışlardır.

Onun için; müstakillen ne servet, ne de fakirlik bir felâket veya nimet sayılmamalıdır. Belki yerine göre fakirlik, Allah'ın en büyük nimetlerindendir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) iradesiyle fakirliği ihtiyar

¹¹ Tirmizî, *menâkıb* 54.

buyurmuşlardır: “İstemez misin dünya onların olsun, ahiret bizim.”¹² Hz. Ömer, dünya servetleri devlet hazinesine aktığı hâlde, bir fakir insan gibi, kût-u lâyemûtle geçinmiş ve fazlasını istememiştir.

Ama öyle fakirlik de vardır ki, –Allah muhafaza buyursun– küfür ve dalâlettir. Meselâ: Yukarıdaki sözler tahkik niyetiyle bir mü’minin ağzından çıkmasaydı da, bir nankörün ağzından çıksaydı, Allah’ın nimetlerine karşı şikâyet eden o kişi kâfir olurdu.

Demek ki, yerine göre fakirlik nimet, yerine göre de devlet. Asıl mesele, kalbde musaddıkın bulunmasıdır. Yani,

Yâ Rabbi, Senden ne gelirse gelsin makbulümdür.

“Hoştur bana Senden gelen,
Ya hil’atü yahut kefen;
Ya taze gül, yahut diken,
Lütfun da hoş, kahrın da hoş”

Şarkî Anadolu’da; “Senden, hem o hoş, hem bu hoş.” derler.

İnsan hil’at da giyse, servet içinde de yüzse, Allah’la beraber olduğu takdirde, Abdülkadir Geylânî gibi, yine ayağı velilerin omzunda ve mübarek başı da Resûl-i

¹² Buhârî, *tefsîru sûre* (66) 2; Müslim, *talâk* 31.

Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) dâmenine dokunacaktır. Ama Allah ile münasebeti yoksa, o fakirin dünyası da hüsrân, ahireti de hüsrân olacaktır. Keza, Allah ile beraber olmayan zengin, zâhiren dünyada mesut gibi görünse de, neticede ağır bir hüsrana uğrayacaktır.¹³

¹³ Bkz.: Kasas sûresi, 28/78-84.

Dirayet: Beceriklilik, kuvvetli zekâ.

Hânis: Yeminini bozan, sözünde durmayan.

Hil'at: Bir çeşit üst elbisesi, teşrifat elbisesi, kaftan.

Kiyaset: Pratik zekâ, kavrayış, akıllılık.

İstidraç: Birtakım kimselerin hakkı ve liyakatı olmadığı hâlde

fevkalâde nimetlere, fırsatlara nail olması.

Kût-u lâyemût: Ölmeyecek kadar olan rızık, yiyecek.

Musaddık: Dış dünyaya ait bilgileri mahiyetlerine göre değerlendiren, derecelendiren vicdanî bir mekanizma.

**Allah'ın bizim ibadetimize ihtiyacı
olmadığına göre, biz ibadetlerimizi
neden kendi keyif ve isteğimize
göre yapmıyoruz?**

İbadet duygusu insanda Cenâb-ı Hakk'ı bilmeye terettüp eden bir keyfiyettir. Yani insan, bir tarafta bu muhteşem kâinatı yaratan Zât'a delâlet edecek tablolar, levhalar.. meselâ, nizam ve intizam levhaları görür. Sonra bu fevkalâde nizamı kuran, nizam sahibi Nâzım'a intikal eder. İşte böyle, dikkat ve ibretle kâinata bakabilen hiçbir şeyi gayesiz, nizamsız göremez ve dolayısıyla kendisinin de bu nizama göre hareket etmesi lâzım geldiğini anlar.

Keza; varlığa güzellik ve estetik yönünden baksa, onu öylesine güzel, o kadar harika bulur ki, âdeta daha güzelini tasavvur etmek imkânsızdır. İnsanın çehresinden zeminin yüzüne, ondan semanın yıldızlarla yaldızlanmış

simasına kadar öyle büyüleyici bir güzellik, öyle baş döndürücü bir eda ve insanı çıldırtan öyle tatlı bir şive vardır ki, bu çizgiler, bu renk ve bu âhengi görüp de bu muhteşem ve sihirli meşheri sergileyen Zât'ı görüp bilmemek mümkün değildir...

İster âfâkî, ister enfüsî tetkik ve tefekkür, insana, içini okşayan öyle şirin ilhamlar kazandırır, öyle coşturur ve öyle tablodan tabloya koşturur ki, sevinç ve heyecandan bir çocuk gibi çığlık atıp zıplamak gelir insanın içinden... En güzel iş ve icraat üzerinde en güzel isimlerin ışıktan kelebekler gibi konup kalktığını gördükçe, bizleri bütün insanî duygularımızla alıp içinde eriten bu güzelliklerin kaynağı güzel sıfatları takdirlerle alkışlar; hayret, hayranlık ve edeple onların Sahib-i Zîşan'ı karşısında kendimizden geçeriz.

Bir başka zaviyeden kâinatta her şey, âdeta bir başka yerde hazırlanmış ve insanın istifadesine arz edilmiş gibidir. Kimisi konserve, kimisi meyve şeklinde takdim edilen bu nimetlerle, yeryüzü âdeta geniş bir nimet sofrası; bağlar, bahçeler de birer tablacı hâline gelirler. İnsan, önüne konan bu nimet sofrasındaki nimetlere elini uzattıkça, gerçek nimet Sahibini duyuyor, hissediyor gibi olur. Ve kendini bir başka zevk, haz, hayret ve hayranlık buudunda bulur. Evet, şuurlu farz edildiği takdirde bir yavru, ağzını, rahmet muslukları olan annesinin memelerine yapıştırdığı zaman, kendisi için hazırlanmış çok nâfi

bir gıdanın, bir başka âlemden onun imdadına koştüğünü duyar ve hâdiselerin ötesinde fevkalâde nimet veren, fevkalâde ikramda bulunan Birisini hisseder, O'nu düşünür, O'nun nimetleri karşısında iki büklüm olur.

Evet, her nimet, her ihsan bir taraftan o nimet ve ihsan sahibine delâlet eder, diğer taraftan da bizleri, O'nun karşısında saygılı olmaya zorlar. Nerede bir nimet, bir güzellik, bir nizam ve intizam tablosu varsa, orada, o nimet, o güzellik, o in'am, o ihsan tablolarına karşı takdir, hayranlık ve kulluk tablosu da olmalıdır. Yani Allah'ın (celle celâluhu) Kendisini bildirmesine karşı, hemen ubûdiyetle mukabele edilmelidir. Bu noktadan hareket ederek, Mutezile ve bir ölçüde Maturîdîler –ki, itikatta bizim de bağlı bulunduğumuz mezheptir– derler ki: Hiçbir nebi gelmese ve hiçbir mürşid insanları irşad etmeseydi, kâinatın yüzüne serpiştirilen hakikatlere bakarak, insan Allah'ı bilme ve ona göre tavır alma mecburiyetindeydi. Maturîdîlerin nokta-i nazarına bir hayli misal bulmak mümkündür.

Meselâ, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) çevresindeki bazı kimseler, putlarla dolu olan Kâbe'nin harîminde neş'et etmiş, kendilerine Allah'a giden yolu gösteren kimseyi görmemişlerdi. Başta Efendimiz olmak üzere, tevhid adına kendilerine bir şey telkin edilmemişti. Fakat bedevinin dediği gibi: “Bir yerde bir hayvan tersi oradan hayvan geçtiğini, bir yerde izler ise orada

birisinin yürümüş olduğunu gösterir. Bakın şu burç burç olan sema ve onun âhengine ve vadi vadi yeryüzüne! Bütün bunlar, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah’a delâlet etmez mi?”¹⁴ Bedevi söylüyor bunu. Çölden, kumdan başka bir şey bilmeyen birisi böyle düşünürse, diğerlerini hesap etmek lâzım...

Efendimiz insanlığı kurtarıp yükseltecek çok geniş bir idrakle gelmişti. Tabir caizse insanüstü bir insandı. O, ismarlama anlayış ve idrakiyle kâinatın gerçek mânâsını kavramış ve kendisine henüz peygamberlik gelmeden kâinat kitabında Hakk’ı sezmiş; aramaya başlamış ve Gâr-ı Hira’ya çekilerek kendini ibadete vermişti... Âişe Validemiz, Buhârî’nin başındaki bir hadis-i şerifte, –Hatice Validemizden naklen– kendisini ibadete verdiğini ve ancak azığını tedarik etmek maksadıyla ara sıra evine döndüğünü söylüyor ki,¹⁵ bunlar, idrakle, insanın bazı şeyleri keşfedeceğini ve keşfettikten sonra da Cenâb-ı Hakk’a belli ölçüde kulluk yapılabileceğini ifade etmektedir. Bu mevzuda, Zeyd İbn Amr’ın vefatı esnasındaki düşünce ve sözleri de üzerinde durulmaya değer mahiyettedir. Zeyd, Hazreti Ömer’in amcası oluyordu. Vefatı sırasında, bütün aile efradını etrafına topladı ve gelecek Peygamber’le alâkalı bildiği şeyleri onlara

¹⁴ el-Âlûsî, *Rûhu’l-meânî*, 26/62; İbn Kayyim el-Cevzî, *Zâdu’l-mesîr*, 1/362.

¹⁵ Buhârî, *bed’ü’l-vahy* 1; Müslim, *iman* 252; Tirmizi, *menakıp* 13.

anlattı. Bu zat, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberliğine yetişememişti. Yani atını sürmüş, sahi-
le yanaşmış, fakat İslâm vapuruna yetişememişti... Ama,
bütün ruhuyla Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem)
atmosferini, O'nun gerçek mânâ ve mahiyetini, hakikat-i
Ahmediye'yi sezmiş, iliklerine kadar doymuş; ancak,
duyduğu hissettiği bu şeylere ad koyamamıştı. Diyor ki:
“Allah'ın ufukta bir nuru var. Zuhur edeceğine inanıyo-
rum. O'nun âsârını başımızın üzerinde görüyor gibi olu-
yorum.” Sonra, Cenâb-ı Hakk'a teveccüh ediyor: “Ey
Yüce Yaratıcı, ben Seni tam bilemedim; bilseydim yü-
zümü yere koyacak bir daha da kaldırmayacaktım.” me-
alinde hislerini ifade ediyor. Görüldüğü gibi, tertemiz,
dupduru bir vicdan, şayet putperestlikle telvis edilmemiş
ve şartlanmamışsa kâinata, nizama, âhenge baktığı za-
man, bu umumî armoni içinde o da kendine çeki düzen
verip ubûdiyet tavrı takınacak ve Allah'a kulluk yapa-
caktır.

Demek Allah'ı bilme ve tanımanın yanında, hemen
Allah'a kulluk başlıyor... Evet, madem bu bin bir nimet-
le bizi perverde eden Allah var. Öyle ise kulluk da var.
İşte Allah (celle celâluhu), insan vicdanında meknû olan
bu kulluk düşüncesini formüle ediyor. Yani “Yüzümü
yere koyacağım, kıyamete kadar başımı kaldırmayaca-
ğım.. azametinin karşısında iki büklüm duracağım..” ve
Recaizade Ekrem'in “Nerede Allah'ım dizlerin, başımı

koyayım...”; bir başkasının: “Nerede o mübarek elin ki başımın üstünde olduğunu hissediyorum.”... Bunlar ve bunlar gibi ilâhî aşk, ilâhî heyecanla, insanın ne diyeceğini bilemediği esnada, vahy-i semavî gerçek kulluk düşüncesi, kulluk şekli ve kulluk anlayışıyla gelip, bizlerde düşünce sürçmelerine meydan vermeyecek, aşk ve heyecanımızı Yaratıcı’nın emirlerine göre imale edecektir. Yani, Allah O’na: “Ben Allah’ım, sen de Benim kulumusun. Nimetlerimle Beni tanıdın. Ben de sana kulluğun âdâbını öğreteceğim. Benim huzuruma şöyle girilir. Evvelâ abdest alınır, ondan sonra içeriye girildiği zaman da nefsi boğazlama mânâsına “Büyük Sensin Allah’ım, Senden gayri her şey küçüktür.” denir.. kulluk şuuru içinde el pençe-divan durulur ve sonra, Benim huzurumda derinleşilebildiği kadar derinleşilir. Miracının gölgesinde, dereceye göre, ruhen Nebiler Sultanı’nın yükseldiği yerlere yükselme arzusu uyanır, yükseldikçe şükran hissiyle rükua gidilir, rükuda eğildikçe yeni bir buuda ulaşılır, derken, secdeye varılır; oradaki mahviyet ve tevazuu ölçüsünde ayrı bir derinliğe erilir. Kalkılır, bir soluk alınır, sonra yeni bir arayışla tekrar ikinci secdeye gidilir ve daha sonra “**Kulun Rabbisine en yakın olduğu an secde ânıdır. Secde ettiğiniz zaman Allah’a çok dua ediniz.**”¹⁶ buyruğu vicdanlarda duyulur. “**Secde edenler arasında dolaşmanı da görüyor.**”¹⁷ sırrıyla, secde edenler arasında

¹⁶ Müslim, *salât* 215; Ebû Dâvûd, *salât* 152.

¹⁷ Şuarâ sûresi, 26/219.

kıvrım kıvrım eğilip bükülmeler ve hakikî namaz içinde, kabiliyetlere göre, namazın aslı sayılan miraca muvaffak olunur.

İşte, ibadet, “Allah’a iman ve Zât-ı Ulûhiyet hakkındaki mârifet ve buğu buğu bu mârifetten yükselen muhabbet ve hayretle yapılması gerekli olan şeylerin, Cenâb-ı Hakk’ın iş’ar ve irşadıyla yine O’nun emirlerine göre kanallara ve formüle edilmesi.” demektir.

Bunlarla meselenin bir yönünü arz etmiş oluyorum. Yani, Rabbimizi bilip tanıma karşısında şaşkınca ve uygunsuz işler yapmamak için, O’nun âyât-ı beyyinâtının rehberliği ve Efendimiz’in neşrettiği ışıklar altında, matluba uygun kulluk yapıyor ve Yaratıcı’nın hoşnutluğunu araştırıyoruz.

İkinci meseleye gelince, insan; ticarî, ilmî, fennî, ziraî, ve sınaî işlerinde daima bir rehber ve ondan bazı şeyler öğrenmeye muhtaçtır. Meselâ diyelim ki, her birerinizin bir işi var. Kiminizin bir fabrikası var ve menucatçılık yapıyor; kiminiz plastikle meşgul oluyor, kiminiz de tuhafiyecilikle... Birisi, bizim menfaat ve faydamızı, yaptığımız şeylerde aldanmamamızı, ticarî prensipleri iyi bilerek iyi iş yapmamızı temin için bizleri alıp önüne oturtuyor ve diyor ki: “Siz bu işi mutlaka yapacaksınız. Çünkü, bunu yapmanız hem bir zaruret hem de bir ihtiyacdır. Ancak, bu işi en iyi şekilde, en semereli biçimde yapmanız için, insan unsurunu, güç unsurunu çok iyi

kullanmanız, şu tasarruf tedbirlerini almanız ve daha şunu şunu yapmanız lâzımdır...”

Şimdi, bizde zerre kadar insaf varsa, onun yaptığı bu ikaz ve irşad karşılığında hiçbir talepte bulunmayan bu ihlâslı, bu hayırhah insanı dinler, onun fizibilite raporlarına önem verir ve tekliflerine göre bir düzenlemeye gideriz. Aynen bunun gibi; Rabbinize karşı olan ibadet ü taati, kendi arzumıza ve şaşkınlık içinde yapacağımız herhangi bir keyfiyete göre değil de, belki her birisiyle bizleri ayrı bir sema yolculuğuna hazırlayan, her birisinde ayrı bir miraç ruhu bulunan O’nun formüle ettiği ibadet kalıpları içinde yerine getirdiğimiz zaman, yaptığımız şeyler “yediveren” başaklar gibi bereketlenecektir. Bilemiyoruz; belki de, “Allahu Ekber” dediğimiz zaman rahmet âlemlerinin düğmesine dokunmuş oluyor ve ruhumuz bunlarla ilhamlara açılıyordur. Belki, Fatiha-i Şerife’yi okuduğumuz zaman sırlı bir anahtarla, şifreli bir kilidi açıyoruzdur. Ve daha namazın diğer rükünleriyle, hatta diğer ibadet şekilleriyle kim bilir ne sırlı kapıları açmaya muvaffak oluyoruzdur. Evet, secdeye vardığımızda bütün yolların dümdüz olup, bütün kapıların açıldığını söyleyebiliriz. Dualarımızın O’na yükselip, soluklarımızın nezd-i ulûhiyette duyulduğunu ve melâike-i kiramın etrafımızı aldığını ifade edebiliriz. Bütün bunların olmadığının kim iddia edebilir ki!.. Kaldı ki Muhbir-i Sadık’ın bunları destekleyen nurlu beyanları da var...

Öyleyse en mâkul ibadet keyfiyeti, Rabbimizin bize tarif buyurduğu keyfiyettir. Zira, şu insan makinesini yapan Allah (celle celâluhu), bu makinenin en semereli şekilde çalışmasını, dünya ve ukbâ adına en verimli olmasını da yine Kendisi bilir. Makine ve fabrikayı yapan zat, onun bir tarafına şayet bir katalog sıkıştırmışsa, onu, ona göre idare etmek en akıllıca idare şeklidir. İşte bu itibardır ki, şu-bu şekilde değil; Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) talim dairesi içinde ve Allah'ın emirlerine uygun şekilde kulluk yapmak en akıllıca kulluk şeklidir. Bunu Allah, ümmet-i Muhammed'e ihsan etmiş.. Ümmet-i Muhammed içinde de bihakkın, kulluk şuurun-da olanlara ve bilhassa, değişik devirlerde, dini ihya yolunda hizmet edenlere lütfetmiş ve gözlerini hakikate açmıştır. Buna, sadece "Hâzâ min fadli Rabbî" veya "Min fadli Rabbinâ" deriz. Evet bu, Rabbimiz'in bize sırf bir ihsanıdır. Rabbim lütfuyla, bunu bizlere verdiği, bağışladığı gibi, yine lütfuyla devam ve temâdisini temin buyursun. Bizi –Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) duasıyla arz edeyim– göz açıp kapayıncaya kadar, hatta daha az bir süre içinde nefsimizle baş başa bırakmasın!..¹⁸

¹⁸ Ebû Dâvûd, *edeb* 101; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/42.

Âyât-ı beyyînât: Apaçık âyetler. **Ukbâ:** Ahiret âlemi.

Nezd-i ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın yüce katı, huzuru.

**“Ümmetimin fesada gittiği bir dönemde,
Sünnet’ime sımsıkı sarılana yüz şehit
ecri vardır.”¹⁹ deniliyor. Sünnet-i
Seniyye’yi öğrenip asrın şartları içinde
tatbik keyfiyetini açıklar mısınız?**

Bu meselenin de yine elimizdeki kitaplarda fevkalâde terkibi yapılmış ve Sünnet yolu, Hakk’a vâsıl olmanın merdiveni, mirkadı gösterilmiştir.²⁰ Evet, hem yolu gösterilmiş hem de o yola fevkalâde teşvik yapılmıştır. Bu yol, öyle bir yoldur ki, binlerce veli ve binlerce dimağın bir araya gelmesiyle bulunacak bütün yollar ve o yolların mukaddes düstur ve prensipleri, Sünnet-i Seniyye’nin en

¹⁹ et-Taberânî, *el-Mu’cemu’l-evsat*, 5/315; ed-Deylemî, *el-Müsned*, 4/198; el-Münâvî, *Feyzu’l-kadîr*, 6/261.

²⁰ Meselâ bkz.: İmam Rabbânî, *Mektubat*, 1/87 (75. Mektup); 1/99 (94. Mektup); 1/182 (210. Mektup); 1/240 (260. Mektup); Nursî, Bediüzzaman Said, *Mektubat*, s. 17-18 (Beşinci Mektup); *Lem’alar*, s. 25-37 (Dördüncü Lem’a), s. 71-89 (On Birinci Lem’a).

küçük meselesi yanında, çok küçük ve sönük kalacağı hakikatini, asrımıza kadar, yüzlerce hakikat eri, yüzlerce müşid, tekrar ber tekrar anlattı ve Sünnet yolu, din yolu olduğuna tembihte bulundular.

Farzlardan âdâba kadar, dinî hayatı bize talim eden Allah'ın (celle celâluhu), davranışlarını doğrudan doğruya kontrol altına aldığı, her iş ve hareketinde hayra yönlendirilen Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bize hayatı talim etmek üzere gönderilmiş bir insandı. Farzı, vacibi, sünneti, müstehabı ve âdâbıyla...

Kul farzlarla Allah'a yaklaşır. Nafileyle o hâle gelir ki, –kudsî hadiste ifade buyrulduğu gibi– **“Allah onun gören gözü, işiten kulağı, konuşan ağzı, tutan eli olur.”**²¹ Yani ona, gördüğü şeyleri doğru gösterir. Gördüğü şeyleri isabetle değerlendirmeye muvaffak kılar ve her şeyden hakikate giden bir yol açar. Hidayeti görse, kanatlanır, dalâleti görse kaçır. Hakikate çağırın iyi bir ses duyduğu zaman, Hak adına gerilir ve ruhunda yükselme başlar. Aynı zamanda konuşurken, Allah ona hakkı konuşturur, iş yaparken hep yararlı şeylere sevk eder ve her zaman iyilik ve güzellik istikametinde götürür. Hâsılı, onu, sürekli olarak Cennet yoluna sevk eder ve bir lahza nefsiyle baş başa bırakmaz. O, davranışlarında Hakk'ın hoşnutluğunu aradığı için, Hak da onu hep marziyat-ı sübhâniyesi içinde hareket ettirir. Binaenaleyh,

²¹ Bkz.: Buhârî, *rikak* 38; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/256.

Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'ndan sonraki mühim zevâtın hayatlarını, Cenâb-ı Hak daima böyle kontrol altında tutmuş ve marziyata giden caddenin dışındaki bütün yolları onlara tıkayıp mecburi istikamet olarak sadece Sünnet yolunu göstermiş ve bu yolu işlet-tire işlet-tire âdeta şehrah hâline getirmiş. Artık bugün, hedefe varabilen, teminat altında olan bir yol varsa o da bu yoldur.

Tabîî, ümmetin fesadı zamanında bu ehemmiyette olan Sünnet-i Seniyye'nin ihyası, farzıyla, vacibiyle, sün-netiyle o yolun yeniden işler hâle getirilmesi ve aynı zamanda o geniş caddenin kıyamete kadar teminat altına alınması uğrundaki hizmetler, o kadar mübarek ve o kadar kudsîdir ki, böyle bir hizmete omuz veren zatların şehitlerle atbaşı gittiklerinde şüphe edilmemelidir. Hatta bunlar içinde, ömrünün her gününde birkaç şehit sevabı yakalayanların sayısı hiç de az değildir. Bu arada husu-siyle erkân-ı imaniyeyi yeniden ihya etmeye çalışanlar, yüz şehitten daha fazla sevap kazanabilir.

Evet, o Sünnet-i Seniyye içinde öyle meseleler vardır ki, onların birini ihya eden, yüzlerce şehit kadar sevap kazanabilir. Nasıl, gıybet içinde bazen öyle bir gıybet olur ki, adam öldürmekten, zina etmekten daha eşeddir.²² Evet, elbette toplumu birbirine katıp karıştıran gıybet, herhangi

²² Bkz.: Hucurât sûresi, 49/12. Hadis için bkz.: ed-Deylemî, *el-Müsned*, 3/116.

bir şahsın çekiştirilmesi gibi olamaz. Bu durumda o, ferdî büyük günahlardan daha büyüktür. Öyle de, günümüzde ümmetin fesada gittiği meselelerde, bütün İslâm çarkının bozulduğu hengâmda, dine ait herhangi bir meseleyi ihya etmek için gayret edenler, elbette yüz şehit belki bin şehit sevabı kazanacaklardır. Hele mübarek gün, mübarek an ve mübarek dakikalarda bu işi yapabilenler, belki daha çok sevap kazanacaklardır. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle, dilediğine fazlından dilediği kadar ihsanda bulunacağını ifade ediyor.²³ Allah, evvelâ, bu yolda bizi kaim ve daim eylesin. Sonra ihlâsla hizmete muvaffak kılsın!..

Çok bahtiyar ve tali'liyiz. Zira, dinimizi öğrenip başkalarına da öğretmek hususu anlatılırken deniyor ki: "İhsan-ı ilâhî olarak omzumıza bir vazife yüklenmiş." İnanmış insanlar olarak her birimiz, bütün bütün her şeyin şirazeden çıktığı bir dönemde, çok kıymetli bir vazifeyle tavzif edilmiş bulunuyoruz. Evet, Allah'ı sevmek ve başkalarına da sevdirmek, insanların iman nuruyla nurlanmalarına vesilelik etmek, dünyada eşi menendi olmayan bir şeydir. Bir bakıma bu, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vazifesini yüklenmek demektir. Şah-ı Geylânî'nin mânen, Hak yolunda hizmet edenlere zahîr olması, Hazreti Ali'nin (radiyallâhu anh) asırları aşarak

²³ Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/73; Mâide sûresi, 5/54.

onlara arka çıkması, bu asırda görülen dinî hizmetlerin fevkalâde ehemmiyet kazanmış olmasına binaendir. Bu zatların bir sürü işaret ve bişaretlerinin yanında, çok sadık rüya ve murakabelerde Fahr-i Kâinat Efendimiz'in (aleyhi ekmelüttehâyâ), tenezzülen asrın garipleri arasında dolaşması; onların müesseselerini ziyaret etmesi, bazı şahıslara hususî iltifatlarda bulunması; Sünnet ve Sünnet'e hizmetin kerametinden başka bir şey değildir. Şahsî meziyet ve şahsî kemalât uğrunda gösterilen gayretlerle bu takdirlere mazhariyet düşünülemez ve düşünülmemelidir de...

Temelde önemli hizmetlere vesile olmuş şahıs, grup ve müesseselerin "es-Sebebu ke'l-fâil"²⁴ fehvasınca bu mevzuda aslan payı elde edecekleri de Allah'ın ayrı bir lütfunun tezahürüdür. Ve O'nun rahmetinin vüs'atinden her zaman beklenebilir. Şimdi, bu iman ve Kur'ân hizmetini belli bir seviyeye getirenler, sonra ihlâs, samimiyet ve aynı coşku, aynı heyecan içinde durumu koruyamaz ve mevcudu muhafaza edemezlerse, yani aynı tempoda hareket edilmezse, emanet alınıp başkasına verilebilir. Refüze olmalar olabilir; yani bazıları dışarıya itilebilir, atılabilir. Bizler, Allah'ın inayetlerini takdir ve idrak edip takatimiz ölçüsünde gayret gösterebildiğimiz ve takdir, teklif, ihsan buyrulan lütufları değerlendirebildiğimiz

²⁴ "Bir şeye sebep olan onu yapan gibidir." (Bkz.: Müslim, *imare* 133; Tirmizî, *ilim* 14; Ebû Dâvûd, *edep* 115.)

nispette, imtihanı kazanmış, daha büyük lütuflara namzet bulunduğumuzu göstermiş olacağız.

Gönül arzu ediyor ki, her ânı ayrı bir şehit sevabı kazandıran bu iman ve Kur'ân hizmetinde koşan mü'minler, işin başındaki aşk ve heyecanlarıyla, yakîn gelinceye kadar koşup dursunlar!..

Osmanlılar hakkındaki söylentilere ne dersiniz? Türkler Müslümanlığı niçin kabul etmişlerdir?

Bilhassa son zamanlarda Osmanlılar için akla hayale gelmedik isnatlar, iftiralar yapıldı. Son Osmanlı şeyhül-islâmlarından Mustafa Sabri Efendi “Mevkîfü'l-Akl” isimli kitabında çok ciddî bir hususa temas ediyor. Mealen diyor ki:

“Bizim milletimiz kadar, kendi âbâ u ecdâdına düşman, beşer tarihinde ikinci bir millet gösteremezsiniz. Her milletin sonradan gelenleri (halefler), evvel gelmiş olanları (selefler), –ister ilim adamı, ister içtimaiyatçı, ister veli, ister edip olsun– alkışlamış ve tebrik etmiştir. Meselâ daha evvel, Batlamyus coğrafya ve kozmografiyaya dair bir şeyler yazmıştı. Kopernic geldi, onun bir kısım yazdıklarına yanlış dedi. Ama, şu mânâda dedi: ‘Batlamyus

ruhun şâd olsun! Gerçi söylediğin şeylerde eksikler var ama ne yapacaksın, devrinin kültürü o kadardı, o kadar söyleyebildin.’ Kopernic’ten az sonra Galileo, arkadan da Einstein geldi. Einstein, Kopernic’i de Galileo’yi de alkışladı; temellerini attıkları sistemden dolayı onlara teşekkür etti; tabii yanlışlarını da düzeltti ve kat’iyen onları lanetlemedi. Evet, Batılı böyle düşünür...”

Sekiz asır evvel “sıfır”, Hindistan’dan Anadolu’ya, oradan da Müslümanların eliyle Avrupa’ya gitti. O gün Avrupalı, Roma rakamlarını kullanıyordu. Aslında, bu rakamlarla ne matematik, ne de hendese yapılabilirdi. Anadolu Müslüman’ı Avrupa’ya “sıfır”ı ulaştırdı. Sıfır oraya ulaşır ulaşmaz, âdeta rakamlara hayat geldi. Avrupalı bir ölçüde, bizim ilim adamlarımıza karşı nankörlük yaptı. Ama sıfırı kullanma meselesinde ve matematikle gelen yeni prensipler karşısında da, Müslümanların meselelerini takdirle karşıladı ve değerlendirdi. Sıfır olmasaydı, ciddî hiçbir mesele çözülemez ve feza fethedilemezdi. Bahsedilen bir sıfırdı ama; netice çok mühimdi.

Bizim millete gelince –bir fikir vermek için anlatıyorum– İmam Gazzâlî Hazretleri 1058’de dünyaya teşrif etmiş. Yaklaşık bin senelik bir zaman... Kendi devrinin kültürüne göre, meselâ astronomi, tıp ve hendese ilimlerine dair çok ileri şeyler söylemiş. Söylediği şeylerin çoğu devrini aşkındır. Onun hakkında Gibb, aynen şöyle der: “Ben insanlık âleminde böylesine kendi devrinin

kültürünü çok iyi bilen ve kendinden sonrakilere intikal ettiren ikinci bir adam tanımıyorum.” Yani, Gazzâlî gibisini tanımıyorum, demektedir. Fahrüddin Râzî’nin yazdığı kitapları yıgsak, başımızı aşar. Ben, kendi hesabıma “Bu kadar şey yazılmaz.” diyorum. Sadece tefsire dair yazdığı eser aşağı yukarı altı bin yaprak... Hesap ediyorlar, çocukluğu dahil, hayatının her gününe 15-20 sayfa düşüyor. Size basit gelir ama; bir sayfayı yazmaya kalksanız, yarım saat, kırk dakikadan evvel yazamazsınız ve hele bunlar tenkit ve araştırma eseri ise...

Bu zatlar kendi devirlerinin kültürünü çok aşmışlar. Bir asır, iki asır, üç asır... Nazarlarını ötelerde, ötelerin de ötesinde gezdirmiş ve nazarlarının ulaşabildiği yere ayaklarını da koyabilmişlerdir. Ne acıdır ki, sonra gelen mirasyediler, bu muhteşem serveti daha ileriye götürememişlerdir. Meselâ, Benû Musa gelmiş, o güne göre Bağdat’ta en büyük rasathaneyi kurmuş; Avrupalının, şeytanlar Ay’dan, yıldızdan haber getiriyor zannettiği bir zamanda, onlar keşif üstüne keşifler yapmışlardır. Müslümanlar Endülüs’e gittiklerinde, orayı da ilim adına aynı şekilde feth ve keşfetmişlerdir.

Ama sonra, bazı zalim ülkeler değişik bahanelerle, hatta dinlerinin, diyanetlerinin tehdit altında olduğunu ileri sürerek üzerimize yürümüş, iflâhımızı kesmiş ve bizlere düşünme, çalışma, üretme fırsatı vermemişlerdir. Daha sonra ise, Avrupa kafalı kimseler, her şeyi Batıdan

görerek, kendi kökünden kopmuş, kültüründen, mazisinden, kitabından, kütüphanesinden uzaklaşmış ve ortada kalmışlardır.

Her kültür, bir evvelki kültürün neticesi ve kendinden sonra gelecek kültürün de mukaddimesidir. Kùltürlerin telâhuku, tıpkı bina gibidir. Sen o binanın yapısına bir şey koyacaksın, bir başkası gelecek, o da onun üstüne bir şey koyacak; derken böyle öze bağılı tabiî gelişme, iç içe sürüp gidecek... Nasıl ki, ilim ve felsefede Kopernic'ten, Galileo'ye, Newton'a, Einstein'a kadar böyle olmuştu...

Evet ben, bütün bu karmakarışık şeylerle sözü, Osmanlı düşmanlığına getirmek istiyorum.

Efendim, Osmanlılar minare yapacaklarına, neden ülkeyi fabrika bacalarıyla süslememişler? Bu maskaraca iddiaya gülmek lâzım... O devirde fabrika da, bacaları da henüz rüyalara bile girmemişti. O devirde yapılacak şeyin en büyüğü oydu ve onlar da onu yaptılar. Kaldı ki –düşmanların dahi itirafıyla– yeniçeri, milletten aldığı gücü, millete karşı kullanmasaydı Batılılardan hiç de geri kalmayacaktık. Osmanlı, kendi devrinin beyi, paşasıydı. Sözü o söylüyor, devletler arası dengeyi elinde o tutuyor, dünya çapında huzuru o temin ediyordu. İnkâr edenler etseler bile, bu işin mütehassısı olan Batılı münşif ilim adamları artık bunu itiraf ediyorlar.

Osmanlı düşmanlığı, Avrupalıların iğfali ve körü körüne onları taklitle yapılmaktadır. Meselâ bir zamanlar Fransızlar, Sultan İkinci Abdulhamid için “Le Sultan Rouge” demişler. Bizim gazeteler, bunu oradan alıp serlevha yaparak “Kızıl Sultan” diye hemen neşredivermişlerdir. Evet, bugün atalarımıza, soyumuza ait ne kadar sövmeler, küfürler varsa bütünüyle Avrupa’dan tercüme edilmiştir. Yani kaynak Avrupa’dır. Onun için, içimizde büyüklerimize karşı kullanılan hemen bütün uygunsuz laflar, neseb-i gayr-i sahih ve Avrupa menşeli kelimelerdir. Keşke, bu millet de en azından, Avrupalılar kadar kendi atalarına karşı saygılı olabilseydi!

Ayrıca biz, Osmanlı’nın, Müslümanlığı istismar ettiğini asla düşünemeyiz. Çünkü o, kuvvetli iken de, zayıf iken de Müslümanlığa sımsıkı sarılmıştı.

Sadece Osmanlılar değil, Alparslan’ın amcası Tuğrul Bey, Abbasî devleti başındaki Halife el-Kâim hilâfetin şahs-ı mânevîsini muhafaza ve müdafa edemeyecek hâle gelince, Halife el-Kâim’in huzuruna edeple girdi. Aslında, buna hiç de mecbur değildi, ama karşısındaki zat, Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait vazifeyi temsil ediyordu. Bel kırıp boyun bükerek makamında onu ziyaret etti. “Ben size dehalet ediyorum. Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait büyük mânâların müdafaası hususunda bize düşen bir vazife varsa, emre âmâdeyiz.” dedi ve teslim oldu. Halife yine

el-Kâim'di ama, hilâfeti muhafaza eden, onun bayraktar kumandanı Tuğrul Bey'di. O devirde Türklerden bin çadır birden Müslüman olmuştu. Tuğrul Bey de bunların idarecisiydi. Az bir tasarrufla, İsmail Hami Danişmend Bey'den naklettiğim bu satırlar, yüce milletimizin İslâm'a karşı tavrını göstermesi bakımından çok önemlidir. Şimdi rica ederim, Tuğrul Bey'in şu asil davranışının istismarla ne alâkası var? Tuğrul Bey'in bu asil davranışını istismarla alâkalı göstermek, şanlı milletimizi tanıyamama bahtsızlığından başka bir şey değildir.

Osmanlı'nın temelinde de işte bu ruh vardı. Ertuğrul Gazi de, baştan başa Anadolu'yu katedip Söğüt civarında bir yere yerleştiğinde, yine İslâm bayraktarı olarak yerleşmiş veya yerleştirilmişti. Müslümanlara karşı hiçbir menfi tavır ve vaziyeti olmadığı gibi, Halifeye de fevkalâde saygılıydı. Kayıboyu Söğüt'e yerleştiğinde, Anadolu'da başka beyler ve beylikler de vardı ve bunlar arasında kavgalar sürüp gidiyordu. Önce Ertuğrul Bey, sonra da Osman Gazi bu umumî kargaşa içinde sadece ve sadece nazarını Bizans'a dikmiş, onunla hesaplaşma yolları araştırıyordu. Bu öyle erkân-ı harpçe bir şeydi ki, bir taraftan Müslüman'a asıl hedefi gösteriliyor, diğer taraftan da Müslümanların kuşkulanmalarına meydan verilmiyordu. Osman Gazi ilk iş olarak Anadolu'daki beylikleri bir araya getirmeye çalışabilirdi. Fakat babasından aldığı vasiyet, sahip olduğu müthiş dirayet ve

kiyaset, sonra da kayınpederi şeyhinden (Edebâli) aldığı dersle fevkalâde itinalı, temkinli hareket ediyor ve “Müslümanların karşısında alternatif olarak küfür bulursan, onlar benimle birleşirler, böylece kefare ve fecereyi ezeriz.” diyordu.

Bunun için, hedef olarak Bizans’ı seçmiş, onunla uğraşüyor ve mü’minlere kat’iyen sataşmıyor, onların arasındaki sürtüşmelere, vuruşmalara karışmıyordu. “Benim hedefim Bizans’tır ve bir gün Konstantin mutlaka fethedilecektir.” diyordu. Bu kadar coşkun bir insanın, Müslümanlığını istismarcılık ve jeopolitik olarak görüp göstermek kasıtlı değilse, akılsızlıktır. Osmanlı bütün samimiyetiyle altı asır, dünyanın en uzun ömürlü devletlerinden biri olarak, hiçbir aileye nasip olmamış bir lütfamazhardır ve Kur’ân’ın bayraktarı bir millettir. Kim bilir, içteki ve dıştaki bir kısım hainler ona darbe vurmasalardı, bir, bir buçuk asır evvel, belki cihanın daha pek çok yerleri İslâm’ın gülün yüzüyle tanışmış olacaktı...

Osmanlılar en zayıf oldukları dönemde bile dinlerine sınıksız bağlı idiler. Voltaire’in yüz kızartıcı bir eseri vardır. O, bu eseriyle, doğrudan doğruya gözümüzün nuru Hazreti Muhammed’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) hedef alıyordu. Tam devletin hasta olduğu devirde, Fransa, bu eserin sahnede temsil edilmesini kararlaştırıyor. Ama, yaralı ve hasta aslan, Efendisine (sallallâhu aleyhi ve sellem) yapılan böyle bir hakaret karşısında kükrüyor. Kızıl

Sultan dedikleri adam –yüz bin defa hâşâ!– Fransızlara ültimatom gönderiyor: “Benim ve bütün Müslümanların Peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakaret eden bu piyesi oynatırsanız, Hindistan, Arabistan ve bütün İslâm âlemini aleyhinize ayaklandırıyorum.” -Keşke İslâm dünyasında o şuur olsaydı!- Bu hasta aslanın kükreyişi, Fransa’da öyle bir sarsıntı meydana getirir ki, Fransızlar Voltaire’in piyesini temsile cesaret edemezler. Bu sefer, İngilizler sahneye koymak isterler; bizim yaralı aslan bir ültimatom da onlara gönderir; derken onlar da oynatamazlar. İşte şanlı ecdadımız budur!

Evet, hasta devrinde dahi Peygamberinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) sakalına konacak bir gubar karşısında tir tir titreyen Osmanlı’ya uzatılan dil koparılmalı. Osmanlı, tarihte devlet olarak sahabeden sonra en muallâ mevkii işgal etmiş ve altı asır Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) adını bayraklaştırmış üstün bir millettir.

Allah’ın binlerce rahmet ve mağfireti üzerlerine olsun!

Gubar: Toz.

Telâhuk: Birbirine eklenme, katılma, birikim.

İnsanımıza okuma alışkanlığını nasıl kazandırabiliriz?

Herkes söylediği ve dinleyenlerde de bir ülfet ve alışkanlık meydana getirdiği için artık vicdanlardaki mânâsına denk tesir uyaramayan ve artık klâsikleşen bir söz var: İslâm'ın ilk emri "Oku!"²⁵

Oku; mahiyet-i insaniyeyi, kâinat kitabını ve bunlara tercüman olan Kur'ân'ı oku!.. Allah Resûlü'nün hayatını tetkik et! Yeni yeni terkiplere ulaş ve vardığın neticeleri tekrar tekrar oku!

Vahdaniyete delil olan bütün tecellîleri araştır, mârifet merhalelerinde her an bir öteye sıçra ve bir türlü kanmayan susuzluğunla هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ "Daha yok mu?" de ve durmadan oku! İster kâinat kitabını, isterse onun bir fihristi olan insanın mahiyetini. Allah Resûlü'nün nurlu

²⁵ Alak sûresi, 96/1.

beyanları içinde okumaya çalışan bir insan gönül dünyasında öyle derinleşir ki, okyanuslar dahi bu derinlik yanında sığ kalır. İşte, orada: “Seni hakkıyla bilemedik ey Mâruf!”²⁶ hakikati ayne’l-yakîn anlaşılıp idrak edilir ve idrakten âciz olmadaki idrak merhalesine erilir.²⁷

Âcizane kanaatim, bizim dünyamız, İslâm’ın bu emrinden de uzaklaşmış bulunuyor. Bu tabiri kullanırken, yani bizim dünyamız derken bununla sadece içinde bulunduğumuz ülkeyi kastettiğim zannedilmesin. Ben bir zamanlar bizim olan bütün yerleri, bizim dünyamız olarak kabul ediyorum. Evet, bizim dünyamız asırlarca şan ve şerefle, âfâkında Muhammedî ruhun şehbâl açtığı Mısır, Sudan, Fas, Tunus, Cezayir; bütün mağrip memleketleri, Buhara, Semerkant, Taşkent ve bütün Orta Asya memleketleri gibi daha nice ülkeleri içine alan koskoca bir dünyadır. İşte bizim insanımız, bu ilim ve irfana açık bizim dünyamızda bütün diğer dünya insanlarına kıyasla zirvelerde taht kuran ve başkalarını kendisine hayran kılan bir mübarekler topluluğudur.

Önce Haçlı seferleriyle işgale uğrayan bu yerler daha sonra da emperyalist düşüncelerin işgal ve saldırısına maruz kaldı. Belki bir süre sonra onları da bertaraf edip ülkemizden çıkardık; ancak kaldıkları süre içinde

²⁶ el-Münâvî, *Feyzu’l-kadîr* 2/410; Mer’î İbn Yûsuf; *Ekâvîlü’s-sikât* s.45.

²⁷ Bkz.: el-Münâvî, *Feyzu’l-kadîr* 6/181.

içimizden çaldıkları zayıf karakterli insanları yetiştirdiler ve birer düşünce azmanı olarak aramıza salıverdiler. Onlar da, seleflerinin ifsatlarını devam ettirebilecek nesiller yetiştirdiler. Bunu yaparken de öyle şuurlu davrandılar ki, bir evvelki icraatları bir sonrakini gerektirecek şekilde ortaya çıkıyor ve böylece tahribat, zincirleme birbirini takip ediyordu. Derken onlara ait bir fikir dünyası meydana geldi ve bununla kendi insanımızın dağınık ve ferdî teşebbüslerine galebe çalındı. O kadar ki, bugün artık bunların bütünü ortadan kaldıramadıktan sonra, kendi ruh dünyamıza dönmemiz, onunla bütünleşmemiz, yeniden kendimizi bulmamız çok zor hatta imkânsız gözükmektedir. Bize vurdukları en önemli darbelerden biri; bizi, belli yollarla, mazimizden, tarihimizden, millî kültürümüzden, harsımızdan uzaklaştırmaları ve bizleri kendi kitap dünyamıza karşı yabancı hâline getirmeleridir. Ve böylece bir nesli asırların birikiminden mahrum ettiler. İş bununla da kalmadı, beşinci kol faaliyetlerini serbest bırakarak, gençliğin gönlünü şehvanî meselelerle doldurdu ve onları başka şey düşünmez hâle getirdiler. Nesiller, kısıvrak bohemlik düşüncesine yakalandı ve düştüğü bu girdapta boğuldu. Kimse de çıkıp böyle bir fecate “Durl!” deme cesaretini gösteremedi veya ekseriyet itibarıyla öyle diyebilme mevkiinde bulunanlar vaziyetlerinden memnundular, onun için de bir şey demediler.

Aynen Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mi-raçta bazı günah işleyenleri, çektikleri azap keyfiyetleriyle müşâhededesi gibi, biz de o gün cemiyeti böyle bir tab-lo içinde görüyorduk. İçki, kumar, zina, rüşvet, ihtikâr, faiz ve daha nelerin içine gömülmüş nesiller, ciddî bir mâneviyat boşluğu içinde zift gibi karanlık düşünceler-le, âdeta bir başka varlık, bir başka şahsiyetle aramızda dolaşıyorlardı. Kalb dünyalarıyla askıya alınmış ve sar-kaçlar gibi sağa sola gelip giden yığınların anarşi ve te-röre kurban olması için her şey hazır hâle getirilmiş ve tıpkı eli kolu bağlanıp denize atılan sonra da arkasından "Sakın ıslanma!" diye bağırılan birisi gibi, sefahet içine itilen bu nesillere, faziletli olmaları çağrısında bulunulu-yordu. Evet, o günkü nesle, "Ahlâklı ol, anarşi çıkarma, vatanını sev, milletini koru, bayrağını aziz tut!" gibi teklif-ler, muhteva bakımından farklı olsa da şekil bakımından aynı şeylerdi. Denize atılanların ıslanmamaları, bunların da faziletli olmaları mümkün değildi.

Daha sonra yeni bir anlayış türedi. Hangi akla hiz-met ettiği belli olmayan ve gençliği anarşiden kurtarmak için bütün şehvet kanal ve barajlarını sonuna kadar aç-mayı yeğleyen bu zihniyet, bu tuhaf anlayışlarıyla, genç-leri zararlı bazı saplantılardan kurtarmak ve onları baş-ka şey düşünmez hâle getirmek istiyorlardı. Hâlbuki, bu-günkü anarşi de öyle bir vasatta yetişmiş ve bir canavar hâline gelmişti.

Bütün bu iç ve dış tesirlerle çok yaralı hâle gelen nesiller, her gün biraz daha okumadan ve düşünmeden uzaklaşıyor ve âdetâ hezeyan yığınları hâline geliyordu. Zannımca, bu uzaklaşma ve hezeyanlaşma bugün de devam ediyor. Bu arada dilimize sokulmak istenen nesep-siz kelime yığınları da okuduğunu anlamaya karşı indirilen ayrı bir darbe oldu. Biz onların, onlar da bizim dilimizi anlamaz hâle geldiler. Bugün aynı kuşağın insanları dahi birbirini zor anlar durumdadır. Ve bunun önü alınmazsa, bu da düşünce dünyamız adına, en az diğerleri kadar yıkıcı olacaktır.

Evet bugün okumuyoruz ve okumadığımızın utan-dırıcı neticeleri de meydandadır. Düşüncede sığ, yeni terkipler yapmaktan mahrum bir yığın hâline geldik. Okumaya karşı sadece iştahsız değil, aynı zamanda nefret eder durumda birçoğumuz. Okuyanımızın bir kısmı da âdetâ her şeyi yüzünden okuyor ve fikir adına yeni bir şey üretemiyoruz.

Bütün faziletlerde olduğu gibi okumayı da bizden öğrenen dünün karanlık ruh, karanlık akılları, bugün okuyor, anlıyor ve düşünüyorlar. Evde, arabada, otobüs durağında, çantasında taşıdığı kitabı açıp okuyor ve kendi ölçüleri içinde zamanını en iyi şekilde değerlendiriyorlar.

Meseleyi biraz daha dar çerçevede mütalâa edecek olursak, önümüzde çığır açmış büyüklerimiz, kendi yazdığı bazı eserleri, seksen defa, bazılarını da yüz defa

okuduklarını söylüyor ve bizlere fiilen okumanın lüzumunu göstermiş oluyorlar.

İrticalen söylediği ve kendi karîhasının mahsulü eserleri, kendisi bizzat bu kadar okuduktan sonra da, talebelerinin başında duruyor ve “Okuyun.” diyor.²⁸ Böylece devrimizde en mühim ve en onulmaz bir yaraya parmak basıp tedavi yolunu göstermiş oluyor. Bu çığırı takip edenler okumalıdır. Devirlerinin kültürüyle mücehhez olarak, daha önce edindikleri malumatı hallaç etmeli ve muhtağların yanına böyle bir kültür birikimiyle gitmelidir. Ta ki, anlattıkları kabul görsün ve aynı zamanda toplumu ifsat edenlerin eline de koz verilmemiş olsun.

Okumuyorsak, ihanet içindeyiz demektir. Kendimiz boşlukta bocalarken, başkasına nasıl itminan üfleyebiliriz ve menfî akımlardan nesilleri nasıl kurtarabiliriz. Hâlbuki bu bizim hayatımızın gayesi ve ilk vazifemiz. Öyleyse, İslâm’ın ilk emri “Oku!” fermanına herkesten evvel, icabete en muhtağ bizleriz...

²⁸ Bkz.: Bediüzzaman, *Risale-i Nur Külliyyatı* 1/848, 934, 1011; *Mektubat* s.37.

Mâruf: Kâinatındaki sayısız diller, gürül gürül şehadetler, gayet berrak tarif ve tavsiflerle varlığı, birliği, sıfatları ve fiilleri bilinen Hz. Allah.

Ayne’l-yakîn: Gözle görölüp edinilen bilgi.

Şehbâl açmak: Kanatlarını açmak.

Karîha: Zihnin yepyeni, orijinal ve harika fikirler, eserler üretme kabiliyeti. Üstün pratik zekâ.

İtminan: İç huzuru, gönül rahatlığı, vicdanın tatmin olması.

Hayat ve gençlik hevesatı cihetinden gelen tehlikelerden nasıl korunabiliriz?

Bu husus, günümüz insanının en büyük dertlerinden biri. Hayatın içindeyiz ve çoklarımız itibarıyla gençliğin baskısı altında kalıyoruz. Hevesat, ulvî duygularımızı tesir altına almış durumda. Ve bugün yüce hakikatleri, Allah Resûlü'nün istediği keyfiyette temsil etme cidden zor görünüyor. Şu kadar var ki, böyle tehlikeli bir hatta, nefsin ve şeytanın saldırılarına karşı mücahede etmenin de kendine göre avantajları var. Evet maruz kalınan zor şartlar nispetinde bir de bu işin mükâfat yönü var.

Hz. Hamza'yı Şehitlerin Efendisi ve Allah'ın Aslanı hâline getiren, verdiği kavganın zorluğu değil midir? “Düşman fazla ancak bizim de imanımız var.” deyip can-siperane ön saflara saldırış ve ölümü hiçe sayış. İşte bu, onu ulvî makama ve Şehitlerin Efendisi ufkuna ulaştıran mühim bir vesileydi.

Sahabe devrinde de, bugün bizi rahatsız eden günahlar, hem de bütününüyle bulunuyordu. Kadınlar, Kâbe'yi üryan olarak tavaf ediyor, faiz, ihtikâr, rüşvet, içki ve kumar cemiyetin ruhunu kemiriyordu. Onlar bütün bu hayata sırt çevirerek İslâm'ı seçtiler. Fakat, onlar da beşer olmaları hasebiyle his ve heves taşıyorlardı. Zaten buna rağmen nefsanî arzulardan vazgeçmeleri değil midir ki onları büyüklerden daha büyük kılıyordu... Böyle bir dönemde, bütün çirkinlikleri bir tarafa itip, apaydın ve tertemiz bir hayat seçmeleri, bütün tehlikelere rağmen, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında yer almaları, onlara büyük faziletler kazandırdı ve kazandıkları bu faziletler sayesinde haklı olarak gökteki yıldızlar gibi arkadan gelenlere ışık ve rehber oldular.

Günümüzde de bu türlü felaket ve helâketler vardır. Zaten asrın başında insanları iman ve Kur'ân hakikatlerine çağıran Büyük Ruh'a, ruhanî bir mecliste "Felaket ve helâket asrının adamı..."²⁹ demişlerdi. Onun arkasında saf bağlayanlara da eğer bir gün İki Cihan Serveri seslenecek olsa, herhâlde "Gelin ey felaket ve helâket asrının nesilleri!" diyecektir. Zira, bütün dünyada çarşı, pazar, sokak, içtimaî ve ticarî hayat, aile, fert, cemiyet, bunları ayakta tutmayı vazife edinen mektep ve içtimaî hayatı meydana getiren bütün ünite ve kuruluşlar teker teker

²⁹ Bkz.: Bediüzzaman Said Nursî, *Risale-i Nur Külliyyatı*, s. 2/2048. (Sünuhât-Tulûât)

ele alınıp değerlendirilse ve haklarında bir hüküm verilmek istense denecek tek söz “perişan ve pek acınacak hâlde” olacaktır.

Nereye giderseniz gidiniz, üstünüze-başınıza günah adına bir şeyler bulaşmasına mâni olamazsınız. Ruhunuz birkaç defa örselenmeden, kalbî hayatınız sarsılmadan, toplum hayatının bir tarafından diğer bir tarafına geçmeniz imkânsızdır. Bugün Müslümanca yaşamak, alevden bir zemin üzerinde yürümek veya kandan irinden der-yaları geçmek kadar zordur. İşte biz böyle bir felaket ve helâket asrının çocuklarıyız. Mahiyetimizde bulunan gizli hevesat, nefsanîlik ve cismanîlik akrep gibi kuyruğunu kaldırmış bizi sokmaya çalışıyor. Nefsimiz, heveslerimiz ve şehvânî duygularımız, içinde doğduğu, büyüdüğü vasat ve ortamdan sürekli besleniyor, güçleniyor. Böyle bir akrebin bizi sokup zehirlemesi her an muhtemeldir. Bütün bunları kabulle beraber, “mağrem itibarıyla mağnem” esaslarına göre durumumuzu değerlendiriyor, bunca zorlukların bize kazandıracığı avantajları düşünerek de teselli oluyor, hatta bir cihette seviniyoruz. Çünkü bu zorluğu atlatabildiğimiz zaman, kazancımız da o oranda büyük olacaktır. Şayet sahabe böyle zor şartları atlayarak yükseldiyse, günümüzün inanan insanların da aynı şekilde bir bahtıyarlığa ermeleri ilâhî rahmetten beklediğimiz neticelerdendir.

Günahlara girme şartlarının bu kadar kolaylaştığı bir devirde bilmeden işlediğimiz hata ve günahlarımız elbette ki vardır. Ancak bize düşen şey, rahmet kapısından ve ilâhî dergâhın eşliğinden ayrılmama ve sebat etmedir. Burada, müsaadenizle kendi hislerime tercüman olması bakımından bir hâdiseyi nakletmek istiyorum: Çocukluğumda, koyunlarımızı bekleyen ve kapımızdan hiç ayrılmayan bir köpeğimiz vardı. Ben ondaki bu sadakate hayran olur, onunla oynar, boynuna sarılır ve ona sık sık yemek verirdim. -Meselenin hıfzıssıhha açısından münakaşasını yapacak değilim. Sadece bir hissimi anlatmak istiyorum-. Bendeki bu çocukluk hatırası, çok defa hatırıma gelir. Ve ellerimi açıp Rabb’ime niyazda bulunurken, o hâdiseyi bir ilinti hâlinde ümidimin yanında bulundurur ve “Rabbim, sadece sadakatinden dolayı nasıl ben o köpeğe bir dost muamelesi yaptımsa, Sen de Senin kapından ayrılmayan ve başkasına serfûrû etmeyen şu kıtmîri affet ve bağışla!” derim.

Aynı şeyi şahs-ı mânevî adına söylemek de mümkündür. Bütün günah ve sürçmelerine rağmen, dine ve millete hizmeti vazife edinmiş mü’minlerin her bir ferдинin samimiyetle sürdürdüğü hayırlı bir faaliyet vardır ve işte onun hatırına Rabb-i Kerim’leri onları kapısından kovmayacaktır.

Biz kusurlarımızı kabul ve itiraf ediyoruz; ancak sonsuz rahmetinin gereği olarak da Cenâb-ı Hak’tan bu

kusurlarımızın affını diliyoruz. Zaten bu itiraftır ki bir cihetle nedamet mânâsına tevbe sayılır. Ve Allah (celle celâluhu) böyle kalbten yapılan tevbeleri geriye çevirmez ve kabul buyurur.

Buraya kadar söylediklerimiz bir cihetten vâkıayı rapor mânâsını taşımaktadır. Şimdi de dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde bir nebze durmak istiyorum:

Birincisi: Böyle her şeyiyle kaypak ve zararlı bir zeminde çok dikkatli yürümek gerekir. Mayınlı bir tarlada veya amansız bir düşman beldesinde nasıl hareket edilmesi icap ediyorsa, günümüzün çarşı pazarında gezerken de aynı dikkat ve aynı teyakkuz elzemdir.

İkincisi: Dışarıya çıkmadan evvel, his ve duygularımızı durultacak, berrak hâle getirecek ve bizim his dünyamıza tesir edecek müessir çarelere başvurulmalıdır. Bu, bir şeyler okuma, seyretme veya dinleme olabileceği gibi, derin bir iç muhasebesi yapmak da olabilir. Böyle bir metafizik gerilime geçmeden sokağa çıkılmamalıdır.

Üçüncüsü: Kat'iyen yalnız kalmamak. Bizim dikkatlerimizi murâkabe edecek ve nasihatıyla bizim ruh dünyamızı ayakta tutacak bir arkadaş edinerek ve mümkün mertebe dışarıya onunla beraber çıkmaya çalışılmalıdır.

Dördüncüsü: Giderken-gelirken ve gideceğimiz, kalacağımız yerlerde imkân ölçüsünde bizim hayatımızla

münasebeti olan ve bizi ikaz edici havasını koruyucu bir melek gibi üzerimizden eksik etmeyen materyalleri de yanımızda götürmeye çalışmalıyız. Günahlara karşı birer sût-re, birer perde olacak bu materyaller bizim iç murâkabemize vesile olacaktır ki, böyle bir iç murâkabe ile dolup taşan bir insanın günaha girmesi ender vak'alardandır.

Beşincisi: İşlenen bir günah ve hata neticesinde derhal nedamet edip tevbe kapısına koşulmalıdır. Zira günahın en az kalabileceği kalb, bir mü'minin kalbidir. Orada hatalar, gelip geçici ve güneşle aramıza perde olan bulutlar gibidir. Hemen geçip gitmelidir. Tevbede gecikme, ruhun o nispette kararmasına sebep olur. Ve o esnada, diğer günahlarla münasebete geçme yolları kolaylaşır. Onun için, buna meydan vermeden, hata ve günahın şekil, keyfiyet ve büyüklüğü ne olursa olsun, insan derhal kendine gelip, Rabb'in rahmetine dehalet etmelidir.

Sahabi, beyninden vurulmuş gibi Allah Resûlü'nün huzuruna gelir ve "Yâ Resûlallah, ben mahvoldum!" der. "Gelirken gözüm bir kadına ilişti veya bir kadına dokundum." diye de ilâve eder. Bu kırık gönül karşısında âdeta Arş ihtizaza gelir ve Cibril imdada yetişerek şu âyeti getirir: "Gündüzün iki tarafında (sabah, öğle ve ikindi) gecenin de yakın saatlerinde (akşam ve yatsı) namaz kıl.

Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere (güzel bir) hatırlatmadır.”³⁰

Hele, berzah âleminin nuru durumundaki teheccüde kalkmak, uykunun en tatlı olduğu o anda, Rabb’e münacata koşmak, işlenen hata ve günahları en kısa zamanda temizleyici birer faktör olarak değerlendirilmelidir.³¹

Gecenin yarısında havf ve reca ile dopdolu bir gön-
lün O’na yalvarış ve yakarışları Cenâb-ı Hak tarafından muhakkak hüsnü kabul görecektir. Yeter ki yapılan bu tazarru ve niyazlar ihlâs ve samimiyet içinde yapılmış olsun. Her biri bir dönemeç başı gibi duran namaz vakitlerinde O’na kulluk ve O’nun karşısında bel kırıp boyun bükme, iki vakit arasındaki hata ve sürçmelerimizi affettirirken³², nafile ve teheccüd gibi ibadetlerle de O’nun rızasını kazanmaya gayret etmeliyiz.³³

Evet, bir taraftan etrafımız günahlarla sarılı hazin hâlimiz, diğer taraftan bu hazin hâli bertaraf edebilecek

³⁰ Buhârî, *mevâkîtü’s-salât* 4, tefsîru sûre (11) 6; Müslim, *tevbe* 39; Tirmizî, *tefsir* (11) 4, 6; Ebû Dâvûd, *hudûd* 31; İbn Mâce, *ikâme* 193. (Hûd sûresi, 11/114)

³¹ Teheccüdle alâkalı bkz.: Tirmizî, *mevâkîtü’s-salât* 51; Ebû Dâvûd, *salât* 49; İbn Mâce, *mesâcid* 14.

³² Cenâb-ı Hakk’ın beş vakit namaz sayesinde kulunun günahlarını sildiğine dair bkz.: Buhârî, *mevâkîf* 6; Müslim, *mesâcid* 282; Tirmizî, *emsâl* 5; Nesâî, *salât* 7; Muvatta, *sefer* 91.

³³ Kulun nafilelerle Allah’a yaklaştığına ve O’nun sevgisine mazhar olduğuna dair bkz.: Buhârî, *rikâk* 38; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 6/256.

çapta bir kısım avantajlarla kuşatılmış durumdayız. Sahabenin hâline çok benzeyen bu manzaramızla, onlara yaklaşma fırsatını da aynı zamanda elimizde tutuyoruz. Onların, vahyin soluklarını enselerinde hissetmelerine mukabil biz de, zaman kaydından kurtulur ve Muhammedî bir ruhla yerimizi alabilirsek, bir cihetle kurtuluşumuzu garantilemiş oluruz. Cenâb-ı Hak bizi bu ümidimizde yanıltmasın!.. Âmin!

Mağrem: Güçlük, zorluk, risk.

Serfürû: Baş eğme, itaat etme.

Mağnem: Kazanç, ganimet.

Hıfzıssıhha: Koruyucu hekimlik, hijyen.

Dinimizi öğrenip başkalarına da öğretirken hangi hususlara dikkat etmeliyiz; tebliğ metodumuz nasıl olmalıdır?

Peygamberlerin gönderilme gayesi tebliğdir. Öyleyse bize düşen en mühim ve hayatî vazife de mükellef olduğumuz hususları anlatma, tebliğ etme olacaktır. Eski ve yeni bu mevzuda aklımıza gelen bütün metot ve usûlleri yeniden gözden geçirip devrimize tatbiki mümkün olan ve neticeye götürücü olduğunu kabul ettiğimiz prensipleri pratiğe dökme en birinci vazifemizdir. Meseleyi sadece öğretmen, talebe, imam, müezzin, okul ve cami çerçevesine sıkıştırmak da doğru değildir. Belki Allah karşısında mükellef olan herkes usûlü dairesinde hemen her yerde hizmet vermelidir.

İnsanoğlu, hayat boyu âdetâ hep talebelik eder. Diğer bir ifade ile, insan için en mühim, en hayatî mektep

hayattır. Hususî mânâsıyla mektep, ancak hayatın cüz'î bir kısmına ait meseleleri üzerine alıp tekeffül edebilir. Orada, tecrübeli üstad ve hocalar, edindikleri malumatla bu tecrübeleri hallâç eder ve çıraqlarına aktarmaya çalışırlar. Hâlbuki geniş ve umumî mânâsıyla hayat mektebinde her bir fert, hem bir çıraaktır, hem hoca, hem de üstad. O, bir taraftan öğretirken diğer taraftan yeni yeni şeyler öğrenme durumundadır.

İrşad ve tebliğ vazifesinde de durum farklı değildir. Okullarda öğrenilen ve öğretilen hususlar onun sadece bir bölümünü teşkil eder. Orada edinilen malumatla insan ancak belli bir seviye katedebilir. Eşya ve hâdiselere bakışı değişir, ufku genişler. Kendi durumundakilere de aynı zamanda irşad ve tebliğ namına hizmet götürebilir.

Fakat, vazife sadece ona münhasır değildir. Hayata atıldıktan sonraki dönemde de hem kendi bir şeyler öğrenecek hem de elde ettiği fikir meyvelerini çevresinde bulunanlara takdim etmeye çalışacaktır. Onun için her bir fert yaş ve seviye ne olursa olsun, anlatılması gereken hususları etrafına anlatmak mecburiyetindedir. Bu onun en hayatî vazifesidir.

Zaten bizim varlık gayemiz de budur. Zira Cenâb-ı Hak, ³⁴ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ buyurarak, insanların ve cinlerin yaratılış gayesinin O'na kulluk olduğunu

³⁴ Zâriyât sûresi, 51/56.

bildirmiştir. İşte herkes, bu kulluk anlayışında yarışacaktır. Bu yarışta kimisi takılıp yolda kalacak, kimisi de zirveleştikçe zirveleşecek ve Allah katında en büyük ve yüksek pâyeyi elde eden zümre arasına girmeye hak kazanacaktır.

Allah'ı bilmek ve O'na kul olmak fitratın gayesi ve yaratılışın yegâne neticesidir. Kulluk bir taraftan dinleme, anlatma, kabul etme, yaşama, hayata mal etme gibi hususiyetleri gerektirirken, aynı zamanda düşüncede berraklık ve sadece kendi Yaraticısını düşünme ufkuna ulaşmayı da hedefleyen ağır ve o nispette de mübeccel ve mukaddes bir vazifedir.

Cenâb-ı Hak, Bakara sûresinin 21. âyetinde de mealen şöyle buyurmakta ve kulluğu emretmektedir: “Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki böylece takvaya erersiniz.”

Rabbinize kulluk edin. O Rab ki, sizi ve sizden öncekileri O yaratmıştır. Hilkat ve yaratma O'na aittir. Sizi O var etti. Hilkatinize medar olabilecek ilk elemanları, parçaları, parçacıkları yaratan da O'dur. Yani sizce “evvel” diyebileceğimiz şeyleri yaratan da O'dur. Veya başka bir mânâsıyla, sizden evvelki insanları yaratan da O'dur. O, nicelerini kırıp geçirmiş ve yerle bir etmiştir. Yeryüzünde böbürlenip gezen Firavunları, Nemrutları, Şeddatları ne hâllere sokmuştur. Çalım satan Roma'yı, Bizans'ı, Yunan'ı hatta bir bakıma, Selçukluları, Osmanlıları âyât-ı

tekvîniyesiyle bir enkaz hâline getirmiştir... Ve onları бүтünüyle yaratan da O'dur. Sizi de O yarattı. Öyleyse gücü her şeye yeten bu Rabb'e kullukta bulunun. Mazi, hâl ve istikbali bir ibret tablosu gibi gözünüzün önünde bulundurun. Ta ki; takva dairesine girmiş olasınız. Böylece, hayatınızı en iyi şekilde değerlendirme imkânını bulacaksınız, Allah'a karşı en saygı duyan insanlar hâline gelecek, Allah'tan en çok korkan olacak ve yolun en doğrusunda yürüyerek hayatınıza gaye olan hedefe ulaşacaksınız.

O Allah ve O Rab ki, yeryüzünü sizin için bir döşek rahatlığı içinde hazırlamıştır. Öyle ki, ihtiyacınız olan her şeyi burnunuzun dibinde ve yanı başınızda hazır bulabiliyorsunuz. Sanki siz, o döşekte bir hastasınız da sizin ve bu konağın sahibi Zât, yani kevn ü mekâna hükmü geçen Allah (celle celâluhu) size bir aziz misafir gibi ihtimamla bakıyor.

Evet, yeryüzü bir firaş ve bir döşek rahatlığı içindedir. Eğer bir yerinde ufak bir arıza olsa iflâhınız kesilir de dünya size dar gelir. O sizin için her şeyi kolaylaştırmıştır. Yemeğiniz ayağınıza kadar gelmektedir. Ve yatağınızda sizi bir yanınızdan diğer yanınıza çevirmektedir. Eğer normal yataklarınızda yatarken, sağa sola dönme hikmetini araştırarak bu âyeti düşünecek olursanız, sanki bu âyet, sema yüzünü yıldızlarla yazılmış da sizin müşâhedenize arz edilmiş ve siz bu müşâhedeyle tatlı tatlı istirahat ettiğiniz yumuşak bir döşek üzerinde yapıyorsunuz.

Sonra O, semayı sizin döşeginiz üzerine bir çatı ve tavan yaptı. Sema ile yer arasında daima bir alışveriş vardır. Sema ışık gönderir, yerde rüşeymler başlarını çıkarır, sular buhar olur göğe yükselir ve sonra yağmur hâlinde yine yere inerler. Yıldırımların kendilerine göre faydaları vardır. İçeceğiniz suları menbalarından size ancak Allah akıtır. O size yeryüzünü bir döşek gibi, hazırlamıştır; fakat hazırlayıp da bırakmamıştır. Oranın tertemiz kalmasını da yine O temin etmektedir. Eğer semayı başınıza tavan yapmasaydı, bu temizlik ve nizam olmayacaktı. Otlar baharda çıkar, sonbaharda sararır solar, kışın da tamamen kurur gider ve toprağa taze bir kuvvet olurlar. Bu ameliyenin dahi, temizlikle alâkalı yönü ne harikadır. Ve yeryüzünde, sadece temizlik cihetinden görülebilecek binlerce harika iş var...

Siz de size bu kadar teveccüh eden ve başınızdan aşağı sağanak sağanak nimetlerini yağdıran Rabbinize teveccüh edin ve O'na karşı kullukta bulunun.

Bakın, bu işler bin bir hikmet ve maslahatla, sizin etrafınızda halelenmiş, çevrelenmiş ve hepsi birer rızık olarak size koşuyor. Apaçık görüyorsunuz ki, maddî-mânevî rızığınız, gözünüzün ziya rızkı, ağzınızın tat rızkı, kulağınızın ses rızkı, midenizin binlerce yiyecek ve içecek le alâkalı rızkı, evet, bütün bunların hepsi size O'ndan geliyor. Bunları size verirken Kendi işine başkalarını karıştırmıyor. Öyleyse insaflı olun da, siz de O'na olan

kulluğunuzda, başkalarını karıştırmayın. Gizli açık, küçük büyük şirkin her türlü çirkinliğinden kendinizi koruyun, muhafaza edin.

Bütün sebepler arizîdir; hiçbirinin hakikî vücudu yoktur. Eğer sebeplere tevessülü, bize bir vazife olarak yüklememiş olsaydı; bizler hiçbir sebebe müracaat etme lüzumunu duymaz, hatta bunu bir şirk kabul ederdik. Ancak hikmet yurdu olan bu dünyada her şey sebeplerle içli dışlı geldiğinden dolayı, biz de onlara sadece âdi şartlar nazarıyla bakıyoruz. Ancak gözüümüzü diktiğimiz sabit ve değişmeyen nokta, sadece sebepleri elinde tutan Zât'ın Kudret elidir. Ve bizim kulluğumuz da işte o Zât'a mahsustur.

Sevinç ve sürur hâlinde insan bazen bu dengeyi tam koruyamayabilir. Onun için gelen nimetler karşısında çok dikkat edilmelidir ve Cenâb-ı Hakk'a şerik koşmayı işmam edebilecek her türlü söz ve hareketten kaçınmalıdır. Bu mevzuda gösterilmesi gereken hassasiyet, herkesin kurbiyetiyle doğru orantılıdır.

Mârifetullah adına vicdanınızda hâsıl olacak ruhanî zevk ve mânevî lezzet nimetini tattığınızda, o hava ve edaya yakışır şekilde Rabbinize kullukta bulunun! Kalbinizde bir an dahi başka bir mihraba teveccüh hissi belirmesin. Öyle bir meyil hissettiğinizde, derhal kendinize gelin ve “Lâ ilâhe illallah” deyin. İşte bu şuur içinde yapacağınız kulluk sizin hayatınızın gayesidir. Ve bu gayeye götürücü

her türlü hizmet anlayışı öyle bir vecibedir ki, peygamberlerin gönderiliş hikmeti, işte, bu vecibeyi îfa hakikatine dayalıdır. İşte biz mü'minler, Allah'ı sevmek ve başkalarına da sevdirmek, gönüllerin iman nuruyla aydınlanmasına vesilelik etmek gibi kudsî bir vazifeyle karşı karşıyayız. Bu vazifenin bir ucundan tutmak ve ona omuz vermek bir fazilet yarışıdır. Ve bu kulvarda yarış tamamlayabilenler de dünyanın en faziletli insanlarıdır.

Meseleye bu zaviyeden ehemmiyet atfederek bakan bir insan için, riyasete giden kapılar ardına kadar açılrsa ve ona, herkesin gözünü diktiği en yüksek dünyevî bir makam dahi teklif edilse ve mutlaka ikisinden birini tercih durumunda bırakılsa; muhakkak o, bu vazifeyi diğerine tercih edecektir. Zira o bilmektedir ki bu, nebilere, sıddıklara ait bir vazifedir. Orada Allah Resûlü vardır, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (radiyallâhu anhüm ecmain) vardır. Büyük ölçüde beri tarafta var olanlar ise, zalimlerdir, şeddatlardır... Bunların vazifesi de mânen beslenmediklerinden, içinde bin bir kinin, nefretin, yalanın kuyruğunu dikip akrep gibi gezindiği bir vazifedir. Hâlbuki diğeri, nur hüzmeleri ile ve nuranîlerle her zaman ışıltılıdır.

Dünyada bir hayat yaşıyoruz ki gelişimiz elimizde olmadığı gibi göçüp gidişimiz de elimizde değildir. Ancak, bu hayatta sırasını savmak için bekleyen bir insan olmaktan kurtulup, kademe kademe yükselerek Cenâb-ı

Hakk'ın razı olacağı bir hayat şekline dönüştürmemiz de mümkündür. O da evvelâ, imanın rükünlerini hazmederek ruhlarımızı onlarla bütünleştirme ve vicdanlarımızı mârifet-i ilâhî adına birer bal peteği hâline getirme; daha sonra da imana ait meseleleri, ibadet vesilesiyle “ayne'l-yakîn”e yaklaştırarak ihsan şuuruna erme ve güzel ahlâka ait esasları mahiyetimize dercedilmiş birer melekeye dönüştürme, derken kendi adımıza elde ettiğimiz bu meziyetleri başkalarına da taşıma ve iman nurları sayesinde hayatın her sahasını, herkesi ve her yeri aydınlatma yoluyla kabildir.

Günümüzde, ister Türkiye isterse başka bir İslâm ülkesinde, düşünce ve fikirler İslâm'a karşı çok yabancılaştırılmış durumdadır. Müslümanlık âdeta hayatın dışına itilmiş gibidir. İlim ve teknik sürekli dine düşman gösterilmiş ve kitleler aldatılmıştır. Binaenaleyh, İslâm, Kur'ân ve imana ait meseleleri çok iyi bilmek şarttır. Evet, imana ait bu ulvî mânâların bazı gönüllere girmesi çok zordur. İşte o zoru zorlamadan, sindire sindire ve yavaş yavaş bu mânâların her kalbi aydınlatmasına vesile olmak hakikaten sabır iktiza eder ve aceleci fitratların bir türlü anlayıp idrak edemedikleri teenniye gerektiren bir usûl ister ki, Allah'la kullar arasındaki engelleri kaldırmak mümkün olabilsin.

İrşad vazifesini hakkıyla yapabilmek için bazı hususlara dikkat edilmesi gerekir. Şimdi bunları hulâsa hâlinde takdime çalışalım:

Birincisi: Muhatabın ruhuna girme yolları araştırılmalıdır. Bu insanî bir yaklaşım şeklidir. Hediyeleşme veya ona ait bir sıkıntıyı bertaraf etme gibi, esasen dinin ruhunda bize emredilmiş olan hususları pratiğe dökmeli ve muhatabımıza o yollarla yaklaşılmalıdır. Aslında bu meseleyi belli kalıplara dökmek, fikir vermesi bakımından faydalı olsa bile, işin özünü, ruhunu dondurması açısından değerlendirilecek olursa bazı zararları da melhuzdur. Onun için biz, mevzuun elastikiyetini koruyarak şöyle demeyi uygun buluyoruz: Muhatabımızın gönlüne girebilmek için her meşru yol denenmelidir. Yani kendisine bir şeyler anlatacağımız insan, evvelâ bizim şahsî dostluğumuzu kabul etmelidir. Bu ona vereceğimiz düşünceleri kabulde mühim bir faktördür ve ihmal edilmemelidir.

İkincisi: Muhatabımızın inanç ve kültür seviyesini iyi bilmemiz gereklidir. Meselâ, ona açıp okuyacağımız Kur'ân dahi olsa, eğer bu onu ürkütüp kaçırarak ve bir daha bize yaklaşmayacaksa, o esnada ona Kur'ân dahi okunmamalıdır. Esasen Kur'ân misalini bazı eserlere telmih için söylemiş oldum. Ona okuyacağınız kitabın her satırı ruh ve kalbleri fetheden ilhamlarla köpürüp dursa bile ruhen buna hazır olmayan insanlara onu okumak İslâm davasına karşı kapalı bir ihanettir.

Cenâb-ı Hak, yeni doğmuş bir bebeğe rızık olarak evvelâ “ağız” denilen bulamaç gibi bir mâyi yaratıyor, daha sonra süte geçiliyor.. ve tedricen çocuk büyüdükçe

ona vereceğimiz gıdanın da şekli değişiyor. İşte bu fıtrat kanunu, ruh terbiyesinde ve mânevî beslenmede de aynen geçerlidir. Cenâb-ı Hakk'ın, tekvînî âyetlerinde bize gösterdiği hususları cümle cümle, satır satır, hece hece ve nokta nokta iyice tetkik edip davranışlarımızı ona göre ayarlamak zorundayız. Bazen bu ayarlama yapılmadığından irşad namına söylenenler, onlarda öyle bir reaksiyona sebep olur ki, daha sonra münasebetini bulup anlatsanız da, artık fayda vermez. Onun için ilk durumda onun idrak ve vukuf seviyesini tespit etmemiz çok önemlidir. Bunu bir büyüğümüz şu sözlerle vecizelendirir: “Ata et, aslana ot atmayınız!”³⁵

Üçüncüsü: Muhatabınızın itimadını kazanmanız da şarttır. O size öyle itimat etmeli ve öyle bağlanmalı ki, bütün sevdikleriyle tartılsanız orada siz ağır basmalısınız. Çünkü sizin onunla münasebetiniz, sadece Allah içindir. Siz onu Allah için sevdiğinizden dolayı bu sevgi onun gönlünde tesirini gösterecek ve sıhriyet itibarıyla teessüs etmiş sevgi atmosferine; sizin olan bu sevgi ve saygı girecek ve ağır basacaktır. Bu ağır basma o denli olmalıdır ki, sizin yanınızda olmakla yüklendiği ağır mükellefiyetleri, diğer tarafın zevk ve safasına tercih edebilmelidir. Hatta sizin, yoluna baş koyduğunuz mefkûre uğrunda başına gelmesi muhtemel her türlü tehlike ve katlanılması mukadder her türlü çile onun için önceki hayatın rahat

³⁵ Bediüzzaman Said Nursî, *Risale-i Nur Külliyyatı*, 1/725; 2/1670.

ve rehabetinden daha sevimli olmalıdır. Bu da o şahsın sizi iyice tanıyıp, size son derece itimat etmesiyle mümkün olabilecektir.

İşte Asr-ı Saadet'ten çarpıcı bir manzara ve müşahhas bir misal: Utbe İbn Velid, Mekke'nin en zenginlerinden idi. Allah Resûlü'nün en büyük düşmanlarından biri de odur. Kavmin en şakîsi mânâsına ona, "Eşka'l-kavm" denmektedir. Hemen her fitnenin başındaydı. Allah'a isyanın olduğu her yerde başı o çekiyordu. İşte bu şakînin evinde yetişen mesut bir insan vardı, bu, Utbe'nin oğluydu, fakat ona hiç benzemiyordu. Allah Resûlü'ne sadakatle bağlanmış ve babası tarafından getirilen -dünya adına- bütün cazip teklifleri bir çırpıda elinin tersiyle itivermişti. Adı Huzeyfe'ydi. Baba bütün servetini önüne seriyor ve sadece davasından vazgeçmesini istiyordu. Ama o Muallim ve Mürşidinden aldığı dersle, gerilimi tam, inanç ve kanaati de sağlamdı. İki Cihan Serveri'ne aynı teklif getirildiğinde ne demişti? "Güneş'i bir omuzuma, Ay'ı diğer omuzuma koysanız yine bu davadan vazgeçmem."³⁶ İşte O'nun dediği bu söz, vicdan ve gönüllerde öyle bir tesir icra etmiş ve öyle yerleşmişti ki, bütün sahabe gibi, ona yapılan böyle bir teklifte alacakları cevap aynı olacaktı. Muallim, gönüllerine işte bu şekilde girmiş ve kalblerinde böyle yer etmişti. O'nun adının

³⁶ İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/101; et-Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/545.

anıldığı yerde ana-baba-kardeş ve akraba gibi değer hükmüleri sukut edip gidiyor ve değerler odağı olarak sadece O kalıyordu.

Dünden bugüne, irşad eden ve irşad edilen adına değişen fazla bir şey olmamıştır. Dün değişik şekilde cereyan eden bu meseleler, bu gün de farklı bir şekilde aynen devam etmektedir. Öyleyse mürşid ve mübelliğler, Allah Resûlü'nün gönüllere girme yolunu aynen tatbik etmelidirler. Aksi takdirde, anlatılan meseleler hep havada kalacak ve hüsnü kabul görmeyecektir. Bu bir ruhlarla nüfuz etme meselesi ve gönüllere yerleşmenin adıdır. Düşünmeli ki, Allah Resûlü kendisini ashabına bu kadar sevdirememiş olsaydı, sahabenin O'nun arkasına düşüp Bedir'e gelmesi mümkün olur muydu? Çünkü şartlar tamamen aleyhlerine bulunuyordu. Hem bu ilk savaşta, karşı cephedekiler çoğunluk itibarıyla, babaları, kardeşleri, amcaları veya öz evlâtlarıydı. Ve onlarla savaşmaya gidiliyordu. Zira işaret güçlü yerden gelmişti. Ve O'nun yolunda ölmeyi herkes cana minnet biliyordu.

Yer yer Allah Resûlü onları karşısına alıyor ve kendisini tercih etme işini ruhlarına üflüyor ve tenbihlerde bulunuyordu. Meselâ, Kab İbn Malik'i, Tebuk hareketi esnasında geriye kalışından ötürü hırpalamış ve: "Sen bana Akabe'de söz vermemiş miydin? Nereye gidersem arkamdan gelmeyecek miydin?" diyordu. O da bunlara itiraz edemiyor "Evet, yâ Resûlallah! Söz vermiştim.

Aslında hiçbir savaşa bugün hazırlandığım kadar hazırlanmamıştım. Fakat bugünü yarına, yarını da öbür güne erteleyince, derken günler gelip geçti; koşup arkadan size ulaşamadım.” diyor ve Allah Resûlü’nden özür diliyordu. Doğru söylediği ve hak kapısında sebat etmesini bildiği için de affolunmuştu.³⁷

İşte, mürşid muhatabının gönlüne böyle girmeli ve ona her dediğini yaptırabilmelidir. Ancak, şunu da unutmamalıdır ki, talep edilecek hiçbir şey kendi nefsi adına olmamalıdır. Kendi adına talepte bulunanların durumunu –Kur’ân-ı Kerim’in ifadesine göre– temsil edenler Firavunlar, Nemrutlar ve Şeddatlardır. Hâlbuki nebi-ler bütün taleplerini Hak namına ve ümmetleri hesabına yapmışlardır. Bu da çok dikkat edilmesi gereken hassas bir meseledir.

Dördüncüsü: Müslümanlığa ait meseleler çok iyi bilinmelidir. Herkes aklına gelen şeyleri söylememeli ve felsefe yapmamalıdır. Zira Allah Resûlü bize gündüzü gecedden ayırabileceğimiz ve onlarla hidayette kalacağımız aydınlık tufanı iki ana kaynak bırakmıştır: Kitap ve Sünnet.³⁸ Binaenaleyh, İslâm davası adına bir şey anlatırken, bu iki ana kaynağın prensipleri dahilinde ve mevzua hâkim olunarak anlatılmalıdır. İşin diyalektiğine ve ilzam etme tarafına kat’iyen meyledilmemelidir.

³⁷ Bkz.: Buhârî, *meğâzî* 79; Müslim, *tevbe* 53.

³⁸ Bkz.: Muvatta, *kader* 3.

Anlatacaklarımız, anlayıp hazmettiğimiz şeyler olmalı ki, muhatabımız da rahatlıkla alıp gıdalanabilsin. Yine büyük mütefekkirin ifadesiyle bizler birer koyun gibi olmalıyız, alıp öğrendiğimiz şeyleri hazmederek süt hâline getirmeli ve muhtaç gönüllere süt gibi, bir şifa kaynağı olarak takdim etmeliyiz. Kuş gibi yapıp da onlara kusmuk vermemeliyiz.³⁹ Öyle olunca bu malumat onların ruhuna girdiğinde, hemen ilim ve irfan adına petekleşebilecek, ballaşılabilecektir. Aksine, verilen şeyler kusmuk gibi olursa, bu duruma gelinmesi elbette ki düşünülemez.

Tabî ki bu da okuyup belleme, kültür ve bilgi dairemesini genişletmekle olacaktır. Onun için irşadı bir vazife kabul edenler, mutlak surette vakitlerinin belli bir kısmını okumaya tahsis etmelidirler. Devrin kültüründen mahrum bir insanın muhatabına söyleyebileceği bir şey yoktur. Veya başka bir ifadeyle, kültür seviyesi sığ bir insan, irşadıyla meşgul olduğu insanı uzun süre tatmin edemez. Dolayısıyla, her seviyede insanla muhatap olma durumundaki mürşid, en az muhatabını tatmin edecek ölçüde mevzua hâkim olmalıdır. Bu itibarla asrının çok gerisinde seyreden bir insanın bugünün insanına vereceği bir şey yoktur, kanaatindeyim...

Evet, ısrarla tekrar ediyorum ki, irşadı hayatlarının gayesi hâline getirenler ilim ve irfanla mücehhez

³⁹ Bkz.: Bediüzzaman Said Nursî, *Mektûbat*, 494 (Hakikat Çekirdekleri, 32. vecize).

olmalıdırlar. Boş bir insanın, diyeceği şeyler de boştur. Daha ziyade bu tür insanlardır ki, anlatacakları meselelerdeki boşluklarını, şiddet ve hiddetle örtmeye çalışırlar. Bu durumda da muhatapları, onların hareketlerine reaksiyon olarak, en mâkul ve kabul edilmesi kolay bir meseleyi dahi kabule yanaşmazlar.

Cihanı aydınlatacak ve nazarları aydınlık kapıya çevirecek, aydınlık dönemin münevver insanları inşaallah, her bakımdan ilimle mücehhez olacak, çırak olarak kapılarına müracaat eden herkesin eteklerini Muhammedî cevherlerle dolduracak ve onları doyuracaktır.

Beşincisi: Yapılan bütün işler ihlâs ve samimiyet içinde yapılmalıdır. Perspektifte daima Cenâb-ı Hakk'ın rızası bulunmalı ve yapılacak her iş ona göre ayarlanmalıdır. Gidilecek olan yol ve tatbik edilecek olan strateji öncelikle Rabbimiz'in rızası yönünden bir değerlendirmeye tâbi tutulmalı, eğer O razı olacaksa yapılmalı, yoksa o yol kat'iyen terk edilmeli ve herhangi bir kimsenin aldatılmasına meydan verilmemelidir.

Allah Resûlü, Allah yolunda olan cihadı, sadece Allah'ın dinini yüceltmek için yapılan cihad olarak sınırlandırıyor.⁴⁰ Demek oluyor ki, Cenâb-ı Hakk'ın yüce isminin i'lâsı istikametinde kavga veriliyorsa bu, Allah içindir. Yoksa, konuşanımızla, yazanımızla sadece kendimizi

⁴⁰ Bkz.: Buhârî, *ilim* 45; *cihad* 15; Müslim, *imâre* 149-151; Ebû Dâvûd, *cihad* 26.

anlatmış oluruz ki, böyle bir durumda ne samimiyet kalır ne de sevap. İhlâsın bu kadar darbe yediği bir yerde de ne Allah'ın rızasından ne de gönüllere tesir etmekten bahsedilebilir.

Bizden evvelkiler bu işi ihlâsla yaptılar. İçlerinde öyleleri vardı ki, söz söylerken arızasız, pürüzsüz söyleyince hemen dize geliyor, başını yere koyuyor ve “Aman yâ Rabbi, el-İhlâs!” diyordu. Ve yine Ömer İbn Abdülaziz gibi kimseler, yazdıkları mektubu çok belîğane bulunca, gurur ve kibir gelir korkusundan hemen yırtıp atıyor ve başka bir mektup yazıyordu. O devrede İslâmî meseleler işte hep böyle bir ihlâs atmosferi içinde anlatıldı. Nefislerine hiç de hoş gelmeyen bir iklimde Rablerini anlatma âdeta onlarda bir prensip hâline gelmişti, mademki nefis böyle anlatmadan pay almıyor, ihtimal, bunda marz-ı ilâhî var dediler ve bunu düstur edindiler.

Şu satırların aziz okuyucusunun da kim bilir kendine ait böyle nice tecrübeleri vardır. Onun için tekrar söylemek gerekirse, ihlâs ve samimiyet, anlatılan hususların hayatı ve ruhu durumundadır. Anlattıklarımızın yüzümüze çarpılmasını arzu etmiyorsak, ihlâsa sarılmalıyız.

Altıncısı: Mürşid ve mübelliğ hangi seviyede olursa olsun kalbi dinî ilimlerle, akli medenî fenlerle mücehhez olmalı ve bu ikisi ile pervâz eden istidat ve kabiliyetlerini işleterek iç murâkabesinde derinleşmeli ve çapına, yapısına göre bu mevzuda ne kadar ledünnîleşebilirse

ledünnîleşmelidir. Bu da yine, bir bakıma yukarıda temas ettiğimiz hususla alâkalıdır; yani ihlâs ve samimiyette buudlaşma demektir.

Allah Resûlü, müteaddit hadislerinde ihlâs üzerinde durmuş ve onu insan için en yüce ufuk olarak göstermiştir.⁴¹ Kur'ân-ı Kerim pek çok nebiyi bize anlatırken bu yönleriyle anlatmış ve ihlâsı nübüvvetin ayrılmaz bir parçası olarak takdim etmiştir.

Hz. Musa için “O muhlâstı.”⁴² tabirini kullanan Kur'ân-ı Kerim, Hz. Musa'nın her hareket ve davranışını, sadece Cenâb-ı Hakk'ın rızasını tahsil gayesiyle yaptığını en veciz bir üslûpla ifade ediyor ve bu ifadesiyle inananlara ihlâs dersi veriyor.

Seyyidinâ Hazreti İbrahim, ihlâs anlayış ve şuuru-
nun zirvesinde bulunan bir insan olarak hâdiselerin aleyhine cereyan ettiği zamanlarda bile bir anlık sarsıntı ve tereddüde düşmüyor, hatta bir bakıma, meleklerin yardım talepleri gibi meşru bir teklifi dahi reddederek, “O olanlardan haberdar ya, O bana yeter.” diyor ve onlardan gelen imdat mesajını حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ile savıyor.⁴³ Onun için, mühim olan Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğu idi. Bu düşüncesini, kendine ait en masum talepleri dahi

⁴¹ Bkz.: el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/342; et-Taberanî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 8/140; ed-Dârekutnî, *es-Sünen*, 1/51.

⁴² Meryem sûresi, 19/51.

⁴³ Bkz.: Buhârî, *tefsiru sûre* 3; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/326.

gölgeleyemiyordu. Zira ona Allah'ın dostu mânâsına, "Halilullah" denmişti.⁴⁴ Dostluk da bunu gerektiriyordu.

Allah Resûlü'ne bir gün "Ey Allah'ın dostu." denince, "Hayır, o İbrahim'dir." buyurdular.⁴⁵ Ve yine bir gün efendimiz mânâsına "Seyyidünâ" ile kendisine hitap edilince "Efendimiz İbrahim'dir." buyurdular.⁴⁶ Cevher kadrini cevherfürûşân olan nasıl da anlıyor! İşte ihlâs ve samimiyet, bir peygamber vasfı olmakla, o işi kendine iş edinen insanların da ayrılmaz vasfı olmak zorundadır. Kur'ân her peygamberi ya ihlâs sahibi olarak tanıtmakta ya da Cenâb-ı Hakk'ın o nebiye ihlâsı emrettiğini nakletmektedir.⁴⁷ Kur'ân-ı Kerim'i bir de bu zaviyeden tetkik edip okumakta büyük yararlar olacağı kanaatindeyim.

Evet, irşad ve tebliğ vazifesinin altına girenler, kendilerini kabul ettirme, başkalarına tesir ettiklerine inanma veya müntesiplerinin çoğalmasıyla övünme gibi kaba saba şeylere saplanacaklarına, davranışlarının Allah'ın rızasına uygun olup olmadığının murâkabesini yapmalıdırlar. Murâkabe, yani insanın kendi kendini kontrol etmesi... Evet, irşad ve tebliğ adına bu husus çok mühimdir.

⁴⁴ Bkz.: Nisâ sûresi, 4/125.

⁴⁵ Buhârî, *enbiyâ* 19; *menakıp* 13; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/96, 331.

⁴⁶ Buhârî, *fezâilü's-sahabe* 5; Ebû Dâvûd, *edep* 9.

⁴⁷ Bkz.: Zümer sûresi, 39/2, 11.

Yaptığını niçin yapıyorsun? İşte bunun kontrolü lâzımdır. Eğer meselede nefsimize ait bir yön varsa, hemen orada durmasını bilmeliyiz. Meselâ bir yerde oturmuş, bir cemaate nurefşân bir kitap okuyorsun. Haddizatında yaptığın güzel bir iştir. Fakat biraz dikkat edince, okuduğun kitabın muhtevasındaki meselelerden ziyade okuyuş keyfiyetine kapılıp gittiğini ve asıl sana zevk veren, seni cezbedenin kendi okuyuşun olduğunu görüyorsun. Hemen orada duracak ya kitabı kapayacak ya da okuması için onu bir başkasına takdim edeceksin.

Veya bir vaizsin. Kürsüye çıktın, vaaz ediyorsun. Cenâb-ı Hakk'ın ihsanıyla öyle bir bast hâline mazhar oldun ki sanki sadece dudaklarını kimıldatıyorsun da kelimeler kendiliğinden dökülüyor. İşte o anda seni konuşturmanın kim olduğuna dikkat edecek ve ihsan sahibini mülâhaza ederek başını aşağıya eğeceksin. Eğer bu durumda dahi nefis kendine bir pay çıkarıyor ve sen de buna kapılmış gidiyorsan, hemen konuşmayı kesip kürsüden inmesini bilmelisin. Güzel konuşmada da bazen fitne vardır. Ve o fitneden insan Allah'a sığınmalıdır. Dünyaya arkalarında kitleleri sürükleyen nice hatipler gelmiştir ki, içlerinde, ihlâs sahibi olanların dışındakiler şimdi, ihtimal, ötede söyledikleri sözlerin hesabını veriyorlardır.

Burada şöyle müşahhas bir misal verebiliriz: Diyelim ki biz, her zaman aksatmadan Kur'ân'a ait virdimizi

okuyoruz. Öyle ki, onu okuyamadığımız zaman ruhen rahatsız oluyoruz. İsterseniz siz buna alışkanlık da diyebilirsiniz. Biraz sonra da bizi bekleyen bir cemaatle sohbet edeceğiz. Birkaç âyet okur okumaz, birdenbire bu Kur'ân'ı, tam sohbe çıkacağımız sırada sesimizi akort etmemiz için okumuş olabileceğimiz aklımıza geliyor ve irkiliyoruz. Vâkıa bu, her gün okuduğumuz Kur'ân'dı ama, yine de Hak rızasının dışında başka, mülâhazalara açık olması ihtimaliyle, devam edip etmeme mevzuunda tereddüde düşüyor ve "Allahım, Senin için okumaya başladım ve Senin için şimdilik bırakıyorum." diyor, Kur'ân'ı kapatıyor, kalkıyoruz. Evet bizler, iç murâkabeyle, kalbimizin derinliklerinden gelen şeylere göre kendimizi ayar etme mecburiyetindeyiz. Aksi hâlde etrafımıza müessir olmamız mümkün değildir.

Yeri geldiğinde kendimizi nefyedebilmeli ve kendi içimizde kendi kendimizle kavga verebilmeliyiz. Ve bu kavgada Cenâb-ı Hakk'ın rızası aranmalı, O'nun hoşnutluğu istikametinde hareket edilmelidir.

Böyle bir ruh hâletinin, zaman zaman bir kısım anormal gibi görünen tezahürleri de olacaktır. Yerinde başını sallayacak, yerinde iki büklüm olacak, yerinde inim inim inleyecek, yerinde secdeye varıp kıvrım kıvrım kıvrıncak ama muhakkak her davranışınızda ihlâs, zamanla, tabîî bir davranış hâline gelecektir. Ve artık insan, gönül rahatlığı içinde, yaptığı her şeyi gayet kolaylıkla

O'nun için yapabilir, O'nun için terk edebilir.. O'nun için oturup O'nun için kalkabilir.

Cenâb-ı Hak, liyakatimize göre değil, ihtiyacımıza göre bizi ihlâs ve samimiyetle serfiraz kılsın! O'ndan hep bunu talep etmeliyiz.

Yedincisi: Eğer bir meseleyi bizim anlatmamız bir kısım vicdanlarda reaksiyon ve tepkiye sebep olacaksa, “Hakkın hatırı âlidir.” diyerek o meseleyi bir başkasına anlattırmak hoşumuza gitmelidir. Burada dikkat edilmesi gereken bir incelik var. Başkasının anlatmasına razı olmak başkadır, ondan hoşlanmak daha başkadır. İşte bizler ikinci durum çerçevesine göre, ondan hoşlanmalıyız, nefsin hiç hoşlanmadığı durumlardan birisi de budur. Ve bu, bir civanmertliktir.

Bazı kimselerin şahsımıza ait bir durumdan ötürü bize reaksiyonları olabilir. Bizim anlatacağımız her şey onlarda aksi tesir yapabilir. Bu durumda kalkıp bir hak ve hakikati ona anlatmamız, anlattığımız şeyi kabul etmemesi için gayret sarf etmemizden farksız olacaktır. Böylece o, bir hakkı kabul etmemekle ziyan edecek, biz de bir hakkın kabulüne mâni olduğumuz için kendi adımıza zarara uğrayacağız. Bunun çaresi, o mevzuu ona, bizim değil de bir başkasının anlatmasıdır. Böylece o hakkı kabul edeceği gibi, biz de vesile oluşumuzun sevabını aynen ona o hakikatleri anlatan kadar kazanmış olacağız.

Nasıl ki, imarete talep, Allah Resûlü tarafından hoş karşılanmadı⁴⁸; öyle de, bir yerde konuşmaya talip olmak da hoş karşılanmamıştır. O daima bu gibi vazifeleri kendi inisiyatifini kullanarak lâıyk ve ehil olanlara verirdi.

Bu itibarla, insanlara kim nüfuz edip herhangi bir meseleyi daha iyi anlatacaksa, herkes onun için konuşma zemini hazırlamalı ve diğerleri de dinleyenler arasında bulunmaktan rahatsızlık duymamalıdır.

Sekizincisi: Karşımıza bilmediğimiz meseleler çıktığında rahatlıkla bilmediğimizi itiraf etmeli ve “Bilmiyorum.” diyebilmeliyiz.

İşte, yine Rehberimiz ve Efendimiz bu mevzuda da bize en güzel örnek durumundadır. Kendisine Yahudiler, ruh hakkında soru soruyorlar. Efendimiz böyle bir pozisyonda dahi bilmediği bir hususta sükût buyuruyor. Evet, peygamberliğine dair şüphe ve tereddüt hâsıl etmek isteyen bu hasımların, hasımca sualine dahi Efendimiz, henüz vahiy gelmediği için cevap vermiyor. Bir müddet sonra da **وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا**⁴⁹ âyeti nazil oluyor. Yani **“Sana ruhtan soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir ve bu mevzuda size ilim adına az bir şey verilmiştir.”**⁵⁰

⁴⁸ Bkz.: Buhârî, *ahkâm* 5, 6; *eymân* 1; Müslim, *imâre* 13, 16, 17; Ebû Dâvûd, *imâre* 2; Tirmizî, *nüzûr* 5; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 5/173.

⁴⁹ İsrâ sûresi, 17/85.

⁵⁰ Buhârî, *ilim* 47; Müslim, *sıfâtü'l-münafıkîn* 32.

Efendimiz'in evvel susup vahiy geldikten sonra bu âyeti tebliği, muhataplara karşı daha tesirli olmuş ve gerekli cevabı alarak seslerini kesmişlerdi. Burada bu âyeti tercihim, meseleye müşahhas bir misal getirmek içindi. Yoksa ruhu anlatmak için değil. Demek ki Allah Resûlü dahi her meseleye "Biliyorum." demiyor. Bu, bizler için ne büyük bir derstir.

Kendisine Cibril gelip kıyametin ne zaman kopacağını sorunca ne demiş ve nasıl cevap vermişti? "Bu meselede kendisine soru sorulan, sorandan daha fazla bir şey biliyor değildir."⁵¹ Her sorulana cevap verme mecburiyetinde olmadığımızı anlatmak için bundan daha güzel bir misal bulunabilir mi?

İmam Ebû Yusuf Hazretleri'ne yüz soru sorulur, altmışına bilmiyorum cevabını verir. Derler, "Yâ İmam, biz sana maaş ödüyoruz, yüz sorudan altmışına bilmiyorum cevabını verdiniz; bu nasıl olur?" İmam cevap verir: "Siz bana bildiklerim karşısında maaş ödüyorsunuz. Eğer bilmediklerim karşısında bir şey ödemeniz gerekseydi bütün dünya yetmezdi." İmam Ebû Yusuf o gün fetva makamının zirvesinde "Kâdî'l-kudat" olarak bulunuyordu. İmam Malik sorulan otuz sorudan ancak üçüne cevap vermişti...

Bunlar ve bunlar gibi misaller gösteriyor ki, haysiyet ve şeref itibarıyla en devâsâ kametler bile her sorulan

⁵¹ Buhârî, *iman* 37; Müslim, *iman* 1, 5, 7; Ebû Dâvûd, *sünnet* 16.

şeye cevap vermemişler. Hatta, “Bilmiyorum.” bile diyebilmişler. Bizler de bilmediğimizi itiraf edelim ama işin arkasını da bırakmayalım. Muhatabımızı, o meseleleri bizden daha iyi bildiğini kabul ettiğimiz insanlara götürelim; öğrenelim, onlara da öğrenme zemini hazırlayalım.

Dokuzuncusu: İrşad ve tebliğ adamı civanmert olmalıdır. O, neyi var neyi yok hepsini davası uğrunda feda etmesini bilmelidir. Gönülleri fethetme yolunda, civanmertliğini bir burak edinmeli ve o yola öyle gitmelidir. Civanmertlik deyince hislerime hâkim olamam ve hemen büyük kadın Hatice-i Kübrâ’yı hatırlarım. Efendimiz’den çok erken doğmuş ve irtihali de çok erken olmuştu. Belki de bu erkenlik ona isminden geliyordu. Zira Hatice ‘erken doğan’ demektir. Kâinatın Efendisi’ni tanıdığına, Allah Resûlü’nün dünya adına hiçbir şeyi yoktu. Hz. Hatice ise zengin, soylu ve güzeldi. Buna rağmen o büyük firasetli kadın, Allah Resûlü’ndeki büyük mânâyı sezmiş ve O’na talip olmuştu.

Ticarî maksatla kervanlar teşkil ediyordu ve bu mevzuda söz sahibiydi. Allah Resûlü’nden çocukları oldu. Medine devrini idrak edemeden de rihlet edip gitti. Bu da bana inkisar veren hususlardan biridir. Bu durumu da hatırladıkça gözyaşlarımı tutamaz ve ağlarım.

Tam peygambere zevce olabilecek yaratılıştaki bu büyük kadın, hakikaten civanmertti. Allah Resûlü risalet emrini tebliğe başlayınca, sanki O’nun böyle bir vazife ile tavgiz edileceğini daha önceden biliyormuş gibi hiç

tereddüt etmeden O'nu tasdik etti. Sonra da bütün servetini Allah Resûlü'nün emrine verdi. O büyük serveti, hep Allah için sarf ediliyordu. Kâfirlerin Müslümanlara karşı başlattıkları boykot döneminde bu koca servetten hiçbir şey kalmamıştı. Öyle ki bazen, Allah Resûlü açlıktan bayılacak hâle gelir, fakat yiyecek bir şey bulamazdı. Zira, o esnada sofraya getirilecek bir kuru ekmekten dahi mahrum bulunuluyordu. Hz. Hatice Validemiz işte bu devrede yatağa düşüyor; hatta yoksulluktan tedavi çaresi dahi aranamıyor ve bir gariplik içinde uçup ötele-re gidiyordu. Civanmertlikte son ufuk bitip tükenmedir ve işte Anamız, binlerce anayı uğruna feda edeceğimiz Anamız Hz. Hatice Validemiz, bu ufka herkesten önce ulaşmıştır.

Hz. Ebû Bekir, testinin içine koyduğu çakıl taşlarıyla babasını oyalıyor ve bütün altınlarını Allah için sarf ediyordu. Bundan dolayı halife olduğunda dahi, başkalarının koyunlarını sağarak geçinmek zorunda kalacak kadar fakir düşmüştü. Bir zamanlar Mekke'nin en zengin tüccarlarından olan Allah Resûlü'nün bu mağara arkadaşı, siddiklerin serdarı, bir civanmertlik örneği ile her şeyini feda etmişti.⁵²

Hz. Ömer (radiyallâhu anh) Efendimiz, Medine'nin en fakiri ne ile geçiniyorsa o da onunla yani birkaç

⁵² Bkz.: Taberî, *Tarihu'l-ümem ve'l-mülûk*, 4/250-252.

hurmayla geçiniyordu. Demek ki o da maddî imkânlar açısından tükenmişti.⁵³

Her sahâbi bu mevzuda âdetâ birbiriyle yarışıyor-
du. İnandıkları dava uğruna, gösterdikleri cıvanmertlikle
kalb ve gönüller fethediliyor ve her geçen gün iltihaklar
çığ gibi büyüyordu. Zira onlar her mevzuda olduğu gibi
bu mevzuda da derslerini Allah Resûlü'nden almışlardı.
Bir gün müellefe-i kulûbdan birisi kavmine giderek şöyle
demişti. “Ey kavmim, derhal bu zâta teslim olun, çünkü
O peygamberdir. Eğer peygamber olmasaydı bu kadar
cömert olamaz ve rızık korkusundan endişeye kapılırdı.
Hâlbuki O, kim ne isterse hemen veriyor!”⁵⁴

Genç-ihtiyar her mübellîğ ve mürşid, bu kabîl yollarla
gönüllere girmeye çalışmalı ve onları fethetmelidir. İnsan
bu yolda bütün varlığını sarf ederek bir insanın gönlüne,
Cenâb-ı Hakk'a imanı yerleştirebilse, çok şey kazanmış
ama buna karşılık hiçbir şey kaybetmemiş sayılır.

Cennet'in kapısını cömertler açacaktır.⁵⁵ Dünyada o
kapıya giden yolları da açın ki, yanınızda daha nicelerini
o kapıya kadar götürmüş olasınız. Sizin bu davranışınızla

⁵³ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, 3/306-307; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb*, 2/303.

⁵⁴ Müslim, *fezâil* 59; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd* 6/465; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/187; Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-ummâl*, 10/505; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* 4/137.

⁵⁵ Bkz.: İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/276; el-Münavî, *Feyzu'l-kadir*, 3/278.

cemiyet içinde size muhatap olanlar öyle bir seviyeye ulaşacaklardır ki, bir gün Kur'ân'ın hükümleriyle beşer karihasından çıkan şeyler arasında bir tercih yapılması bahis mevzuu olduğunda, o, Kur'ân'ı tercih ederek, Resûlullah'ı seçerek bütünüyle Allah'a râm olsun.

Evet, Cennet'e ilk defa âlimler, vaizler veya hocalar değil, hak ve hakikati neşir uğruna malını ve canını hak yolunda bezleden, esnaf, tüccar ve kazanç seviyesi ne olursa olsun, bütün cömertler, hakka dilbeste civanmertler girecektir. Evet onlar Rablerine, fâni olan şeyleri verecek ve bâkiyi kazanıp ebediyete ereceklerdir.

Onuncusu: Burada, biraz hususiyet arz eden bir noktaya da temas etmek istiyorum. 15-20 sene öncesinde bizim rüyalarda dahi görmemiz mümkün olmayan bir manzarayı bugün apaçık görmekteyiz ve bu da bizlere, Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz lütfunun ifadesidir.

İslâm dünyasında bile, bir insana hak ve hakikati anlatabilmek için aylara ve haftalara ihtiyaç duyulduğu dönemi artık aşmış bulunuyoruz. Evet, ben ve emsalim öyle günler hatırlarız ki, namaz kılan bir üniversite talebesi duyup gördüğümüzde Hızır'la görüşmüş veya Cebrail'i görmüş kadar sevinir kendimizden geçerdik. İmanın neşvesine ermiş ruhlar, kendi gönül dünyalarını dolduran o nurlu mesajları sunabilmek için imandan nasipsiz birinin arkasında bazen aylarca koşar; koşar ama, hiçbir şey elde edemezlerdi. Hâlbuki bugün durum değişmiştir. Artık

bu gibi meselelere sahip çıkanlar, fertler değil kitlelerdir. En mütemerrit insanların dahi yumuşadığı ve İslâmî meselelere olabilirlik ihtimaliyle baktığı bir devreyi idrak etmiş bulunuyoruz. Bu durumda bize düşen vazife, işin özünden ve ruhundan uzaklaşmamak kaydıyla yeni yeni metot ve yöntemler denemek ve değerlendirmek olmalıdır. Aksi hâlde devrini idrak edemediğinden bütün fonksiyonunu kaybeden insanların durumuna düşmemiz muhakkak ve mukadderdir. Böyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınırız. Öyleyse günün gerektirdiği şekilde hizmet adına yeniliklere adapte olmak mecburiyetindeyiz. Uyumda ne kadar gecikirsek, mutlu yarınlarına ulaşmada da o kadar gecikmiş olacağımız asla unutulmamalıdır.

İşte bu hususî durumdan hareketle, umumî ve herkes için geçerli bir prensibe varabiliriz. İrşad ve tebliği kendine vazife edinenler, devrini idrak etmek ve irşadını bu temel üzerine oturtmak zorundadırlar. Başkalarının fezaı fethe açıldığı bir dönemde, insanları karanlık dehizlere çekerek bir şeyler anlatmakla hiçbir yere varılamayacağı bedîhîdir.

On birincisi: Kitle ruh hâinden istifade ile şuraya-buraya dağılmış yığınların asıllarına dönmelerini kolaylaştırıcı metot ve usûllerin tatbiki de irşad ve tebliğ adına çok mühim hususlardan biridir. Sizin senelerce anlattığınız hâlde bir türlü kabul ettiremediğiniz bazı hususların nazara arz edilmesi, bir kısım derinliklerin gözler önüne serilmesi, imanlı gönüllerin aşk ve heyecanının ruhlara

duyurulması, ne büyük tesirler icra ettiği gösteriyor ki, sadece haber vermek, gözle göstermek kadar kat'iyen müessir değil. Öyleyse, çevremizde, İslâm adına olup bitenleri, hiçbir ayırımı tâbi tutmadan ve sınırlandırıcı ve dondurucu hizip anlayışından uzak bir hava içinde gezdirip göstermek, bazen muhatabımıza ve onun kuvve-i mâneviyesini takviye adına öyle tesirli olacaktır ki, o insan, senelerce yaşadığı boşluğu bir anda sıçrayarak geçecek ve sizinle omuz omuza bir çizgide yer tutacaktır. Bunu kitleler için de düşünebiliriz. Ve bugün bu müesseseler, dostun yüzünü güldürecek, düşmanı da deliye çevirecek seviyede sürekli yükselen bir grafiğe sahiptir. Bize bunları ihsan eden Rabbimize hamdolsun. Ve bu anlattıklarımızı da birer tahdis-i nimet olarak kabul buyursun! Âmin!

Tekeffül etmek: Üstlenmek, yüklenmek.

Âyât-ı tekvîniye: Kâinatta işleyen ilâhî kanunlar.

Kevn ü mekân: Kâinat, âlem.

Fıraş: Yatak, döşek.

Rüşeym: Tohumcuk, cücük.

Arızı: Dış tesirle meydana gelen, sonradan olan.

İşmâm: Hissettirme, duyurma, koklatma.

Telmîh: Üstü kapalı, imâ yoluyla ifade etme.

Nurefşân: Etrafı aydınlatan, nur saçan.

Bast: İç rahatlığı, ferahlık, inşirah.

Serfiraz kılmak: Yüceltmek, üstün kılmak.

İrtihal: Bâki âleme göç, vefat.

Rihlet etmek: Göç etmek, vefat etmek.

Bezletmek: Bol bol vermek, cömertçe sarf etmek.

Dilbeste: Gönül vermiş, âşık.

Tahdis-i nimet: Şükür maksadı ile Hakk'ın nimetlerini ilân etmek.

Cihad nedir? Küçük ve büyük cihaddan bahsediliyor, tarif ve izah eder misiniz?

Cihad, Arapça bir kelime olup, her türlü meşakkat ve zorluğa göğüs gerip çalışmak, çabalamak ve gayret etmek gibi mânâlara gelir. Ancak, bu kelime İslâm'la birlikte; nefis ve şeytana, mesâvi-i ahlâk diyebileceğimiz fena huy ve fena davranışlara ve kendi şartları içinde zarurî hâle gelince de hasımlara karşı mücadele etmenin, direnmenin, tetikte olmanın, teyakkuzun ve hazırlıklı bulunmanın unvanı olmuştur.

Daha sonra da izah edileceği gibi, Efendimiz'e isnad edilen bir ifadeyle cihad, büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrılmıştır.⁵⁶

⁵⁶ el-Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ*, 1/511. Cihad hakkında geniş bilgi için bkz.: Gülen, M. Fethullah, *İ'la-yi Kelimetullah veya Cihad*, s.19-35.

Fakat biz, bu taksime geçmeden evvel, bir nebeze, cihadın ehemmiyeti üzerinde durmak istiyoruz. Yeryüzünde cihaddan daha büyük bir vazife yoktur. Zaten olsaydı, Allah (celle celâluhu) peygamberlerini o vazife ile vazifelendirirdi. Cenâb-ı Hak'ın, bu vazife ile vazifelendirdiği insanlar, insanların en şereflipleri ve onlara bu vazifeleri getirip intikal ettiren melekler de, meleklerin en şereflipleri. Her şeyden evvel düşünölmelidir ki, Hazreti Âdem'den bu yana, nebi olsun, veli olsun, Allah'ın en seçkin kulları, büyük ölçüde bu seçkinliğe, mücahede ve nefis muhasebesi sayesinde ulaşabilmişlerdir.

Cihad, insanın kendi özüne ermesi veya insanların özüne erdirilmesi ameliyesidir. Bir bakıma cihad, insanın yaratılış gayesidir. Onun içindir ki, Cenâb-ı Hak katında cihad çok mühimdir, çok mübeccel ve mukaddes bir değere sahiptir.

Hiçbir mazereti olmadığı hâlde cihaddan geri duranlarla, durmadan cihad eden ve ömrünü bu uğurda bitiren insanlar arasında, kapatılması başka amellerle mümkün olmayan büyük derece farkları vardır. Bu mânâyı ifade eden âyette meal olarak şöyle denilmektedir:

“Mü'minlerden -özür sahibi olanlardan başka- oturanlar ile, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah, malları ve canlarıyla cihad edenleri, derece bakımından, oturanlardan üstün kıldı.

Gerçi Allah hepsine de güzellik (Cennet) vaad etmiştir; ama m cahidleri oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır.”⁵⁷

Allah yolunda mücadele eden ve davasını anlatmayı kendine yol edinen, kat’iyen diğ rleriyle aynı seviyede mütalâa edilemez. Bunu şöyle bir misalle basitleştirip anlatmak mümkündür:

Peygamberlik, Allah tarafından bazı müstesna insanlara verilen bir p ye, bir meslektir. Onların içleri, Allah’ın anlatılması ve getirdikleri dinin tebliğ edilmesidir.⁵⁸ Bu vazife, peygamberlik mesleğinin gereğ  ve icabıdır. İnsanlar arasında birçok meslek dalı ve o mesleğ n gerekli kıldığı birçok vazifeler vardır. Bir berberin, bir marangozun, bir saracın veya başka bir meslek erbabının kendilerince ufuk nokta kabul ettikleri bir gaye ve hedefleri mevcuttur ve bulundukları yeri de hedefe göre değerlendirmeye tâbi tutar ve öyle kıymet verirler. Aynı zamanda, teker teker bu meslekler, varmak istedikleri neticenin değerine göre bir kıymet ifade ettiği de unutulmamalıdır; yani, bir berberin neticede elde edeceği nokta neyse kıymeti o ölçüdedir. Bir terzi veya saracın da öyledir. İsterseniz meslek gruplarını daha ileri seviyeye götürebiliriz. Eğer milletvekilliği, başbakanlık hatta cumhurbaşkanlığı birer

⁵⁷ Nisâ s resi, 4/95.

⁵⁸ Bkz.: Mâide s resi, 5/67; Ahzâb s resi, 33/39; H kka s resi, 69/44-47; Cin s resi, 72/26-28.

meslekse, onlar için de verdiğimiz hüküm aynen geçerlidir. Bunlar da neticede, varılacak nokta ile değerlendirilirler.

Şimdi siz bir insanın herhangi bir şeye başlangıç ve netice itibarıyla durumunu düşünün. Üzerinize damladığında yıkamak mecburiyetinde kaldığınız pis bir su damlasından, sonra çürüyüp kokuşmaya mahkûm bir ceset.. insanın mebdei ve neticesi bu değil midir?⁵⁹ İşte, mesleği ne olursa olsun, insanların varacağı son ufuk nokta budur. Hâlbuki peygamberlik mesleği hiç de öyle değildir. Onların hedeflerinde de bir ufuk ve bir ideal nokta vardır. Ancak bu nokta diğerlerinde olduğu gibi çürüyüp kokuşan bir nokta değildir. Peygamberlik mesleğinde mukadder hedef şudur:

Allah'ın tanıtılması ve insanlığın O'nu tanımakla sonsuzluğu yakalaması, dünyaya gelirken iniş kavsiyesi çizen insanın, yeniden dönüp bir arşiye çizerek Allah'a ulaşması.. şu fânî âlemde bekâ cilveleri göstermesi.. yoktan varlığa ait renklerle oynaması ve düşünceleriyle ebediyet gamzeden bir gökkuşağı olması.. öyle zafer tâkı gibi bir gökkuşağı ki, zafer tâklarının altından bir kere geçilir ve gidilir ama onlar gökkuşağından tâklar gibi, saatler ve saatler geçilip gidilmeyecek şekilde insanın başının üstünde tülленir durur. İşte insan böyle bir ebede namzet

⁵⁹ Bkz.: Kıyamet sûresi, 75/37; Mürselât sûresi, 77/21-22; Abese sûresi, 80/18-22.

olarak gelmiştir ve insanda bu düşünce, bu duygu ve mahiyetindeki bu hakikati tahakkuk ettiren de ancak nübüvvetin mânâsını taşıyan ve nübüvvet vazifesini yerine getiren peygamberlerdir.

Dolayısıyla peygamberlik mesleği, Allah yanında en nezih, en kudsî bir meslektir ki, Cenâb-ı Hak, Zât-ı Ulûhiyet’inden sonra onların risaletine dikkat çekmiştir. İşte böyle kudsî bir mesleğin en kudsî vazifesi de cihad-dır. Mademki her meslek neticede varacağı ve elde edeceği noktaya göre değerlendirilecek ve o mesleğe değer attiren husus da varacağı netice olacaktır; öyleyse bu en mukaddes mesleğin vardırmak istediği noktaya vesile ve vasıta olan hareket tarzı da aynı seviyede mukaddes bir iş olacaktır.

Ve yine cihadın ehemmiyetindendir ki, cihad için söz vermiş, biat etmiş cemaatin durumu Kur’ân-ı Kerim’de şöyle anlatılmaktadır:

“Muhakkak ki, sana biat edenler ancak Allah’a biat etmektedirler. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhinde bozmuş olur. Kim de Allah’a verdiği ahde vefa gösterirse, Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.”⁶⁰

Âyete nüzûl sebebi olarak gösterilen hâdisenin hulasası şudur: Allah Resûlü Mekke’ye gidip Kâbe’yi tavaf edeceklerini Müslümanlara müjdelemişti. Herkes

⁶⁰ Fetih sûresi, 48/10.

heyecan ve coşku içindeydi. Seneler vardı ki hasretten yanıp tutuşuyorlardı. Nasıl olmasın ki, bizler bile bir iki defa görmekle oraya âşık oluyor ve gidemediğimiz zamanlar da hasretten yanıp tutuşuyoruz. Çünkü orası, Nebiler Nebisi'nin maskat-ı re'si (doğum yeri) ve yeryüzünün ilk bünyadı Kâbe'nin bulunduğu yerdir.⁶¹ O Kâbe ki, Nâbi'nin ifadesiyle "Metâf-ı Kudsiyân"dır. Yerden ta Sidretü'l-Müntehâya kadar meleklerin ve kudsîlerin tavaf yeridir. İşte Müslümanlar da doğup büyüdüğü ve kavuşmak için yanıp tutuştukları bu beldeye gelip, kudsîlerin tavaf ettiği Kâbe'yi tavaf edip tekrar Medine'ye dönmeyi önü alınmaz bir iştiaqla istiyorlardı. Ancak Hudeybiye'ye vardıklarında hiç beklemedikleri bir hâdisıyla karşılaştılar. Mekke müşrikleri, Müslümanların Kâbe'yi tavaf etmelerine izin vermeyeceklerini ve eğer diretirlerse Müslümanlarla harp edeceklerini ilân ettiler. Bu beklenmedik hâdis, Müslümanlar arasında şok tesiri yaptı. Kimse duyduğuna inanmak istemiyordu. Böyle bir hareketi, İslâm'ın onuruna vurulmuş bir darbe gibi görüyorlardı. Hisler kabarmış, heyecan doruk noktaya ulaşmış ve öfke müthiş bir gerilim hâsıl etmişti. Kimse kimseyi dinlemiyor; âdeta herkes düştüğü şokun tesiriyle ayrı bir bocalama geçiriyordu.

İşte tam bu esnada Allah Resûlü mü'minleri biat davet etti. Biat denince akan sular duruyordu. Şimdi

⁶¹ Bk.: Âl-i İmrân sûresi, 3/96.

herkes sıraya girmiş Allah Resûlü'nün elinden tutarak bi-at ediyordu. Ve her sahabi, hangi şartlarda olursa olsun ve hangi teklifle gelirse gelsin Allah Resûlü'ne bütününüle bağlı kalacağına söz veriyordu. İşte bu bağlılık sözü ve bu mânâda Allah Resûlü'ne el verip yemin etme, Kur'ân'da tebcil ediliyor ve oradaki mü'minlerin bu hareketleriyle Cenâb-ı Hakk'a ne derece yakınlık kazandıkları dile getiriliyordu. Bu da yine cihada verilen değerin bir başka tezahürüydü...

Bir başka âyette mealen şöyle deniliyor:

“Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını onlara (verilecek) Cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşır, öldürülürler ve öldürürler. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır? O hâlde O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kurtuluştur.”⁶²

Nefislerini, bedenlerini, cismanî varlıklarını Allah'a satan insanlar, bunun karşılığında Cennet'i ve Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanıyorlar ve bunu ifade ederken Kur'ân-ı Kerim “alışveriş” tabirini kullanıyor. Bu öyle bir pâyeye ki, insan bu sayede Cenâb-ı Hakk'a muhatap olacak seviyeye yükseliyor.

⁶² Tevbe sûresi, 9/111.

Allah Resûlü de bir hadislerinde şöyle buyuruyorlar: “Ah, ne kadar arzu eder ve isterdim ki; Allah yolunda öldürüleyim, sonra diriltileyim, sonra yine öldürüleyim, sonra yine diriltileyim ve sonra yine öldürüleyim...”⁶³ Eğer sözün uzaması mevzuubahis olmasaydı Allah Resûlü bu ifadeyi kim bilir kaç kere tekrar edeceklerdi. Esasen bu ifadeyle kasdolunan da sonsuzluk mânâsıdır ki bu, öldürülüp diriltilmeyi arzu etmek demektir. Düşünün ki bunu talep eden, Nebiler Sultanı (aleyhisselâm) Efendimiz’dir. Cihadın kıymetini biz, ancak Allah’tan ve O’nun Resûlü’nden öğreniriz. Resûl-i Ekrem buyuruyor ki: “Allah yolunda ve Allah uğrunda gelen tehlikeleri gözetlemek üzere bir tek gün uyumayan göze sahip olmak ve bir gedikten böyle muhtemel bir tehlikeyi gözetleyen, dünya ve dünyanın içindekilerden daha hayırlı bir iş yapmış demektir.”⁶⁴

Dikkat buyurun! Bir tek gün, memleketi saran tehlikeler karşısında hangi gedikten ve delikten memlekette felaket ve helâket sızacak, işte bunu gözetlemek için orada duran ve kuracağı bir sistemle o gediği kapamaya çalışan bir insan, Kâbe’den daha hayırlı bir iş yaptığını söylese ve yemin etse yemininde yalancı değildir. Zira, “Dünyanın içinde bulunan her şeyden” tabirine Kâbe de dahildir.

⁶³ Buhârî, *iman* 26; Müslim, *imâre* 103; Nesâî, *cihad* 30.

⁶⁴ Buhârî, *cihad* 73; Tirmizî, *fezâilü’l-cihad* 25.

Başka bir hadislerinde de şöyle buyururlar: “Her amel, insanın ölmesiyle sona erer. Ancak Allah yolunda mücahede edenin ameli bundan müstesnadır. O kıyamete kadar nemalanır. Kabirde de, bir fitne ve imtihan olan kabir sualinden Allah onu emin kılar.”⁶⁵

Cihadın fazilet ve ehemmiyeti hakkında yüzlerce âyet ve hadis vardır. Ancak mevzuumuz o olmadığı için biz, zikrettiklerimizle iktifa ediyoruz.

Cihad, insanın gücünü kullanarak, kendini zorlayarak, hayat akışına ters mânilere karşı göğüs gererek kendi özüne ermeye çalışmasıdır ki, buna büyük cihad mânâsına (cihad-ı ekber) diyoruz. Bir de aynı şeyin başkalarını özleriyle bütünleşmeye alıp götürme için yapılması vardır ki bu da küçük cihad mânâsına (cihad-ı asgar)dır.

Düşmana haddini bildirdiği bir cihaddan dönerken cemaatine hitaben Allah Resûlü, “Şimdi küçük cihaddan büyük cihada dönüyoruz.” buyurmuşlardır. Büyük cihadın ne olduğunu soran sahabeye de “Nefisle mücadele” cevabını vermişlerdir.⁶⁶

Bu ifade aslında bir hakikatin iki ayrı yüzüdür. Her iki yönünde de, insanlığın temizlenmesi, saflığa ermesi,

⁶⁵ Ebû Dâvûd, *cihad* 15; Tirmizî, *fezâilü'l-cihad* 2; Dârimî, *cihad* 32.

⁶⁶ el-Beyhakî, *ez-Zühd* 1/165; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 13/523.

Allah katında matlup keyfiyeti kazanması düşünülür ki, bu durumda cihadın büyüğü de küçüğü de aynı hakikatın ayrı ayrı yüzleri sayılır.

Zaten insanların bu hâle gelmesi, peygamberlerin gönderiliş gayesi değil midir? Kur'ân-ı Kerim'de bu husus şöyle anlatılır: “Nitekim kendi içinizden, size âyetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size Kitab'ı ve hikmeti getirip bil-mediklerinizi öğreten bir Resûl gönderdik.”⁶⁷

Peygamberler, insanların, gözlerinden perdeyi aralamak ve onların, Cenâb-ı Hakk'ın âyetlerini okumalarını temin etmek için gönderilmişlerdir. Böylece onların gönül ve kalblerindeki engel ve mânialar yıkılacak; eşya ve hâdiselere bakış keyfiyetleri tamamen değişecektir. İnsanların körlük ve sağırılık hesabına geçen günleri, peygamberlerin getirdikleri nur sayesinde bir mânâ ve değer kazanacaktır. Evet, âyât-ı tekvîniyeyi okuma ve anlama ancak onlarla mümkün olmuştur.

Nebidir insanları temizleyen ve onları özlerine erdiren. Çünkü insanlar madenler gibi işlenmeye muhtaçtırlar. Belli bir potada erimelidirler ki, üzerlerindeki cürufu ve işe yaramayan kısmı atarak matlup keyfiyeti elde edebilsinler. İstenilen keyfiyet ise, hiç şüphesiz, Cenâb-ı Hakk'ın razı olduğu hüviyete kavuşmuş olmaktır. Bu hâle ermek ise, ancak nebilerin irşadıyla mümkün

⁶⁷ Bakara sûresi, 2/151.

olabilecektir. Onların eritici ve erdirici potasına girmeden saf ve som altın veya gümüş hâline gelmek asla mümkün değildir.

Âyette dikkat çekilen bir husus da nebinin, Kitab'ı ve hikmeti öğretmesidir. Eğer 'Kitap'tan maksat Kur'ân ise -ki öyledir- hikmet Kur'ân'dan başkadır. Zira aynı şeyin kendi üzerine atfedilmesi caiz değildir. Bundan da anlıyoruz ki hikmet, Efendimiz'in Sünnet-i Seniyyeleridir.

Nebi, bunların ötesinde bir de bizlere, o güne kadar bilmediklerimizi talim edecek ve öğretecektir. Bu hitap sadece o günün insanına inhisar ettirilemez. Demek ki kıyamete kadar gelen insanların nebiden öğrenecekleri çok şey olacaktır...

Şahsî hayat adına, kalb tasfiyesine giden yolları bizler, Allah Resûlü'nden öğreniyoruz. Bizler gibi bu vesile ile, O'nun tilmizleri arasında öyleleri yetişiyor ki, Hz. Ali gibi, "Gayb perdesi kalksa yakînimde bir artış olmayacak."⁶⁸ diyebilenler.. Şah-ı Geylânî gibi yerde iken gökteki esrarı sezenler.. Fudayl İbn İyaz, İbrahim Edhem, Bîşr-i Hâfî gibi daha binler ve yüz binler... hep o büyük terbiyenin meyveleridirler. Eğer Efendimiz'den sonra peygamberlik mukadder olsaydı, bunların her biri İsrail peygamberleri döneminde olduğu gibi nübüvvet semasında pervaz edeceklerdi...

⁶⁸ Aliyyü'l-Kârî, *el-Esraru'l-merfûa*, s. 286.

Peygamberimiz'in bize öğrettiği çok şey olmuştur ve olacaktır. İnsanlık, hayatın her sahasında, O'ndan, bugüne kadar akıl erdiremediği birçok meseleyi öğrenmiş ve gelecekte de cehaletin zifiri karanlığından O'nun getirdiği nur sayesinde kurtulup, ışık cümbüşleri arasında birer aydınlık tufanı idrak edecek; ilim, fen ve tekniğin doruğuna bu ışıktan merdivenlerle tırmanacaktır.

Evet, peygamberlik mesleği, insanları billûrlaştırma, olgunlaştırma, özlerine ulaştırma ve Rabb'in hoşnut olacağı bir duruma kavuşturma vazifesini yüklenen ve kendinden sonra gelen dava adamlarına da aynı yükü miras olarak bırakan bir meslektir. Bu neticeyi elde edebilmek de ancak cihadla mümkündür.

Cihad vazifesi Hakk'a şahit olma vazifesiyle aynı mânâyı paylaşır. Bir mahkemede hak ve hukukun kime ait olduğunu tespit için şahitler dinlenir ve hüküm verirken onların şehadeti nazara alınır. İşte, cihad yapanlar da, gök ehline karşı, yerde, inkârda bulunan nâdânların muhâkemesinde en gür sadâlarıyla bağırarak "Allah vardır." diye şهادette bulunmaktadır. **"Allah, melekler ve adalette sebat eden ilim adamları şahitlik etmiştir ki, O'ndan başka ilâh yoktur. (Evet) güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur."**⁶⁹ âyeti bütün vuzûhuyla bize bu hakikati anlatmaktadır.

⁶⁹ Âl-i İmrân sûresi, 3/18.

Allah (celle celâluhu) kendi varlığına şehadet eder. O’nu, vicdanında hakikate ermiş olanlar duyarlar ki, onların vicdanlarında duyduklarını kitapların beyan etmesi mümkün değildir.

Melekler de Allah’ın varlığının şahitleridir. Melekler, saf mahiyetten yaratılmışlardır. Fıtratları katışıksızdır, dupdurudur. Şeytan onların içine küfür ve dalâlet sokamamıştır. Aslî yapıları kat’iyen bozulmamıştır. Ayna gibidir onlar, bakıldığında hemen Cenâb-ı Hakk’ın tecellileri görülür.

İlim sahipleri de Allah’ın varlığına şehadet ederler. Bütün dünya Allah’ı inkâr etse bu üç şehadet O’nun varlığını ispata kâfidir ve yeterlidir.

Evet, öyledir. Zira bizler bütün çıplaklığı ve azametiyle bu hakikati vicdanlarımızda duymaktayız. Hem de başka hiçbir delil aramamak şartıyla duymaktayız. Bu şahitlik Mele-i A’lâ’nın sakinleri için de yeterlidir. Yerdeki kör ve sağırlar kâinattaki tarrakaları duymuyorlar ve ilâhî sanatı anlamıyorlarsa buna da ilim sahipleri şahit olarak yeter.

Allah’ın şahitleri, en karanlık yerlere kadar gidecek ve Yüce Yaratıcı’nın inkâr edildiği en muzlim noktalarda dahi bütün gür âvâzlarıyla nida edecek, bağırarak ve “Biz, Allah’ın şahitleriyiz.” diyeceklerdir.

Evet, işte nebiler de en yüksek keyfiyette, bu şehadet vazifesini ifa etmek için gelmişlerdir.

“Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki, insanların, peygamberlerden sonra Allah’a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder, onu Kendi ilmi ile indirdi. Melekler de buna şahitlik ederler. Ve şahit olarak Allah kâfidir.”⁷⁰

Her millet içinde onların, ufuklarını aydınlatmak için bir nebi doğmuştur. Devirler, aynen dünya gibi dönüyor ve her devirde gül açar gibi bir nebi zuhur ediyor. Gelen her devir karanlık bir çağ gibi geliyor ve her nebi kendi çağını aydınlatıyor. Ve son olarak da, Efendimiz geliyor ve bütün çağları aydınlatıyor. Allah (celle celâluhu) O’na Kur’ân’ında şöyle sesleniyor:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

“Ey Nebi, şüphesiz Biz seni, şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.”⁷¹

Âyetteki **النَّبِيِّ** ifadesinin başında bir lââm-ı tarif vardır. Bu, bilinen ve mâruf olan demektir. Allah Resûlü, nereden bakılırsa bakılsın peygamberliği bilinen bir insandır. Cansız varlıkların (cemadatın) selâmlamasıyla⁷²,

⁷⁰ Nisâ sûresi, 4/165-166.

⁷¹ Ahzâb sûresi, 33/45.

⁷² Müslim, *fezâil* 2; Tirmizî, *menakıp* 5, 6; Dârimî, *mukaddime* 4; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 5/89, 95, 105; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/620.

bitkilerin temennâsıyla⁷³ ve hayvanların serfûrû etmesiyle⁷⁴ nebiliği malum ve meşhuddur. O, inkârı mümkün olmayan, herkesin bildiği, belli ve bilinen peygamberdir ki, Kur’ân-ı Kerim O’na hitaben “Ey bilinen malum nebi!” demektedir. Zaten taş gibi gönüllerin, O’nun karşısında eriyip gitmeleri de O’nun bilinen nebi olmasına yeterlidir.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ : Burada muhatap sığasıyla “Seni” deniliyor. Âdeti rahmetle diz dize gelmiş bu Rahmet ve Şefkat Peygamberi’ne bu vasıflarından dolayı telmihte bulunuluyor.

شَاهِدًا : Seni insanlığa bir şahit olarak gönderdik. İnsanlığa, Beni duyuracak, Benim şahidim olacaksın. Bütün cihan yalanlasa ve inkâr etse, Sen, Allah’ın varlığını ilân edeceksin. Sen böyle bir şahitsin. Arkandan gelen şahitler cemaati de var. Onlar da bütün insanlığa şahit olacaklar, Sen de onlara şahit olacak ve ‘Bunlar benim.’ diyecek; onların şehadetine şahitlik edeceksin. Ve hadisin ifadesiyle O’nun ümmetinin şehadeti, mahşerde nebileri mesuliyetten kurtaracaktır.⁷⁵

⁷³ Müslim, *zühd* 74; İbn Mâce, *taharet* 23; Dârimî, *mukaddime* 4; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd* 3/113, 4/170, 172; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/617; İbn Hibban, *es-Sahîh* 14/434, 456.

⁷⁴ Bkz.: Buhârî, *büyû* 34; *cihad ve siyer* 46; Müslim, *radâ*’ 57; *fezâil* 48; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd* 1/348, 5/170-1716/113; Abdurrezzak, *eMusannaf*, 5/389; el-Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid*, 6/52, 53, 9/3-4.

⁷⁵ Buhârî, *i’tisam* 19; *enbiyâ* 3; İbn Mâce, *zühd* 34; Tirmizî, *tefsiru’l-Kur’ân* 3.

O, iyi yolda müjdeleyen ve kötü yolun encâmından mü'minleri sakındıran bir insandır. Ve işte cihadın ruhu da bu hakikatte saklıdır. İşte nebiler bu ulvî vazifeyi yerine getirmek için gönderilmişlerdir. Aydınlatacak, tenvir edecek, âfâk-ı âlemde güneş gibi doğup batacaklar ve böylece insanlık karanlık yüzü görmeyecek. Hakikatin duyurulmadığı tek vicdan ve hakikate açılmadık tek kapı ve tek panjur kalmayacak. Hak ve hakikat her eve girecek ve herkes ondan istifade edecektir...

Onun içindir ki, ilk peygamberden son peygambere kadar geçen devre içinde yaşayan ve kıyamete kadar da yaşayacak olan hemen bütün insanların zihninde, düşünce dünyasında bulanık da olsa bir peygamberlik anlayışı vardır. Bu anlayışın bir kısım hüzmeleri geçmişteki peygamberlerin getirdikleri nurdan kaynaklanmaktadır. Gerçi iki devre arasında yaşayanlar, ekseriyetle doğru yoldan kaymış ve çeşitli sapık düşünce ve anlayışlara girmişlerdi; fakat müessese olarak peygamberlik ve nübüvvet mânâsının girmediği ev kalmamıştı. Bugün, bizim vicdanlarımızda, açık kapalı kendini hissettiren cihad ruhu ve düşüncesi de onların bu temiz soluklarının tesirinden başka bir şey değildir. Çünkü, ard arda gelen her peygamber, hakkı neşretme uğruna hayatını Allah yoluna vakfetti ve büyüğüyle, küçüğüyle cihadın en kusursuz temsilcisi oldu.

Cihad-ı asgar (küçük cihad), sadece cephelerde elde edilen bir cihad şekli değildir. Bu şekilde bir anlayış

cihad ufkunu daraltmak olur. Hâlbuki cihadın yelpazesi şarktan garba kadar geniştir. Bazen bir kelime, bazen bir susma, bazen sadece yüzünü ekşitme, bazen bir tebesüm, bazen o meclisten ayrılma, bazen de meclise sadece dahil olma, kısacası, yaptığı her işi Allah için yapma, sevgi ve öfkeyi O'nun rızasına göre ayarlama, bütünüyle bu cihadın şumulüne girer. Böyle bir tabandan başlayarak hayatın her sahasında, cemiyetin her kesiminde onu iyileştirme adına sürdürülen her türlü gayret de yine cihad cümlesindendir. Aile, yakın ve uzak akraba, komşu ve belde, derken daire daire bütün dünyaya uzanan bir hacmiyle yapılan ve yapılacak olan cihad, cihad-ı asgardır. Bu cihad bir mânâda maddîdir. Mânevî cepheyi teşkil eden büyük cihad (cihad-ı ekber) ise insanın iç âlemiyle, nefsiyle olan cihadıdır ki, bunların ikisi birden ifa edildiği zaman denge korunmuş olur. Aksine, bunlardan biri eksik olduğu zaman hakikatteki muvazene bozulmuş olur.

Biz, her şeyi olduğu gibi, cihadı da her iki şekliyle Allah Resûlü'nden öğreniyoruz. Esasen bizler, henüz siyerin felsefesini yapabilmiş değiliz. O, hakkı neşretmiş ve bunu yaparken de sistemli bir şekilde ve kıyamete kadar tatbiki mümkün sağlam kaideler üzerine oturarak o vazifeyi ifa etmiştir. Eğer meselelere o felsefeyle yaklaşacak olursak, Efendimiz'in hayat-ı seniyyelerinde gelişigüzel ve kendini zuhuratın akışına bırakmış tek bir hareket

dahi göremeyiz. O bir plan ve program adamıydı. Belki bunları günümüzün insanının anladığı şekliyle yazıp çizip şematikleştirmiyordu; fakat hep, daha önceden hazırladığı bir çizgi, bir sistem üzerinde yürüyor gibiydi. Zaten bu da O'nun nübüvvetine delillerden biridir. Aynı zamanda Allah ahlâkıyla ahlâklanmış olmanın da en güzel örneğidir.

Allah Resûlü risaletinin ilk devrelerinde namazlarını hep Kâbe'de kılıyordu. Bu sadece orada kılınan namazın faziletinden değildi. Belki, bu hareketiyle güttüğü nice gayeler vardı. Belki de hak ve hakikati en masum şekil ve hüviyetiyle anlatmanın, o gün için tek çıkar yolu buydu.

Gençlere bir şeyler anlatacaktı. Ne var ki, onların yanlarına gidip, onlara bir şeyler anlatmak âdeta mümkün değildi. Zira hepsinin gençlik hevesatından gelen taşkın hareketleri oluyordu. Eğer Allah Resûlü onların arasına karışacak olsaydı, birçok uygunsuz davranışlarla karşılaşabilirdi. Onun için gidip Kâbe'de Rabbi'yle olan irtibatını fiilen gösteriyordu. Gençlerde O'nun bu davranışı merak uyandırıyor. Gelip ne yaptığını soruyorlar; O da onlara davasını anlatma fırsatı buluyordu. Bundan dolayı Allah Resûlü, Kâbe'de namaz kılmayı tercih ediyordu.

Namaz kılarken çeşitli saldırılara uğradı. Hâlbuki evinin bir köşesinde namaz kılmış olsaydı bunlardan hiçbirini başına gelmezdi. Demek ki bütün sıkıntılara rağmen

orada namaz kılmasının bir mânâsı vardı. Kaç defa başına işkembe konulmuş⁷⁶, kaç defa saldırıya uğramış ve öldürölmek istenmişti...

Bir defasında Ebû Cehil elinde büyük bir taşla Kâbe'ye gelmiş ve ne yapmak istediğini soranlara, "Muhammed secdeye vardığında bu taşı başına vura- cak ve O'nu öldüreceğim." demişti. Allah Resûlü secde- ye kapandığında Ebû Cehil elindeki taşı kaldırmış ve tam vurmak istediğı anda elleri havada donup kalmıştı. Bir sıtmalı gibi titriyor ve gittikçe yüzü kireç rengini alıyordu. Etrafindakiler koşuşup ne olduğunu sordular: "Aramıza dehşetli bir canavar girdi ve neredeyse beni yutacaktı!" dedi.⁷⁷

Başka bir seferinde Ukbe İbn Ebî Muayt, Allah Resûlü namaz kılarken gelmiş ve Resûlullah'ın sarığını boynuna dolayıp sıkmaya başlamıştı. Durumdan haber- dar olan Hz. Ebû Bekir yıldırım gibi gelmiş ve bu cani- yi Allah Resûlü'nün başından defetmiş ve şöyle demiş- ti: "Rabbim Allah'tır dediğı için bir adamı öldürmek mi istiyorsunuz?"⁷⁸ Esasen bu, tarihî bir sözdür. Asırlarca önce, Hz. Musa'nın başına üşüşenlere karşı, o devrin

⁷⁶ Bkz.: Buhârî, *vudû'* 69; *salât* 109; Müslim, *cihad* 107, 108; Nesâî, *taharet* 191.

⁷⁷ Bkz.: Müslim, *sıfâtü'l-münafıkîn* 38; el-Heysemî, *Mecmaü'z- zevâid*, 8/227; el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 2/190-191.

⁷⁸ Buhârî, *fezâilu's-sahabe* 5; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 3/204; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/70; İbn Hibban, *es-Sahih* 14/526.

inanan bir mü'mini de aynı şeyleri söylemişti. Öyle ki daha sonra Kur'ân-ı Kerim bu şahsın sözünü âyet olma şerefine erdirmiştir.⁷⁹ Hz. Ebû Bekir öyle güçlü kuvvetli bir insan değildi. Ancak imanındaki kuvvet onu yenilmez bir insan hâline getiriyordu.

Eğer hususî himaye olmasaydı, Allah Resûlü namazında ve secdesinde uğradığı bu saldırıların birinde şehit olabilirdi. Fakat Allah O'nu korumayı kendi teminatı altına almıştı. Şu kadar var ki, İki Cihan Serveri Kâbe'de namaz kılmak için ölümü göze alıyor ve öyle namaz kılıyordu. Demek ki böyle hareket etmesinde hayatî bir önem vardı ki adına and içilen bir hayat, âdeti o uğurda istihkar ediliyordu.⁸⁰

Hz. Ebû Bekir evinin önünde yaptırdığı cumbasında yüksek sesle Kur'ân okuyor ve onun sesini duyanlar etrafına toplanıp dinliyorlardı. Zamanla dinleyenlerin sayısı o kadar arttı ki, Mekke müşrikleri bu durumdan ciddî rahatsızlık duymaya başladılar. O da her türlü taarruzu göze alarak bu hareketini devam ettirdi. Hatta Hz. Ebû Bekir'i himayesine aldığını ilân eden ve bir insan olarak takdir eden İbn Dağinne, himayesinin devamı için Kur'ân okumadan vazgeçmesini teklif etti.. edince de Hz. Ebû Bekir hayatını ortaya atarak her şeye rağmen Kur'ân okumaktan vazgeçmeyeceğini söyledi

⁷⁹ Bkz.: Mü'min sûresi, 40/28.

⁸⁰ Bkz.: Hicr sûresi, 15/72.

ve mücadelesine devam etti.⁸¹ Söz, fiil ve davranışlarla cihad mümkün olduğu sürece, cihaddan uzak kalmamak onların yegâne prensibiydi. Çünkü biliyor ve inanıyordu ki, ferdin ve cemiyetin hayatiyeti, ancak cihadla mümkündür ve cihadı terk edenler çürüyüp kokuşmaya mahkûmdur. Aynı zamanda Allah'ın himayesine girme de ancak O'nun dinine omuz vermekle mümkün olacaktır. "Siz Allah'ın dinine yardım ederseniz Allah da size yardım eder."⁸² mânâsına gelen âyet veya âyetler bu hakikati ifade etmektedir.

Evet, siz Allah'ın dinine omuz verirsiniz, Allah da size elini uzatır, size yardımcı ve destekçi olur; sizi kat'iyen kaydırmaz ve sizi zayi etmez.⁸³ Eğer hayatınızda kaymaktan emin olmak istiyorsanız, mücadele ve mücahededede bulunmayı hayatınıza gaye edinin. Yemeniz-içmeniz, yatıp-kalkmanız ve bütün hareketleriniz, hep bu gayeye hizmet için olsun. Ta ki cihadın en küçüğünü olsun yapmış olasınız.

Yine hayalen Mekke'ye dönüyor ve Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hareket tarzını takip ediyoruz.

Şartlar iyice ağırlaşmıştı. Bazı Müslümanların dayanacak takatleri kalmadığından onlara hicret izni

⁸¹ Buhârî, *menakıb* 45; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* 2/11-13.

⁸² Muhammed sûresi, 47/7.

⁸³ Bkz.: Bakara sûresi, 2/143; A'raf sûresi, 7/170; Tevbe sûresi, 9/120; Hûd sûresi, 11/115; Yusuf sûresi, 12/56, 90; Kehf sûresi, 18/30.

verilmişti. Demek ki, bu durumda olanların cihadı hicretti. Zaten bir süre sonra hicret, cihadın kendisi olacak ve biat etmek isteyen herkese, ilk şart olarak hicret etmesi söylenecekti.

Habeşistan'a yapılan iki hicretten sonra Müslümanlar, bütünüyle ve en son olarak Medine'ye hicret ettiler. Medine devrinde ise cihad başka bir seyir takip etmeye başladı. Artık, Medine Site Devleti'nin temelleri atılmıştı ve şimdi bu şartlara göre bir cihad lâzımdı. Keyfiyette bir değişiklik yoktu; bütün mesele kemmî durumu şartlara uygun olarak ayarlamaktaydı. Yeri gelince hız, yeri gelince yavaşlama, bazen gaza, bazen de frene basma ve manevra kabiliyetini daima zinde tutma... bunlar işin stratejik yönleriydi... ve devrin, hâdiselerin durumuna göre değişiklik arz etmesi de gayet normaldi...

Cihada izin verileceği ana kadar Müslümanlar fiilî bir müdahalede bulunamıyorlardı. Bu bir bakıma, pasif direniş dönemi idi. Saldıran hep küfür cephesi oluyordu. Müslümanlar daima mazlum ve mağdur ediliyor; fakat, maddî cihada izin verilmediği için mukabele düşünülmüyordu. Hicretten sonra da bir müddet daha böyle geçti. Nihayet cihada izin veren âyet nazil oldu. Âyet şöyle diyor:

“Kendileriyle savaşılana (mü'minler), zulme uğramış olmaları sebebiyle (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette

kadirdir. Onlar, başka değil, sırf “Rabbimiz Allah’tır.” dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları diğer bir kısmı ile defetmeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah’ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi. Allah kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah güçlüdür, azîzdır.”⁸⁴

Dün kendilerine, “Güç ve kuvvet kullanmayın.” denen insanlar, düşman kapıya dayanınca maddî cihad izni aldı ve bu izni kullanacak zemini beklemeye koyuldular.

Bir müddet sonra ise, bu bir izin olmadan çıktı ve emir oldu. Artık mü’minler kılıçlarıyla cihad etmeye mecburdular. Bedir’e giderken Müslümanlar, âdetâ Cennet’ten davetiye almış gibi sevinç ve sürur içinde gidiyorlardı. Sanki biraz sonra canları tehlikeye girecek olanlar onlar değildi. Bu uğurda ölmeyi hepsi de canına minnet biliyordu. Cihada çağrılan hiç kimse bu davete icabetten geri kalmadı. Sadece münafıklardır ki ordu bozanlık ediyorlardı.. ve her zaman da öyle yaptılar. Cepheden ayrı-lıp gittiler.. Efendimiz’i mevzide terk ettiler.. ve bazen de hiç iştirak etmediler. Onlar, içte safvete erememiş, gönül dünyasında nifakı yenememiş, arkadaşları kavga verirken bir kenara çekilip şahsî hazlarını yaşamış bir grup sefil ruh ve bir kısım nefsin zebunu kimselerdi ki, karakterlerinin gereğini yerine getiriyorlardı...

⁸⁴ Hac sûresi, 22/39-40.

Allah Resûlü'ne yürekten inanmış insanlara gelince, onlardan mevziini terk eden tek bir insan bile gösterilemez. Diğer bir tabirle, cihad yolunda vâsıl-ı ilallah olmuş ve Allah'a ulaşmış olanlardan hiçbiri geriye dönmemişti. Geriye dönenler yoldaki şaşkınlar, hakikati idrak edememiş ve ruhunda hakikatle bütünleşmemiş zavallılardı.

Vâkıa onlar da insandı; her insan ölümü kerih ve çirkin görebilir. Kur'ân-ı Kerim de insandaki bu duyguyu görmezlikten gelmemiş ve inananlara şöyle hitap etmiştir: “Hoşunuza gitmediği hâlde savaş size farz kındı. Sizin için daha hayırlı olduğu hâlde bir şeyi sevmeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu hâlde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, hâlbuki siz bilmezsiniz.”⁸⁵

İnsan tabiatının böyle olmasına rağmen mü'minler, kayıtsız şartsız Allah Resûlü'ne boyun eğdi ve teslim oldular. Onlardaki bu bağlılık Cenâb-ı Hakk'ın onlara ard arda lütuflarda bulunmasına sebep oldu... Ve zaferler birbirini takip etti.

Böylece her geçen gün mü'minlerin gücü artıyor ve kazandıkları zaferler en kısa zamanda civar kabileler arasında da duyuluyordu. Mü'minlerin her zaferi onları sevindirirken kâfirleri de mahzun ve mükedder ediyordu.

⁸⁵ Bakara sûresi, 2/216.

Cihad, birbirine bağılı zincirin halkaları gibi devam ediyor. Mü'min daima dirliğini ve diriliğini cihadda buluyor. Cihadı bıraktığı an da öleceğini biliyor. Evet, mü'min ağaç gibidir; meyve verdiği sürece canlılığını korur; meyve vermediği zaman da kurur gider.

Ne kadar, bedbîn ve karamsar insanlar varsa hepsini tetkik edin, hep karşınıza, cihadı terk etmiş insanlar çıkacaktır. Bunlar Hak ve hakikati başkalarına anlatmadıkları için, Allah içlerindeki füyûzâtı çekip almış ve dolayısıyla da kapkaranlık kalmışlardır. Hâlbuki ne kadar cihad eden varsa, aşk u şevk içindedirler, içleri apaydındır ve biri bin yapma gayreti peşindedirler. Her cihad onlarda yeni bir cihad düşüncesi uyarır ve böylece salih bir daire teşekkül eder. Her hayır başka ve yeni bir hayra vesile olur. Onlar da hayırlar içinde yüzer giderler... “**Amma bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah, iyi davrananlarla beraberdir.**”⁸⁶ âyeti bize bu hakikati anlatmaktadır.

Allah’a giden çeşitli yollar vardır ve bu yolların sayısı mahlukatın nefesleri adedince.⁸⁷ Allah için cihad edenleri O, bu yollardan birine mutlak surette hidayet eder. **Ne kadar hayır yolu varsa onların önüne çıkarır, ne kadar şer yol varsa öyle yollardan onları korur.**⁸⁸

⁸⁶ Ankebût sûresi, 29/69.

⁸⁷ Bkz.: İbn Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* 3/549; el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 1/396, 6/165, 14/160; Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn* 1/876.

⁸⁸ Bkz.: Ankebût sûresi, 29/69.

Allah'ın yolu sırat-ı müstakîmdir. O yolu bulan bir insan her şeyde orta yolu tutar gider. Gazapta, akılda, şehvette orta yolu tuttuğu gibi, cihadda ve ibadetlerde de hep orta yolu takip eder. Bu, Allah'ın insanı kendi yoluna hidayet etmesi demektir.

Fedakârlık derecesi ne olursa olsun dışı karşı yapılan mücadele bütününü cihad-ı asgara dahildir. Ancak bunun küçük cihad olması büyük cihada nispetlidir; yoksa cihadın küçük hiçbir tarafı yoktur ve kazandırdığı netice ise pek büyüktür. Nasıl olmasın ki, bu yolda gazi olup Cennet'e namzet olma, şehit olup berzah hayatını dipdiri geçirme ve her ikisinin sonunda da Allah'ın rızasına erme söz konusudur. Evet böyle bir neticeyi sonuç veren cihad nasıl küçük olabilir ki?

Cihad-ı asgar, dinin emirlerini fiilen yerine getirme ve o mevzuda kendinden bekleneni eda etmektir. Cihad-ı Ekber ise, onu ihlâslı ve şuurlu olarak yapma, daima muhasebe ve murâkabe içinde bulunmadır. Kin, nefret, haset, enaniyet, gurur, kendini beğenme, fahir, nefis-i emmare gibi varlığında ne kadar yıkıcı ve tahrip edici his ve duygu varsa bütününe birden cihad ilan etme, hakikaten zor ve çetin bir cihaddır ki, buna en büyük cihad denilmiştir.

İnsan, küçük ve maddî cihadda bulunduğu zaman çok kere kendini düşünmeye vakit bulamaz. Bu bir tehlikeydir. Bir ikinci tehlike de, insan bu küçük cihadı terk

ettiği zaman baş gösterir ki, o da pörsüyüp çürümedir. Bu duruma maruz kalan bir insan ise, bütün kötü düşünceler tarafından dört bir yanı sarılacak ve mânevî hayatı felce uğrayacaktır. Bu bakımdan maddî cihad yapmadan insanın kendini koruyup kollayabilmesi cidden zordur. İşte zorlardan zor bu duruma işaret için Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), gazadan dönerken büyük cihada dönüldüğünü söylemiştir.⁸⁹ Bunun mânâsı şudur: İman ettik. Cihad da yaptık. Gaza şerefiyle şereflendik. Belki biraz da ganimet aldık. Bundan böyle üzerimize bir rahat ve rehabetin çökme ihtimali vardır. Belki bazıların içine kendini beğenmişlik gelecektir. Belki de nefsi-i emmare başka yollardan ruha girip onu ifsad edecektir. Demek ki, bizi bir sürü tehlike beklemektedir. Onun için bundan sonra verilecek kavga bir öncekinden daha çetin ve daha büyük olacaktır.

Bu sözün muhatabı, sahabeden ziyade, onlardan sonra gelenler ve bizleriz. Onun için bu ölçüye çok iyi dikkat etmemiz gerekmektedir. Eğer bir insan cihadı bütünüyle dışı karşı yapılan davranışlara bağlıyor ve bir iç murâkabesinden uzak bulunuyorsa, o, tehlike mıntıkasına girmiş sayılır.

Asr-ı Saadet'in insanı, harp meydanlarında kavga verirken aslanlar gibi dövüşür, gece olunca da hepsi

⁸⁹ Beyhakî, *ez-Zühdü'l-kebîr*, 2/165; Bağdâdî, *Târih-i Bağdat*, 13/523.

birer derviş kesilir ve sabahlara kadar ibadet ve zikirle Cenâb-ı Hakk’a kullukta bulunurlardı.⁹⁰ Sanki onlar gündüzleri, gözleri hiçbir şey görmeyen o cengâverler değil de bir köşede inzivaya çekilmiş zahidlerdi. İş böyle olunca, maddî cihadı her şey sayıp cihad-ı ekberi görmezlikten gelmek veya cihad-ı ekber diye diye dinin en önemli bir müeyyidesini yıkıp onu ruhbanlığa çevirmek, onun ruhuna hıyanetten başka bir şey değildir. İşte önümüzde Allah Resûlü’nün bütün bir hayatı ve işte teker teker bütün sahabe...

Bir muharebe gecesinde iki sahabi nöbet bekliyor. Gündüz akşama kadar kılıç sallamış bu insanlar, gece de sabaha kadar nöbet tutacak ve düşmanın muhtemel saldırısını orduya haber vereceklerdi. Biri diğerine: “Sen istirahat et biraz, ben bekleyeyim, sonra da seni kaldırı-
rım.” der. İstirahata çekilen çekilir, diğeri namaza durur. Bir ara düşman işi anlar ve ayakta namaz kılmakta olan bu sahabiye ok yağmuruna tutar. Vücudu kan revan içinde kalmıştır; ancak, o namazını bitirinceye kadar dayanır. Namazdan sonra yanındakini kaldırır. Arkadaşı onun durumunu görünce hayretten dona kalır. “Niçin, der, birinci ok isabet ettiğinde haber vermedin?” Cevap verir: “Namaz kılıyor ve Kehf sûresini okuyordum. Duyduğum o derin zevki bozmak, bulandırmak istemedim.”⁹¹

⁹⁰ Bkz.: İbn Kesîr, Tefsiru’l-Kur’âni’l-Azim, 7/16.

⁹¹ Ebû Dâvûd, *taharet* 79; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/258.

Huzur onu böyle çepeçevre kuşatıyordu. Sanki o, namazda Kur'ân okurken bizzat Kur'ân ona nazil oluyor ve sanki Cibril onun ruhuna Kur'ân solukluyor gibi okuyor ve o böyle bir vecd içinde iken bağrına saplanan oktan acı dahi duymuyordu. İşte büyük ve küçük cihadı kendinde toplayan insanların durumu ve işte cihad adına hakikatin gerçek yüzü...

Efendimiz'de, her iki cihadı da en uç ve ufuk nokta-da bütünleşmiş olarak görüyoruz.

O, harp meydanlarında bir cesaret âbidesi olurdu. Hatta Hz. Ali gibi şecaat örneği kahramanların itirafıyla, harp meydanında endişe ve korkuya kapılan bütün sahabe, O'nun arkasına saklanır ve kendilerini emniyete alırlardı. Meselâ, Huneyn'de öyle bir kükremişti ki, atının dizginlerini iki kişi tutmakta zorlanıyor, O ise durmadan düşman saflarına doğru atını mahmuzluyordu. Bir taraftan da en gür sadâsıyla haykırıyordu: "Ben peygamberim, bunda yalan yok. Ben Abdülmuttalib'in torunuyum, bunda yalan yok!"⁹²

Bu şecaat ve kahramanlık âbidesi İnsan, ibadetlerinde de aynı şekilde, âdeta bir kulluk âbidesi hâline geliyordu. Namaz kılarken, kaynayan bir tencere gibi ses çıkarırdı⁹³; ağlayıp gözyaşı döktüğü zaman O'nu görüp

⁹² Buhârî, *cihâd* 52, 61, 97, 167, *meğâzî* 54; Müslim, *cihâd* 78-80.

⁹³ Nesâî, *sihr* 18; Ebû Dâvûd, *salât* 107; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd* 4/25-26.

dinleyenleri rikkate sevk ederdi. Bazen günlerce oruç tutar “savm-ı visal” yapardı.⁹⁴ Bazen sabaha kadar namaz kılar ve ayakları şişerdi. Hatta Hz. Âişe Validemiz, bu tehâlükü çok görerek, “Gelmiş geçmiş günahları affolan sen, niçin bu kadar kendini yoruyorsun?” diye sormuş, O da: “Allah’a şükreden bir kul olmayayım mı?” cevabını vermişti.⁹⁵

Bir insan düşünün ki mağarada yılan ve çıyanlara aldırış etmeden saklanıyor, tam o esnada müşrikler mağaranın kapısına kadar geliyorlar ve Hz. Ebû Bekir O’nun namına telaşlanıyor; fakat O, hiç aldırış etmeden, “Korkma, Allah bizimledir.” diyebiliyor⁹⁶ ve aynı şahıs Kur’ân dinlerken öyle rikkate geliyor, öyle gözyaşı döküyor ki, nefesi kesilecek gibi oluyordu. Meselâ, İbn Mesud’a “Bana Kur’ân oku.” demişti. O ise, edep içinde “Yâ Resûlallah, Kur’ân sana nazil olurken ben sana Kur’ân mı okuyacağım?” diyor. Ancak, Allah Resûlü ısrar ediyor ve “Ben başkasından Kur’ân dinlemeyi severim.” buyuruyor. Bunun üzerine İbn Mesud, Nisâ sûresinin başından okumaya başlıyor. **“Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de hepsine şahit kıldığımız o gün nasıl**

⁹⁴ Buhârî, *savm* 49; Müslim, *savm* 59.

⁹⁵ Buhârî, *teheccüd* 6; Müslim, *sıfâtü’l-münafıkîn* 81. Ayrıca bkz.: Müslim, *salât* 223; Ebû Dâvûd, *salât* 148; *vitr* 5.

⁹⁶ Buhârî, *tefsiru sûre* (9) 9; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid* 1/4.

olacak.”⁹⁷ mealindeki âyete gelince, Allah Resûlü artık dayanamaz hâle geliyor ve eliyle “Yeter, yeter!” diyor. Gerisini İbn Mesud’dan dinleyelim: Sustum. Döndüm baktım Allah Resûlü ağlıyor ve gözyaşları da çağlıyordu.⁹⁸ O bir kalb ve gönül insanıydı, maddî cihadda da mânevî cihadda da... O idi ki ümmetini istiğfara teşvik ediyor ve “Ben her gün yetmişden fazla istiğfar ediyorum.” diyordu.⁹⁹

Büyük cihadda muvaffak olan bir insanın ekseriyet itibarıyla, küçük cihadı da kazanması muhakkak ve mukadderdir. Fakat, büyük cihadda kaybeden insanın küçük cihadda kazandığı hiç görülmemiştir. Öyleleri, iş ve hizmeti bir kerteye kadar götürseler bile neticeye varmaları mümkün değildir.

Hız. Âişe Validemiz anlatıyor: “Allah Resûlü bir gece bana hitaben! “Yâ Âişe!” dedi, “Müsaade eder misin bu gece Rabbimle beraber olayım.” (O, Rabbiyle beraber olmak için bile hanımından müsaade isteyecek kadar incelerden ince bir insandı. Asalet O’nun damarlarına işlemişti.) Ben, “Yâ Resûlullah dedim, seninle olmayı isterim; fakat senin istediğini daha çok isterim.”

⁹⁷ Nisâ sûresi, 4/41.

⁹⁸ Buhârî, *tefsiru sûre* (4) 9; Müslim, *salâtü’l-müsafirîn* 247-248.

⁹⁹ Buhârî, *daavat* 3; Tirmizî, *tefsiru sûre* (47) 1; İbn Mâce, *edep* 57; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/282, 341.

Sonra, Anamız diyor: “Allah Resûlü abdest aldı namaza durdu ve uzun süre **إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ** 100 âyetini okudu ve sabaha kadar gözyaşı döktü.” 101

Bazen de Allah Resûlû, hanımını uyandırmamak için, hiç sormadan kalkar ve ibadet ederdi. Yine Hz. Âişe Validemiz anlatıyor: Bir gece uyandığımda Allah Resûlû’nü yanımda bulamadım. Hemen kıskançlık damarım kabardı; acaba diğer hanımlarından birinin yanına mı gitti diye düşündüm. Yerimden doğrulurken elim, karanlıkta Allah Resûlû’nün ayaklarına ilişti. Baktım ki Allah Resûlü secdeye kapanmış bir şeyler okuyor. Okuduğu duaya kulak verdim, şunları söylüyordu: “Allahım, Senin gazabından, öfkenden Senin rızana sığınıyorum. Ukûbetinden bağışlamana sığınıyorum. Allahım, Senden yine Sana sığınıyorum. (Kahrından lüt-funa; celâlinden cemaline; ceberûtiyetinden rahmâniyet ve rahîmiyetine sığınıyorum.) Sen, Seni senâ ettiğin gibisin. (Ben, Seni senâ edemem. Senin en büyük şahidin yine Sensin.)” 102

İşte Allah Resûlü ve işte O’nun iç derinliği, büyük cihadı! O böyle olunca, ashabı daha başka türlü olabilir

100 Âl-i İmrân sûresi, 3/190.

101 İbn Hibban, *es-Sahih* 2/386; İbn Kesîr, *Tefsiru’l-Kur’âni’l-azîm*, 2/164; el-Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, 4/197.

102 Müslim, *salât* 221, 222; Tirmizî, *daavat* 75, 112; Nesâî, *taharet* 119; *tatbik* 47; Ebû Dâvûd, *salât* 148; vitr 5; İbn Mâce, *dua* 3.

miydi? Öbür tarafta O'nunla beraber olabilmek için, burada O'na benzemek gerekir. Sahabe, tam anlamıyla bunun şuurundadır. Hatta onlardan bazıları, –Sevban gibi– Allah Resûlü'nden ayrı kalma düşüncesi akıllarına geldiği an, iştahdan kesilir ve ciddî rahatsız olurlardı.

Efendimiz bir cihada çıkmış, Sevban ise O'nunla bulunamamıştı. Allah Resûlü döndüğünde herkes kendini ziyaret ediyordu. Bunlar arasında Sevban da vardı. Sararmış, solmuş ve âdeta bir iğne bir iplik kalmıştı. Şefkat Peygamberi sordu: “Sevban bu hâlin ne?” Cevap verdi: “Yâ Resûlallah! Beynimi kemiren bir düşünce var ki, işte o beni bu hâllere soktu. Kendi kendime düşündüm. Ben Allah Resûlü'nden üç günlük ayrı kalmaya dahi tahammül edemiyorum. Ebedî bir âlemde bu ayrılığa nasıl güç yetirebilirim? Çünkü O, Allah'ın Resûlü'dür. Makamı muallâdır. Gireceği Cennet de O'na göre olacaktır. Hâlbuki ben sıradan bir insanım. Cennet'e girmiş dahi olsam, Allah Resûlü'nün gireceği Cennet'e girebilmem mümkün değil. Ve O'ndan ebedî ayrı kalacağım. Bunu düşündüm ve bu hâllere düştüm.”

Allah Resûlü bu dertli insanın derdine derman olarak şu ölümsüz ifadesiyle karşılık verdi: “Kişi sevdiğiyle beraberdir.”¹⁰³ Kişiyi sevmek ona benzemek ve onun hayatını kendine hayat edinmekle olacaktır. İşte sahabe bu mevzuda herkesten daha hassastır.

¹⁰³ Buhârî, *edeb* 96; Müslim, *birr* 165.

Hız. Ömer bütün hayatı boyunca Allah Resûlü'ne, akrabalık yönünden kurbîyet kazanmanın iştîyakı içinde yandı durdu. Hız. Fatıma'yla bunu yapmak istedi; fakat o Hız. Ali'ye nasip oldu. Başka çare kalmayınca, Hız. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm'ü aldı.¹⁰⁴ Bütün derdi herhangi bir bağla Allah Resûlü'nün akrabaları arasına girmekti. Yoksa isteseydi, Bizans imparatorunun kızını, hem de isteme zahmetine katlanmadan alacak durumdaydı. Ama onun derdi evlenmek değil, Allah Resûlü ile bir bağ kurmaktır. Çünkü o, bütün soyun-sopun, hasebin-nesebin hiçbir işe yaramayacağı bir gün, işe yarayan bir nisbet, bir hasep ve nesep peşindeydi.. kızı Hafsa'yı Allah Resûlü'ne vermek istemesinde yine aynı dert ve iştîyak bahis mevzuu idi.

Allah Resûlü'ne olan mânevî bağı zaten çok kuvvetliydi. Kim bilir kaç defa, İki Cihan Güneşi onu elinden tutmuş, "Burada da, ahirette de hep böyle olacağız." demişti. Ancak o, bir de maddî bağına tahkim etmek istiyordu. İşte bu düşünceyle kendi kızını Allah Resûlü'ne vermiş ve Allah Resûlü'nün de kız torununu almıştı. Hatta böyle bir münasebette muvaffakiyet, o koca Ömer'i çocuklar gibi sevindirmişti...

Bir gün kızı Hafsa Validemiz kendisine, "Babacığım, dıştan gelen devlet elçileri oluyor. Ve daima yeni yeni heyetler kabul ediyor, görüşüyorsun. Üzerindeki elbiseyi yenilesen daha iyi olmaz mı?" diyor.

¹⁰⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/492.

Hız. Ömer kızından bu sözleri duyunca beyninden vurulmuşa dönüyor. Allah Resûlü'nü ve Hız. Ebû Bekir'i kastederek, "Ben bu iki dosttan nasıl ayrı kalabilirim. Vallahi dünyada onlar gibi yaşamalıyım ki, ahirette onlarla beraber olabileyim." cevabını veriyor.¹⁰⁵

Biz buna, büyük cihad veya mânevî cihad diyoruz. Allah Resûlü'nün ve sahabenin yolu budur. Onlar Cenâb-ı Hak'la sıkı bir irtibat içinde hayat sürdürdüler. Onların zikir ve ibadetleri o kadar çoktu ki, onları görenler ibadetten başka hiçbir şey yapmıyorlar zannederlerdi. Hâlbuki durum tamamen aksineydi ve onlar hayatı bir bütün olarak yaşıyorlardı...

Onlar âdeta ihlâsın özü ve hulâsası hâline gelmişlerdi. Yaptıkları her işi Allah rızası ölçüsünde yapıyorlardı. Onların her işlerinde bir iç derinliği ve iç murâkabesi vardı. İşte yine, karşımızda bir ihlâs âbidesi olan Ömer! Hutbe esnasında bir ara, hiç münasebet yokken mevzuu değiştirir, "Yâ Ömer, daha dün baban Hattab'ın devele-rini güden bir çobandın." der, hutbeden iner. Sorarlar: "Durup dururken seni bunu söylemeye sevk eden neydi?" Cevap verir: "Aklıma halife olduğum geldi..." Başka bir gün, sırtında bir çuval dolaşıyordu. Niçin böyle dolaştığını soranlara, cevabı yine aynı oluyordu: "İçimde bir gurur hissettim ve onu öldüreyim dedim..."

¹⁰⁵ el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/211; İshak İbn Rahûye, *el-Müsned* 1/196; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/79; İbnü'l-Mübarek, *ez-Zühed*, 1/201; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/49.

Ömer İbn Abdülaziz, bir dostuna mektup yazar. Mektup çok edebî yazılmıştır. Kalkar, mektubu yırtar. Sebebini soranlara: “İçimde bir gurur hissettim, onun için mektubu yırttım” der.

Ruhen olgunluğa ermiş, ruhuyla bütünleşmiş, paklaşmış bu temiz kimselerin cihadı, Allah rızası için olacağından, semereli olur. Hâlbuki kendi iç meselelerini halledememiş, riyadan, ucuptan, gurur ve kibirden kendini kurtaramamış, sağda solda çalım satmak için iş gören insanların cihad adına yaptıkları şeyler ise büyük ölçüde yıkım olacaktır. Böylelerinin, bir devrede belli bir seviyeye kadar ulaşmaları mümkündür; ancak neticeye varmaları, –üzerine basa basa ifade ediyorum– mümkün değildir.

Büyük ve küçük cihadı bir arada mütalâa eden âyet ve hadisler vardır. Bunlardan biri de “en-Nasr” sûresidir. Bu kısa sûrede mealen şöyle denmektedir: “Allah’ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah’ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, Rabbine hamdederek O’nu tesbih eyle ve O’ndan mağfiret dile, çünkü O, tevbeleri fazlaca kabul edendir.”¹⁰⁶

Allah’ın yardımı ve fethi geldiği zaman mü’minler fevc fevc, bölük bölük İslâm’a girecek ve dehalet

¹⁰⁶ Nasr sûresi, 110/1-3.

edecekler. Öyle de oldu. Maddî cihad (cihad-ı asgar), emr-i bi'l-mâruf ve nehy-i ani'l-münker, Hakk'ın anlatılması sayesinde engeller bertaraf edildi ve insanlar İslâm dinine girmeye başladılar.

Bu duruma gelindiğinde, Cenâb-ı Hakk'ın emri şu oluyor: “Rabbini tesbih ve takdis et.”¹⁰⁷ Çünkü bütün bu olanlar bir taraftan Rabbinin sana bir ihsanıdır, diğer taraftan da bütün bunları yapan ve yaratan Allah'tır. İşte bunları düşün ve Rabbini tesbih ve takdis et!

Debdebe ve ihtişam içinde kazanılan bu muzafferi-yetlerin yanında insan kendi iç dünyasında nefesine karşı da bir zafer kazanmalı ki, cihad tamamlanmış ve cihad hakikati bütünleşmiş olsun. Bu çizgide Hz. Âişe Validemiz bize şunu naklediyor: Bu sûre nazil olduktan sonra Allah Resûlü durmadan **سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ** duasını okurdu.¹⁰⁸

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde yine bu iki cihadı bir arada zikreder: “İki göz vardır ki Cehennem ateşi görmez: Harp meydanları ve cephele-
de nöbet tutan askerin gözü ve bir de Allah korkusundan ağlayan göz.”¹⁰⁹

¹⁰⁷ Nasr sûresi, 110/3.

¹⁰⁸ Müslim, *salât* 218, 220; Ebû Dâvûd, *salât* 119; Tirmizî, *daavat* 32.

¹⁰⁹ Tirmizî, *cihâd* 12.

Sınır boylarında veya harp meydanlarında, en tehlikeli anlarda nöbet tutarak uykuyu terk eden insanın cihadı maddî cihaddır. Bu cihadı yapan insanın gözü Cehennem ateşine maruz kalmayacaktır. Bir de mânevî ve büyük cihadı yerine getiren göz vardır ki, o da Allah korkusundan ağlayan gözdür. Evet, bu iki göz de Cehennem'i ve onun azabını görmeyecektir.

Memeden çıkan sütün tekrar geriye dönmesi nasıl muhal ise, Allah korkusundan ağlayan gözün Cehennem'e girmesi o derece muhaldir. Allah yolunda üstü başı toz toprak içinde kalan bir insanın durumu da bundan farklı değildir. Çünkü Allah Resûlü, bu toz ve toprağın Cehennem ateşiyle asla bir araya gelmeyeceği mevzuunda birçok beyanda bulunmuşlardır.¹¹⁰

Allah korkusuyla ürperip ağlayan göz; düşmanın geleceği yerleri gözetleyen, nöbet bekleyen, râbita yapan, memleketin başına gelecek felaketler karşısında göğsünü siper eden, müesseseler kuran, yaşatma zevkiyle yaşama hazzından uzak kalan insanların gözleri Cehennem ateşi görmeyecektir.

Bu itibarladır ki, sadece meseleyi, sağda-solda diyalektik yapıp, millete bir şey anlatma şeklinde cihad yapıyorum zannedenler, anlattıklarını ne ölçüde tatbik

¹¹⁰ Tirmizî, *fezâilü'l-cihad* 8; Nesâî, *cihad* 8; İbn Mâce, *cihad* 9.

ettiklerini kontrol etmeyenler, sadece vakit öldürüyor ve bir de kendilerini aldatıyorlar demektir. İçlerini zapturapt altına alamamış, riyanın burnunu kıramamış, fahrî ayaklar altına alıp ezememiş, başkalarına iş buyurmayı ve gösteriş yapmayı omuzlarından silkip atamamış insanların yaptığı dış müdahaleler, huzursuzluk kaynağı ve gü-rültüden başka hiçbir yararı olmayacaktır. Meseleyi yalnız mânevî cihad şeklinde ele alan ve “Kendi nefsimle yaka paça olup onu yenmeden başkalarıyla uğraşmam doğru olmaz” deyip, bir köşeye çekilenler, çekilip nef-sine derece kazandırmayı her şeyin üstünde görenler; Allah’la insanlar arasındaki engelleri kaldırma ve kulla-rı kendi özlerine erdirme gayretlerine iştirak etmeyenler, bunlar da en hafif ifadeyle İslâm’ı yogileştirme gayreti-ne düşmüşler demektir. Bunların bazılarında da şöyle bir düşünce hâkimdir: “Koyunu kendi ayağından, keçiyi de yine kendi ayağından asarlar. Nefsini kurtaramayan baş-kasını da kurtaramaz. Öyleyse insan önce kendini kurtar-maya bakmalı...”

Evvelâ, böyle düşünen kimseler bakmalıdırlar ki bir insan, kendini kurtardığını zannettiği gün girdapların en içinden çıkılmazına kendini kaptırmış sayılır. Aslında, kim kendini kurtardığını söyleyebilir ki? Kur’ân “**Yakîn sana gelinceye kadar Rabbine kulluk et!**”¹¹¹ demektedir.

¹¹¹ Hicr sûresi, 15/99.

Yani perde açılıp sana öbür âlemden “Artık buyur!” deninceye kadar, kulluk mânâsına dahil hiçbir fiilden uzak kalamazsın. İnsan, ömrünün son nefesini verinceye kadar kullukla mükelleftir.

Durum böyle olunca, insanın kendini kurtardığını söylemesi nasıl mümkün olabilir ki? Hâlbuki onun mükellefiyetleri devam etmektedir. Öyleyse insanın nefsiyle cedelleşmesi, içindeki fena huylarla yaka paça olması ve kendini ıslaha çalışması hayatının sonuna kadar devam edecektir.

Biz havf ve korku ağırlıklı bir hayat yaşamak mecburiyetindeyiz. Neticeden emin olma hiçbir mü'mine yakışmaz. Ümitsizlik de aynı şekilde mü'min sıfatı olamaz. Ancak havf tarafı ağır basmalıdır. Hz. Ömer gibi bir insan bile son anlarını yaşarken endişe içindeydi. Ancak İbn Abbas'ın şehadeti kabul etmesi ve “Ahirette senin iyi bir insan olduğuna ben şahidim.” demesi, bir mânâda onu bu endişeden kurtarıyordu. Nasıl olmasın ki, **“Rabbinin azametinden korkana Cenâb-ı Hak iki Cennet vaad etmektedir.”**¹¹² diyordu...

Durum böyle olunca, ömür boyu cehd ve gayret isteyen bir meseleyi, cihada mâni bir engel gibi değerlendirmek ne derece yanlıştır ve bu iyice düşünülmesi gereken bir husustur.

¹¹² Rahmân sûresi, 55/46.

Netice olarak, mevzuu şöyle hulâsa etmek mümkündür:

Küçük ve büyük cihad, teker teker ele alındığında, birisinde sadece lafazanlık, diyalektik ve anarşi, diğerinde ise, mistiklik, miskinlik, tembellik ve uyuşukluk vardır. Hakikî cihad ise her ikisini birleştirmekle olur ki, Allah Resûlü'nün ve sahabenin cihad anlayışı da budur.

İslâm'ın yetiştirdiği büyük ve hakikî müşhidlerde de hep böyle bir cihad şuuru görmekteyiz. Onlardan hiçbirisi, cihadı tek yönlü ele almamışlardır. Demir parmaklıklar arkasında bile hakkı neşretme gayretinden bir an uzaklaşmamış ve gecelerini de gündüzleri kadar aydınlık geçirmişlerdir. Rableriyle olan münasebetlerini de asla gevşetmemiş, hizmetlerinin çapı ne derece geniş olursa olsun kalb dairesini ihmale uğratmamışlardır. Bu sayede duydukları her şey, onlarda yeni bir iman peteğinin oluşmasına vesile olmuş; böylece ihsan şuuruyla yaşamış; kendilerini her an Cenâb-ı Hakk'ın murâkibesinde hissetmiş ve bu amelleriyle Rablerine o derece kurbîyet ve yakınlık kazanmışlardır ki, Rab, onların gören gözü ve tutan eli olmuş ve böylece birleri bereketlenip binlere ulaşmıştır.¹¹³

¹¹³ Bkz.: Buhârî, rikâk 38; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd* 6/256.

Günümüzün insanı, Cenâb-ı Hakk'ı hoşnut edecek bir cihad yapmak istiyorsa -ki öyle yapması lâzımdır- başkalarına hak ve hakikati anlatmanın, neşretmenin yan- nı başında, kendisini ve arzularını da kontrol altına alıp, ciddî bir iç murâkabesine geçmelidir. Yoksa, kendi ken- dini aldatma ihtimali, çok kuvvetlidir ve yaptığı şeylerin de ne kendine ne de başkalarına yararı olmayacaktır.

Mücadelede insanı, Allah'ı her şeye tercih edecek şe- kilde, ihlâslı, samimî, yürekten ve gönül adamı olma- lıdır. O zaman verilen mücadele faydalı olacaktır. O, başkalarına karşı felsefe yapıp onların kafalarına fayda- lı faydasız bir sürü malumat yığını aktarma yerine; kalb ve kafalara, mümkün olduğunca, samimiyet, hüsnüni- yet, içtenlik ve gönül adamı olma şuurunu yerleştirme- ye çalışmalıdır.

Cihad, bir iç ve dış fetih dengesidir. Onda hem er- me, hem de erdirme söz konusudur. İnsanın özüne er- mesi, büyük cihaddır. Başkalarını erdirmesi de küçük cihaddır. Bunun biri diğerinden ayrıldığı sürece, cihad cihad olmaktan çıkar, birinden miskinlik, diğerinden anarşi doğar. Hâlbuki biz, Muhammedî bir ruhun doğ- masını bekliyoruz. Bu da, her meselede olduğu gibi bu meselede de, Allah Resûlü'ne ittiba ve uymakla müm- kün olacaktır.

Ne mutlu onlara ki, kendi kurtuluşları kadar başkalarının kurtuluşları için de yol ararlar. Ve yine ne mutlu onlara ki, başkalarını kurtaralım derken, kendilerini unutmazlar.

Sidretü'l-Müntehâ: Hz. Peygamber Efendimiz'e (aleyhissalâtüvesselâm) miraç gecesinde hilkatın aldığı son şekli gösteren yaratılış ağacı, kâinat ağacı.

Âyât-ı tekvîniye: Kâinatta işleyen ilâhî kanunlar.

Mele-i A'lâ: Yüce topluluk.

Muzlim: Karanlık.

Serfurû: Baş eğme, itaat etme.

Sîga: Fiil çekiminde meydana gelen hâl, kip.

Telmih: Üstü kapalı, îmâ yoluyla ifade etme.

Füyûzat: İlâhî feyizler, ihsanlar, lütuflar.

Nefs-i emmare: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Zahid: Dünyevî lezzetlerden el etek çeken; fânî, geçici her şeye gönlünü kapamış kimse.

Rikkat: İncelik, yumuşaklık.

Havf: Korku, endişe.

Cehd: Emek, çaba.

Diyalettik: Herhangi bir meseleyi dış görünüşe göre (zâhirî sebeplerle) sadece akıl yürüterek çözmeye çalışma metodu.

Edep nedir? Edepli olmak ne demektir? Kimlere ve nasıl edepli davranılır?

Edep, Arapça bir kelime olup Türkçe karşılığı saygıdır. Ancak o da terbiye mânâsına artık Türkçe'ye mâl olmuş kelimelerden biridir.

Edep, dine ait prensipler sayesinde ruhta kazanılan ikinci bir fıtrat veya daha geniş mânâsıyla ruhun dinle bütünleşerek istikrar kazanmasıdır. Ne var ki her din, insanı edepli kılmaz, İslâm edepli kılar. Aslında biz din deyince hemen İslâm dinini kastederiz.

Edep, aynı zamanda ihsan mertebesine ermenin de adıdır. Yani bütün iş ve mükellefiyetlerimizi Allah (celle celâluhu) görüyor ölçüsü altında yapmak ve davranışlarımızda Allah'ı görüyor gibi davranmak; bu da edepte bir ihsan şuurudur.

Daha hususî mânâda edep, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), farz ve vacibin dışındaki davranış ve hareketlerine aynen ittiba ve yaşantıyı O'nun hayatına göre ayarlama ameliyesidir.

Eskiler, bütün bu mânâları kastederek edep hakkında nice cevher gibi sözler söylemişlerdir:

Edepdır kişinin daim libası

Edepsiz insan üryana benzer.

“Edep insan için bir urba, bir elbisedir. Edepli olmayan ise, çıplak demektir.”

Edeb bir tâc imiş Nur-i Hudâ'dan

Giy ol tâcı emin ol her belâdan.

“Edep, bir taçtır. O tacı giyen her belâdan kurtulur. Sen de belâlardan emin olmak, kurtulmak istiyorsan da-ima edepli olmaya çalışmalısın.”

Edeb ehl-i ilimden hâlî olmaz

Edebsiz ilim okuyan âlim olmaz.

“Edep varsa ilim de var demektir. Fakat edepsiz bir insan kütüphaneler yutsa yine âlim sayılamaz.” Çünkü Yunus'un dediği gibi:

İlim ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsin

Ya nice okumaktır.

“Kendini keşfedip tanıyamamışsan, okuduğun ilimlerden sana ne fayda!”

Edebi son şekliyle temsil eden Allah Resûlü’dür (sallallâhu aleyhi ve sellem); ister meseleyi terbiye mânâsına ele alalım, isterse söz söyleme gücü ve iktidarı mânâsına; netice değişmez ve Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hep zirvededir.

Hiz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) Allah Resûlü’ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) sorar:

– Ey Allah’ın Resûlü! Seni böyle kim edeplendirdi?

Cevap verir:

– Beni Rabb’im edeplendirdi ve ne de güzel terbiye etti!..¹¹⁴

Hiz. Ebû Bekir’in kızı ve Efendimiz’in zevcesi, hepimizin de kıyamete ve oradan da ebede kadar anası Hiz. Âişe Validemiz’e (radiyallâhu anhâ) sorulur:

– Allah Resûlü’nün ahlâkı nasıldı?

– Siz hiç Kur’ân okumadınız mı? “Okuduk.” derler.

Cevap verir:

– O’nun ahlâkı Kur’ân’dı.¹¹⁵

¹¹⁴ Münâvî, *Feyzü’l-Kadir*, 1/225; Ali el-Müttakî, *Kenzu’l-ummâl*, 11/406, 431.

¹¹⁵ Müslim, *müsâfirîn* 139.

İşte mürebbisi Allah olan Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), böyle edebin ufuk noktasındadır. Demek ki edep öğrenmek isteyen O'na bakmalı ve O endam aynasında edebi kendi kametine uygun şekilde seyretmelidir.

Cenâb-ı Hak, O'nu bütün insanlara örnek olacak bir edeple yaratmış, öylece edeplendirmiş ve terbiyeli kılmıştır. Yoksa peygamberlik gibi bir yükün altından nasıl kalkabilirdi... Eğer bu terbiye olmasaydı ve muhالفarz O'ndan da, bizim gibi hatalar meydana gelseydi.. bunlar O'na münhasır kalmayacak; O'nun en küçük hatası milyarlarca insana aksedecekti. Onun içindir ki, Rabbi, O'nu hususî bir terbiye ile terbiye etmiş ve bizler için misal kılmıştı.

Peygamber olmadan önceydi. Kâbe tamir ediliyor ve Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu işte fiilen çalışıyordu. Zaten O bütün ömrü boyunca hep hayrın ve hayırlı işlerin yanında olmuştu. Amcası Hz. Abbas (radiyallâhu anh), eteğini omuzuna atmış ve taşın omuzunu zedelemesine mâni olmaya çalışmıştı. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) omuzu ise iyice zedelenmişti. Hz. Abbas (radiyallâhu anh) kendi yaptığını Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) de tavsiye etti. Hâlbuki mahrem yerlerinden bir kısmı, böyle yapılıncaya açılacaktı. Bu tavsiyeye uyan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) eteğini kaldırır kaldırmaz, birden gözüne melek göründü. Dehşetinden yere düştü.

Bir daha da görülmesi uygun olmayan yerlerini hayatı boyunca açmadı.¹¹⁶ İşte O, ta işin başında böyle bir teminat altındaydı...

“Hayatımda” diyor Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), “İki defa düğüne gitmeye niyetlendim. İkisinde de üzerime öyle bir uyku çöktü ki, uyudum kaldım. Her ikisinde de uyandığımda düğünün çoktan bitmiş olduğunu gördüm.”¹¹⁷

Bunlar peygamberliğinden önce olan hâdiselerdir. Cenâb-ı Hak O’na hayatının hiçbir devresinde günah işleme fırsatı vermemiştir. Ve bu tamamen Allah Resûlü’ne ait istisnâî bir keyfiyettir.

Nasıl olmasın ki, O’nun daha çocukluğunda (O’na çocuk demekten de utanıyorum. O her zaman kâמידti.) sadrı açılmış ve melekler O’ndaki lümme-i şeytaniye-yi çıkarıp atmışlardı.¹¹⁸ Her insanda var olan ve şeytanın çeşitli oklarına hedef bulunan bu siyah nokta, Allah Resûlü’nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) alınmış ve atılmıştı. Bize vesvese veren, kan damarlarımızda dolaşan şeytan,¹¹⁹ Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem)

¹¹⁶ Buhârî, *hac* 42; Müslim, *hayız* 76; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 2/266-267, 283.

¹¹⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 2/267.

¹¹⁸ Bkz.: Müslim, *iman* 261, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, 2/256-257.

¹¹⁹ Buhârî, *i’tikâf* 11, 12, *bed’ü’l-halk* 11, *edeb* 121, *ahkâm* 21; Müslim, *selâm* 23, 24.

semtine dahi yaklaşılamıyordu. Evet O, müstesna bir insandı...

Cenâb-ı Hak O'na peygamberlik öncesi günah işletmediği gibi, daha sonra da günah işletmedi. Ve O, doğduğu gün kadar temiz ve berrak bir hayat yaşayıp öyle gitti. O, edebin tecessüm etmiş şekliydi...

O'nun edebi bütün bir hayatı kucaklamıştı. Nerede ve nasıl hareket ederse işte O, o hususla alâkalı edepti. Meselâ bazen Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) celâllenir, öfkelenir, dalgaları göğeyi yükselen bir deniz hâline gelirdi. Çünkü orada öyle davranması edepti. Zira ortada bir haksızlık vardır; Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise haksızlığın en amansız düşmanıdır. O, hakkı yerine getirinceye kadar dinme bilmeyen bir öfkeyle kükrerdi. O anda âdeta ormanları velveleye veren aslanlara benzerdi. Fakat, hiçbir zaman kendisine yapılan en büyük haksızlık karşısında dahi yüzünü ekşittiği görülmemişti. Çünkü orada da edep, O'nun öyle davranmasını gerektiriyordu.

Sahabe safları arasında bulunmasına rağmen, henüz bedeviyeti üzerinden atamamış birisi gelmiş, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) yakasından tutmuş ve hakkını talep etmişti. Öyle ki, bu şiddetli hırpalamada Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) sert yakalığı, mübarek boyun köklerinde iz meydana getirmişti. Sahabeyi galeyana getiren bu davranışa, Allah

Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadece buruk bir tebessümle mukabele ediyor ve “Bu adama istediğini verin!”¹²⁰ demekle yetiniyordu. O’nun müsamahası bu kadar engindi...

Çok seçkin insanların dahi öfkeleneneceği ve öfkelenmelerinde de mazur sayılacakları nice yerler vardır ki, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) oralarda dahi müstesna edebini güneş gibi ortaya koymuştu. İşte bunun en çarpıcı misallerinden biri:

Uhud’a gitmeden evvel gördüğü rüya üzerine, Medine’de kalıp müdafaa harbi yapmanın daha uygun olacağına kanaat getirmişti. “O’nun rüyası ki bu vahiy demektir.” O rüyalarında her şeyi apaçık görürdü. Nübüvvetinin ilk altı ayında hep böyle rüyalar görmüş-tü. Gördüğü rüyalar, o kadar hayatın kendisiyle ayniyet içindeydi ki, akşam gördüklerinin hepsi gündüz bir bir çıkıyordu.¹²¹ Uhud’dan evvel de bir rüya görmüş, hatta en yakınlarından birinin orada şehit düşeceğini istinbat etmiş ve rüyanın tevilinde ifade buyurmuşlardı. Ayrıca dışarıya çıkmak ashab arasında bir gedik açacaktı ki, bunu da O, rüyada müşâhede etmişti.

Önce ısrar etti: Medine’den çıkmayalım. Ancak, ashab o kadar coşkun idi ki, sıdk ile İslâm’a hizmet etme

¹²⁰ Buhârî, *farzu’l-humus* 19; *edeb* 68; Müslim, *zekât* 128.

¹²¹ Bkz.: Buhârî, *bed’ü’l-vahy* 3; *tefsir* (96) 1-3; *tabir* 1; Müslim, *iman* 252-254.

düşüncesi emre itaatteki inceliği kavramalarına engel oldu... Evet, onların bu davranışı başka türlü ifadelene-
mez. Bir yola koyulmuşlardı. O yolda koşarak ölümün
üzerine yürümek istiyorlardı. Ve bilhassa Enes b. Nadr
gibi, Bedir'de bulunamayışın ızdırabını bir sene sinele-
rinde hem de yanan bir ocak gibi taşıyanlar, kınından
sıyrılmış kılıç gibiydiler. Yalvarıp yakarıyor ve çıkmakta
ısrar ediyorlardı.

Burada da Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sel-
lem) ait ayrı bir içtimaî edebi görüyoruz. O, ashabıyla
oturmuş meşveret ediyordu. Meşverette ağır basan gö-
rüşe karşı ısrarda bulunmuyordu. Bu da idareciye ait bir
edepti. Ayrıca, ısrar etseydi, sahabe mutlaka O'nu din-
lerdi, fakat, binde bir dahi olsa muhalefet ihtimali on-
ların mahvına sebebiyet verebilirdi. İşte Allah Resûlü
(sallallâhu aleyhi ve sellem) bu ince noktaya da böyle-
ce riayet etmiş oluyordu. Çünkü aynı zamanda O, bir
şefkat âbidesiydi. Ashabının böyle bir durumda, Allah
Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhalefet gibi bir
hüsrana düşmelerini elbette istemezdi. Bir müddet son-
ra sahabe de razı oldu. Ancak Allah Resûlü (sallallâhu
aleyhi ve sellem) bir kere zırhını giymişti. Artık onu çıkara-
ramazdı.

Uhud'a gidildi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sel-
lem) ordunun tanzimini bizzat kendileri yaptılar. O bir
erkân-ı harpti. Orduyu en güzel şekilde tanzim etmişti.

Nitekim düşman ilk müsademeyle darmaduman olmuş ve kaçışmaya başlamışlardı. Ancak, buradaki stratejiye de muhalefet edilmişti. Yani sahabe yine emir dinlemedeki inceliği tam mânâsıyla yerine getirmedi. Meselâ okçulara, yerleştirdiği yerden ne olursa olsun ayrılmamalarını söylemiş ve şöyle tahşidatta bulunmuştu: “Kartalların, cenazelerimizi kaldırdığını görseniz yine yerinizden ayrılmayın. Bizi ganimet taksim ederken görseniz yine yerinizden ayrılmayın...” Buradaki inceliği de kavrayamadılar ve kendilerince; ihtimal ki bu düşman mukavemetini devam ettirdiği süreceydi, hâlbuki şimdi düşman kaçacak yer arıyor, bizim burada beklememiz beyhude, gidip arkadaşlarımıza yardım edelim... vs. diye düşündüler.

Ve netice herkesin malumu, 69 insan kütükte doğranır gibi doğrandı ve şehit oldu. İçlerinde Hz. Hamza (radiyallâhu anh) da vardı. Zaten yara almayan kalmamıştı. Bunlardan bir kısmı aldıkları yaranın ızdırabını bütün ömür boyu çektiler. Daha mühimi de İslâm'ın onurunun kırılmış olmasıydı. Bu, Müslümanlar adına alınan en büyük bir yaraydı.

Bütün bu olanlar, aslında, cemaatin lideri durumundaki insanı öfkeliendirebilirdi. Normalde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu olanlara canı sıkılır ve hiddetlenebilirdi. Fakat derhal, Allah (celle celâluhu) O'nun geleceğe ait, böyle ihtimal dahilinde işleyebileceği bir hiddet emaresine dahi meydan vermeden, O'nu koruyor, muhafaza ediyor ve O'na şöyle diyordu:

“O vakit Allah’tan bir rahmet olarak onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi. Şu hâlde onları affet; bağışlanmaları için dua et; (umuma ait) işlerde onlarla istişare et. Artık kararını verdiğin zaman da Allah’a dayanıp güven. Çünkü Allah tevekkül sahiplerini sever.”¹²²

O öyle saygılı bir insandır ki, Cenâb-ı Hak da O’na böyle ifadelerle hitap etmektedir. Meselâ O’na: “Sen kaba ve öfkeli olma!” demiyor; “Eğer öfkeli ve katı kalbli olsaydın...” ki böyle değilsin, diyor.

Farzımuhal öyle olsaydın onlar senin etrafından dağılır giderlerdi. Onun için sen, onlara o muallâ edebine göre davran; haşin ve sert olma!..

Böylece Cenâb-ı Hak geleceğe ait bir günahın önüne geçiyor ve Habibi’ne günah işletmiyor. Bunu kim için yapıyor? Bir cemaati ilelebet temsil edecek Zât için yapıyor!. O da Kur’ân’ın emrine uymada öyle hassas davranıyor ki, ileride dahi olsa içine gelebilecek şeyler birden gönlünden zail olup gidiyor.

İş bununla da bitmiyor. Cenâb-ı Hak: “Onları affet ve onlar için istiğfar et!” buyuruyor. Çünkü onların da kendi ulviyetlerine gölge düşürecek hareketlerden kaçınmaları gerekir. Onun için onlar namına Allah’tan mağfi-ret dile.

¹²² Âl-i İmrân sûresi, 3/159.

Bir de, sana muhalefet ettiklerinden ötürü, suçluluk ruh hâletine girdiler. Bu hâl devam ettiği müddetçe kendilerini hep suçlu kabul edecekler. Öyleyse, onları çağır ve hiçbir şey olmamış gibi onlarla yeniden meşveret et...

Cenâb-ı Hak, en kritik anda, bağırıp çağırmanın beklendiği safhada, Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) öyle bir davranışa zorluyor ki, bir taraftan O'nun geleceğe ait günah işlemesine set çekiyor, diğer taraftan da O'na edebin en mükemmeliğini öğretiyor. İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de böyle bir edeple edepleniyor..!

Hz. Enes anlatıyor: On sene Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) hizmet ettim. -Zaten Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hizmetine girdiğinde de on yaşlarındaydım. - Bir defa dahi, yaptığım bir iş için “Neden yaptın?”, yapmadığım bir iş için de “Neden yapmadın?” dediğini duymadım.¹²³ Hatta bir defasında beni bir işe göndermişti. Sokakta oyuna daldım. Aradan ne kadar zaman geçtiğini bilmiyorum. Bir ara arkadan birinin kulağımı tuttuğunu hissettim.. döndüm baktım ki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem). Yüzünde yine aynı tebessüm. “Hemen gidiyorum, yâ Resûlallah!” dedim ve koşarak bana verdiği işe gittim.

¹²³ Buhârî, *edeb* 39; Müslim, *fezâil* 51, 52.

O, Allah (celle celâluhu) ahlâkıyla ahlâklanmış ve ümmetinin de aynı ahlâkla ahlâklanmasını emir buyurmuştu.¹²⁴ Bunu öğreneceğimiz iki ana kaynak vardır; onlar da Kur'ân ve edeb-i Resûlullah diyeceğimiz Sünnet.

Edep, eğer farzıyla, vacibiyle, sünnet ve müstehabıyla Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyeleri ve bize bıraktıkları en önemli miras da kendi nurlu yaşayışlarıysa, bizim de o edeple edeplenmemiz bir zaruret ve bir mecburiyettir. Tabî ki, farzıyla edeplenmek farz; vacibiyle edeplenmek vacip; sünneti ile edeplenmek sünnet ve müstehabıyla edeplenmek de müstehaptır. Çünkü Allah (celle celâluhu) O'nu, bize hayatı öğretmesi için göndermiştir. Biz, yemenin, içmenin, yatmanın ve bütün fitrî ihtiyaçlarımızı gidermenin edebini hep O'ndan öğrendik. Hekimlik açısından O'nun dediklerinin hikmet yönleri araştırılabilir ve bu tamamen ayrı ve müstakil bir konudur. Biz mevzuu dağıtmamak için, meselenin o yönüne hiç girmeyeceğiz. Burada üzerinde durduğumuz husus, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlere her şeyin edebini talim ettiği hususudur.

Biz, bu edebe tam riayette bulunur, ferdî, ailevî ve cemiyet hayatımızı hep o edebe göre tanzim edersek, Kur'ân'ı hayatımıza hayat yapmış oluruz. Böylece de

¹²⁴ Bkz.: Cürçânî, *et-Târifât* 1/564; İbn Kayyım el-Cevziyye, *Medaricü's-sâlikîn*, 3/241; Gazzâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, 4/306; Gazzâlî, *el-Maksadü'l-esnâ*, s. 150; el-Bikâî, *Masrau't-tasavvuf*, s. 240.

sorudaki “Kimlere ve nasıl edepli davranılır?” kısmı kendiliğinden cevaplanmış olur.

Sahabe, Allah Resûlü’ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı çok saygılı ve çok edepli idi. O’nu dinlerlerken sanki başlarında kuş varmış da onu kaçırmak istemiyorlarmış gibi, bir hassasiyet ve titizlik içinde dinlerlerdi.¹²⁵ O’nu tanıdıkça bu sevgiden kaynaklanan saygıları kökleşiyor ve bilme çapına göre de, saygıları derinlik kazanıyordu.

Ekseriyet itibarıyla O’na soru sormaya cesaret edemezlerdi. Dışarıdan bir yabancıнын gelip soru sormasını ve verilen cevabı doya doya dinleme fırsatını bulmayı çok arzu ederler ve böyle bir fırsatı dört gözle beklerlerdi. Efendimiz’le (sallallâhu aleyhi ve sellem), şöyle rahat bir iki kelime konuşan sahabe çok azdı. Bu, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlar üzerindeki baskısından ileri gelmiyordu. Belki O’nun mübarek şahsiyetine ait mehâbet, ciddiyet ve vakardan kaynaklanıyordu...

Hudeybiye musalahasında, murahhas, Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı ashabın tavrını görünce, başı dönmüş, şaşırılmış ve Mekke’ye dönüp şöyle demişti:

“Ben Kisra saraylarında bulundum. Bizans saraylarında misafir oldum ve nice hükümdarlar gördüm.

¹²⁵ Buhârî, *cihad* 37; Ebû Dâvûd, *tıb* 1; Nesâî, *cenâiz* 81; İbn Mâce, *cenâiz* 37; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/278.

Bunların içinde, zalim ve müstebitler de vardı. Fakat yüreğinden gele gele hiç kimsenin, ümmetinin Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) saygılı olduğu kadar saygılı olduğunu görmedim. Abdest alırken, ağzının suyunu alıyor, tükürürken o suyun tek damlası da hi yere düşmüyor ve bu mübarek damlacıkları kim alıyorsa, kim kapıyorsa yüzüne gözüne sürüyor. -Ah, keşke bulsaydık ve biz de sürseydik. Bilmem ki o pâyê bizlere nasip olur mu?- Yüzünden sular aşağıya doğru akarken tek katresini yere damlatmıyorlardı.”¹²⁶

Dünyayı dirayet ve kiyasetleriyle idare eden bu insanlar arasında öylelerini görüyoruz ki, O'na saygıyla dopdolu ve âdeta kapısında kapıkulu.

Amr b. Âs, dünyanın belli başlı ve en çaplı siyasilerinden biriydi. Vefat edeceği an, telaş içinde bir şey çıkardı ve “Bunu dilimin altına koyun.” dedi. Sordular bu nedir? Cevap verdi: “Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait mûy-i mübarektir.” (Efendimiz'in mübarek kıllarıdır.) O'nunla hesabı rahat vereceğine inanıyordu.

Hayatında hiç mağlubiyet görmemiş ve İslâm'ın hep yüzünü güldürmüş büyük kumandan Halid b. Velid, Akkad'ın tabiriyle “Eşi bulunmaz büyük deha”, bir muharebede başındaki sarık yuvarlanınca sarığına doğru koşar. Askerler arkasından bağırırlar: “Kumandan, düşman

¹²⁶ İbn Hibban, *es-Sahih*, 11/221; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7/388.

saflarına giriyorsun, dikkat et!” O, arkasına dahi bakmadan ve gelecek kılıç darbelerine hiç aldırmadan seslenir: “Hayatın da sözü mü olur? O sarığın içinde Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek kılı var!..”

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların ruhlarına bu derece işlemiştir.

O geldiğinde edeple ayağa kalkar ve O oturmadan da kimse yerine oturmazdı. O, kat’iyen onlardan böyle bir hareket talep etmezdi. Talep şöyle dursun daima ikaz eder ve “Acemlerin ayağa kalktığı gibi siz de ayağa kalkmayın!”¹²⁷ buyururlardı. Ancak her defasında sahabe, içinden gele gele O’na ayağa kalkar ve bunu da sadece bir vazife telakki ederlerdi.

Hız. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) ile bir Yahudi arasında münakaşa çıkar. Her ikisi de kendi peygamberinin daha üstün olduğunu söyler. Bir ara Yahudi, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında uygunsuz bir laf söyleyince, Hz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) sıddîkiyetinin gereği, Yahudiye bir tokat aşkeder. Yahudi, yemez içmez derhal Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuruna gelerek durumu haber verir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hâdise vesilesiyle ashabına şöyle ferman eder: “Beni, Musa’dan (aleyhisselâm) üstün tutmayınız. Çünkü haşır için sûr üflenince, ilk kalkan ben

¹²⁷ Ebû Dâvûd, *edeb* 152; *salât* 68; İbn Mâce, *dua* 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/252, 256.

olacağım. Kalktığımda Hz. Musa'yı (aleyhisselâm) Arş'ın kaideleri altında yalvarırken bulacağım.. bilemeyeceğim, bu, benden evvel bir haşr u neşir midir, yoksa Tur sâikası bedeli midir?"¹²⁸

Ve yine Kur'ân-ı Kerim'de Cenâb-ı Hak O'na hitaben: **"Sen hut sahibi Yunus gibi olma!"**¹²⁹ deyince, hemen ashabının aklına bir peygamber hakkında uygun-suz bir düşünce gelmemesi için "Beni, Yunus b. Metta'ya tercih etmeyin!"¹³⁰ buyurmuşlardır.

Bu da O'nun, peygamberlere karşı edep ve saygısıydı. Cevher kadrini cevherfüruşân olmayan bilmez. Bizler Hz. Musa'yı, Hz. İsa'yı ve diğer bütün peygamberleri nasıl bilip nasıl tanıyacağız! Onları, Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) sormalıdır ki, hakikî cevap alınmış olsun. Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onlara sormalı... Onun içindir ki, Hz. İsa (aleyhisselâm), O'nun geleceğini müjdelemeye beş yüz sene evvel başlamış ve "Geliyor, geliyor; bütün âlemlerin reisi geliyor."¹³¹ diyerek tebşiratta bulunmuştur. Çünkü onlar O'nun büyüklüğünü biliyorlardı. Fakat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de tevazu kanatlarını yerlere kadar seriyor ve biraz evvel naklettiğimiz sözleri söylüyordu...

¹²⁸ Buhârî, *husûmât* 1; *enbiyâ* 31; *rikâk* 43; *tefsir* (7) 2; *diyât* 32; *tev-hid* 31; İbn Mâce, *zühd* 33.

¹²⁹ Kalem sûresi, 68/48.

¹³⁰ Buhârî, *enbiyâ* 35; Müslim, *fezâil* 166-167.

¹³¹ Bkz.: Kitab-ı Mukaddes, Yuhanna, Bâb: 14, 15, 16, 26, 30.

Evet, bütün bunlar Aleyhissalâtü vesselâm'ın edebiydi. O bu derece mütevazi idi. Tevazu izhar buyurdukça da Cenâb-ı Hak O'nun derecesini yükseltiyordu.¹³² Yükselle yükselle makam-ı Mahmud'a ulaştı. O makam ki, bir insanın, başkalarına el uzatma makamının doruğudur. Bir hususa dikkat çekmek isterim. Makam-ı Mahmud, en geniş mânâda muhtaçlara el uzatma makamının en zirvesidir. Zaten ta baştan O'na "Muhammed" ve "Ahmed" demişler.. evet O'nun bu makamın sahibi olacağı ta baştan bellidir. İşin başında Cenâb-ı Hak, O'nun bu makamı elde edeceğini bilmiş ve istikbaline bakarak O'na bu isimleri verdirmiştir.

Zaten hiçbir peygambere nasip olmayan pâye yine O'na aittir. Her peygamber Cenâb-ı Hak'la vasıtalı veya vasıtasız konuşmuştur. Ama, hiçbir peygamber, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) serfiraz kılındığı miraçla şerefendirilmemiştir.

Evet, bütün Arş'ı-ferşi velveleye verme, kader kalemlerinin yazışına şahit olma, Cennet ve Cehennem'i gezip görme gibi faziletleri kendinde toplayan tek peygamber, Aleyhissalâtü vesselâm Efendimiz'dir. Ve işte biz de böyle miraçla şerefendirilmiş O peygamberin ümmetiyiz. O, miraç seyahatinden, Rabbimiz'in bir hediyesi olarak bize turfanda bir hediye getirmiştir. Bu hediye namazdır.

¹³² Bkz.: Müslim, *birr* 69; Tirmizî, *birr* 82.

Namaz da mü'minin miracıdır. Bunu da Cenâb-ı Hak bize en kâmil ve mükemmel mânâda ihsan etmiştir.

Burada edebin müşahhasından yani, Efendimiz'in edebinden bahsediyoruz. Sözün akışını bu noktaya getiren sebep ise, sorudaki "Nasıl"a cevap teşkil etmesidir. Aslında bu meselenin nasılını düşünmeye, hiç gerek bile yoktur. Cevap gayet kısa ve nettir: "Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kime nasıl davranmış ve nasıl davranılmasını istemişse, işte öyle..." demek yeterlidir.

Durum böyle olunca, insan büyüğüne, mürşidine, muallimine, kumandanına, başındaki âmirine, onlara, kendi hudutları dışında bir pâyeye vermemek kaydıyla ve onlar da daima hak ölçüsü içinde kaldıkları müddetçe, itaat etmeli, saygı göstermelidir ki, bu da bir edeptir. Ancak edebi tek taraflı düşünmek bir hatadır. Büyüklerin küçüklere ve üsttekilerin de alttakilere karşı bir edep tavrı vardır. Ve zaten hakikî edep bu iki kanadın kendilerine düşen edep vazifesini tam yerine getirmeleriyle mümkündür.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), arkadaşlarıyla beraber yapılması gereken işlerde bizzat aktif olarak çalışırdı. Ev işlerinde de hanımlarına yardım ederdi. Kimseye emr-i vâki yapıp şahsî işlerini gördürmezdi. Belki arkadaşları, O'na ait bir işi yapmak için âdeta birbirleriyle yarışlırdı. Fakat her defasında iş yapmaya ilk teşebbüs O'ndan gelirdi.

Meselâ, bir yolculukta yemek yapılacaktı. Sahabeden biri, “Koyunu kesmek bana ait.” dedi. Diğeri “Yüzmek de bana ait.” deyince, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hemen ayağa kalkıp “Odun toplamak da bana ait.” buyurdular ve odun toplamaya koyuldular.¹³³ Hendek kazımında bizzat bulunduğu, mescit yapımında herkesle beraber kerpiç taşıdığı hepimizin malumudur. O, böyle davrandı ve arkadaşlarını da böyle yetiştirdi. Onun içindir ki, Ebû Bekirler, Ömerler, Osmanlar, Aliler (radiyallâhu anhüm), müstesna bir titizlikle, kılı kırk yararak, adalet ölçüsünde yaşayabildiler. Bunu onlara, mualim ve mürşitleri olan Allah Resûlü öğretmişti.

Amr b. Âs'ın (radiyallâhu anh) bu mevzuda hassas davranmadığını duyan Hz. Ömer (radiyallâhu anh) ona hitaben şiddetli bir dil kullanıyor ve mektubunda şöyle diyordu: “İnsanlar analarından hür olarak doğdular. Ne zamandan beri onları köle olarak kullanıyorsunuz?!..”

Bu ölçüyü bulabilme de onların, Efendimiz'den öğrendikleri edele mümkün oluyordu.

Demek oluyor ki, günümüzün ve yarının insanının da önünde bir Edep Rehberi vardır. O edebe riayet, ferdin ve cemiyetin kurtuluş beratı olacaktır. Ancak biz, böyle bir sûtunda O'nu tafsilatıyla sunamadığımızdan ötürü üzgünüz. Sunmamız da mümkün değildir. İmkân

¹³³ Muhammed b. Salih ed-Dimeşkî, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd*, 7/13.

elverirse, bu mevzuu, müstakil bir eserde ele alıp incelemeyi düşünürüz. Burada sadece mevzuun felsefesine küçük bir işaretle bulunmuş olduk.

Bunun ötesinde, O'nun giyim, kuşam, yeme-içme, yatma-kalkma gibi günlük yaşantısı, yüzlerce ciltlik eserlerle anlatılmış ve bize kadar da nakledilip gelmiştir. Mevzuun bu kısmını böyle mümtaz eserlere havale ile beraber, son olarak şunu da arz etmek istiyoruz: Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatı, fıtratın ayrılmaz bir parçasıydı. O, hayatı en tabiî hâliyle yaşamıştı. Zaten, her insanın benimseyeceği ideal hayat da işte bu fitrî ve tabiî hayattır. İnsanlık böyle bir hayatla kurtulacaktır. Sözü başında da dediğimiz gibi, hayatı bütünüyle kuşatan, nizam, intizam ve âhenk bir edeptir. Bu edebin en güzel örneğini de Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) vermiştir...

Muhalfarz: Olmayacak bir şeyi olmuş gibi düşünme, varsayma.

İstinbat: Hüküm çıkarma, bir hükme varma.

Tahşidat: Bir şeyin üzerinde çok durma, sık sık aynı şeyi hatırlatma.

Müstehap: Yapılması sevap ve güzel olan şey, nafile.

Musalaha: Barışma, barış anlaşması.

Dirayet-Kiyaset: İncelikleri kavrama, kuvvetli zeka, beceriklilik.

Cevherfuruşân: Mücevher satanlar, mücevher ustaları.

Tebşiratta bulunmak: Müjde vermek, müjdelemek.

Serfiraz kılınmak: Yüceltilmek, üstün kılınmak.

Lümme-i şeytaniye: Şeytanın kalbe nüfuz mahalli.

Makam-ı Mahmud: Mahşer (kıyamet) günü mahlukatın hesaplarının bir an evvel görülmesi için Allah Teâlâ tarafından Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) verilen şefaât izni.

Allah'a hakkıyla asker olmayı, askerlik anlayışı içinde anlatır mısınız?

Mü'minlerin en mümeyyiz vasfı askerliktir, bizler Allah'ın askerleriyiz. -Rabbim kabul buyursun!- Hakk'a öyle asker olsak ki, kapının arkasında durup, başımızı ilelebet kaldırmamak üzere o kapının eşiğine koysak, beklesek, beklesek.. ara sıra mahzun, mükedder, mağmum, fakat ümitli nazarlarımızı sonsuza çevirerek, o kapının tokmağına bir kere daha dokunsak; cevap gelmeyince de "Yâ Sabur!" deyip yeniden beklemeye dursak. Bu uzun bekleyişte ara sıra kapı aralanır gibi olsa, sonra da tekrar yüzümüze kapansa "Yine çağrılmadık, demek ki, izhar-ı liyakat edememişiz." diyerek, hiçbir şey olmamış gibi, dopdolu vefa hisleriyle bu ızdıraplı, fakat zevkli intizarı devam ettirsek...

Bu sadakatin neticesinde ümit edilir ki, bir gün gelecek -biz farkına varalım varmayalım- "Liyakatinizi izhar ettiniz." deyip mutlaka içeriye "Buyur!" edeceklerdir.

Kur'ân'da: **أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ** “Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki Ben de size karşı ahdimi yerine getireyim.”¹³⁴ yani “Bana verdiğiniz sözde sebat edip mevzi değiştirmeyin, cephe değiştirmeyin, muvakkat hâdiseler karşısında yılgınlık göstermeyin, Ben de size verdiğim sözü îfa edeyim.” buyruluyor. Bu ifade ile deniliyor ki: Aramızdaki mukaveleyi nakzetmek, Benim tarafımdan kat'iyen sâdır olmaz.O mukaveleyi bozarsanız siz bozarsınız. Öyleyse, bu mevzuda sebat edin ve mukaveleyi bozmayın! Bozmayın ki, Allah kapısı bir gün mutlaka açılacaktır.

Ama soralım kendimize, acaba biz bu ölçüde sadakat ve vefa ile hiç ayrılmadan o kapının önünde devam edebildik mi? Yılmadan, yılgınlık göstermeden, darılmadan o kapıda dişimizi sıkıp dayanabildik mi? Yoksa bir kere kapı yüzümüze kapandı diye bozulduk mu? Kâinattaki hâdiseler bizim çürük hendesemize göre cereyan etmedi diye sadakatsizlik yaptık mı? Hâlbuki **لَا تَجْرِي السُّفُنُ عَلَى مَا** **تَشْتَهِي النُّفُوسُ** “Gemiler, nefis, heves ve arzulara göre cereyan etmez.” Ayrıca onların dümeni başkasının elindedir, o derya başkadır.. o deryada umum sefinelere hükmeden de başkasıdır.. onlar hevesatımıza göre cereyan etmezler, O'nun istek ve emirlerine göre cereyan ederler.

¹³⁴ Bakara sûresi, 2/40.

مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ “O, neyi dilerse o olur, ‘Olma!’ dediği şey de olmaz.”¹³⁵ Bu, Allah Resûlü’nün bize, Cenâb-ı Hakk’a teslim olmayı ifade eden nurlu beyanlarından bir beyandır ki, sabah akşam virdlerimiz içinde tekrar eder dururuz.

Allah’a asker olmak istiyorsak, tasavvufî ifadesiyle, “fenâ fillah” olma mecburiyetindeyiz. Ayrıca bütün güzellikleri, bütün mehasini Allah’tan bilme, hizmetteki bütün duraklamaları, bütün tevakkufları, bütün falso ve fiyaskoları da nefsimizden bilme mecburiyetindeyiz... Zaten Kur’ân da öyle buyuruyor:

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ¹³⁶

Başka bir yerde de mealen: “Başınıza ne musibet geldi ise, o, ellerinizin kazancı iledir; kaldı ki Allah çoğunu da affediyor.”¹³⁷ deniliyor.

Musibetler günahlarımızdan, hatalarımızdan, içimin kararmasından, benliğimizin altında kalıp ezilmemizdendir. Kaldı ki Allah çok merhametli olduğu için, her kötülüğümüzden dolayı hemen bizi muaheze de etmiyor.. hatta çoğunu affediyor. Bu itibarla O’nun affına, gufranına karşı minnet ve şükran hisleriyle meşbû

¹³⁵ Ebû Dâvûd, sünnet 6; edeb 100, 101.

¹³⁶ “Ey insan! Sana gelen her iyilik Allah’tandır. Başına gelen her fenalık ise nefsindendir.” (Nisâ sûresi, 4/79)

¹³⁷ Şûrâ sûresi, 42/30.

bulunmalıyız. Her ne ise... Rabbim bizi, meccanî olarak af buyursun!

Allah'a gerçekten asker olmak lâzım. Allah'a asker olunca rahat ederiz. Bunu vicdanında çok iyi yaşayan insanlar vardır. Evet, mal, menal, evlâd ü ıyâl, her şeyi gözünden silmiş, sadece "Seni, Seni isterim!" diyen Yunus gibi "Ne Cennet huri-gilmânı, ne de başka şey, bana Seni gerek Seni!" diyebilecek kadar bu mevzuda tamamen Allah'a teslim olmuş mü'minler vardır. Zannediyorum ki benim bu anlattıklarımın ötesinde onlar bu beyanlarımdan, kendi ruh ve vicdanlarında geliştirdikleri bu meselelerin gerçeğine intikal eder, kendi mir'ât-ı ruhlarında onu görür, o büyük hakikatin ihtişamı karşısında hayret ve hayranlığa düşer ve bir zevk ü neşve içinde askerliklerini sürdürürler.

Mağmum: Gamlı, kederli, tasalı.

Nakzetmek: Bozmak.

Sâdır olmak: Olmak, meydana gelmek.

Sefine: Gemi.

Vird: Belli aralıklarla devamlı okunan dua, zikir.

Fenâ fillah: Kulun fiilleri, sıfatları ve varlığı itibarıyla, Hakk'ın fiil, sıfat ve Zâtında fâni olması.

Muaheze: Hesaba çekme, sorgulama.

Gufran: Affetme, bağışlama.

Meccanî: Karşılıksız.

Evlâd ü ıyâl: Çoluk çocuk, bakmakla yükümlü olunan kimse-ler.

Huri-Gilmân: Cennet ehlinin hizmetkârları.

Mir'ât-ı ruh: Ruh aynası.

Bişaret: Müjde, muştı.

İzhar-ı liyakat: Liyakatını ortaya koyma, gösterme.

Boş kaldığımız zaman şeytan çok çeşitli şüphe, tereddüt ve sıkıntılarla hücum ediyor. İrademiz hislerimizin elinde oyuncak oluyor. Ve bu gibi durumlarda mâsiyete karşı sabrımız azalıyor, tavsiyeleriniz?

Evvelâ, şeytanın, saptırıcı fitne ve vesveselerine, fena şeyleri tezyînine karşı, namaz-niyazla yüzümüzü yerlere sürerek, secde ile gururumuzun hortumunu bükerek, **“Kulun Rabbisine en yakın olduğu an secde hâlidir.”**¹³⁸ gerçeğiyle başımızı yere koyup, **“اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِكَ مِنْكَ** “Allahım, Senden Sana; azamet, celâl ve ceberutiyetinden Rahmet ve Rahmâniyetine sığınırım.” demeli ve Rabbimiz’in himayesine girmeliyiz.

“Boş kaldığımız zaman şeytan bize musallat oluyor.” ifadesi tam gerçeği anlatıyor. Gerçekten şeytan, daha ziyade âtil insanlara hücum eder, hiçbir iş yapmayan, din

¹³⁸ Müslim, *salât* 215; Nesâî, *mevâkît* 35.

adına aktif olmayan ve din adına yer yer dolup boşalmasını bilmeyen kimselerle uğraşır. Öyleyse biz de bu noktadan hareketle, ataletten kurtulma ve aktif olma yollarını araştırarak işe başlamalıyız.

Madem şeytan, daha ziyade ataletimizden istifade ediyor, boş durduğumuz zamanlarda içimize uygun olmayan kuruntular atıp, fena şeyleri düşündürerek bizleri fena şeyler yapmaya zorluyor; öyle ise biz de lâhûtî bir meşgaleyle sürekli onun kurcalayıp durduğu boşlukları doldurarak ona karşı koymalıyız; yani ister düşünce, ister fiille, tepeden tırnağa dolmalı ve ona, içimizde el atacağı bir yer bırakmamalıyız.

* Âfâkî ve enfüsî tefekkürle, sürekli Rabbiyle irtibatını yenileyip duran bir insana, şeytan yol bulup vesvese veremez.

* Rabîta-i mevtle iki büklüm bir insanı da şeytan kendine ait oyunlarla dize getiremez.

* Gece gündüz din-i mübin-i İslâm'ın dört bir yanda bayraklaşıp şehbal açması uğruna çırpınıp duran bir dava adamını da şeytan kendine râm edemez.

* Bütün his ve duyguları, yakînî imanla itminana kavuşmuş bir insanın, ilâhî vâridat kaynağı gönlüne de şeytanın uğursuz eli uzanamaz.

Hâsılı biz, Rabbimiz’le irtibat içinde olursak, O da bizi, bizim ve O’nun düşmanı olan şeytana terk etmeyecektir. Evet, hiç mümkün müdür ki biz vefalı davranıp O’nun dinine omuz verelim de, -hâşâ- Cenâb-ı Hak bize karşı vefalı davranmasın?.. O vefalıların en vefalısı olduğuna göre, elbette bizi arzularımızla baş başa bırakmayacak ve çürümeye terk etmeyecektir. Evet O, kitabında: **أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ** “Siz, sözünüzü tutun, Bana karşı vefalı olun ki Ben de size vefalı olayım.”¹³⁹ diyor.

O hâlde biz, Allah’ın dinine yardım edip dururken hiç Allah bize şeytanı musallat eder mi? Hayır ve asla! Aksine O, böyle bir durumda en azından bir âyetini lisanımızda temessül ettirecek, bizi kendimize getirecek ve o şeytanî girdaptan uzaklaştıracaktır. Tıpkı, Allah Resûlü’nün bir kısım güzide ashabını uzaklaştırdığı gibi.

Evet, onların da, insan olarak bakışlarının bulan-
dığı, başlarının döndüğü anlar olmuştur ama hemen Rabbin burhanı karşılarına çıkmış ve nazarlarını meâlîye ve uhrevîliklere çevirmişti. Hak davasına samimî olarak gönül veren herkes hayatına az dikkat etse görecektir ki, iradesini kötüye kullandığı veya bilmeyerek bir uçurumun kenarına sürüklendiği nice zamanlar olmuştur ki, bir inayet eli uzanıp onu tutmuş, desteklemiş ve

¹³⁹ Bakara sûresi, 2/40.

düşmesine imkân vermemiştir. Evet, her birerlerimiz, Cenâb-ı Hakk’a karşı sadakat ve vefamız ölçüsünde mutlaka O’nun desteğini görmüş ve ¹⁴⁰ *إِنَّ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ* sırrının irademizin nâsiye ve çehresine yazıldığını müşâhede etmişizdir.

Bizim irademizin çerçevesi yok denecek kadar dardır. Buna rağmen, O bizim bu irademizi şart-ı âdi yapmış ve şeytana ait bütün işfalleri ters yüz etmiştir.

Evet, şeytan ve nefsin içimize attığı şeylerin ta baştan önünü kesersek, bir ölçüde onların muharebe zeminine hâkim olmuş oluruz. Çeşitli zamanlarda, sizi ciddî bir baskı altında tutup, artık altından kalkamayacağınız hâle gelen hayalleriniz; bazen de bir an altında kalsanız da hemen sıyrılıp uzaklaşabileceğiniz hayallerinizi bir düşünüp, muhakeme edin; zannediyorum dediklerime hak vereceksiniz. Çünkü öyle yerler, öyle durumlar vardır ki, orada kendi kalbimizin hayatiyet ve canlılığı bizi canlı ve diri tutmaya yetmeyebilir.

Bir de çehresi hakikat gamzeden ve iradesinde Allah’ın iradesi çağılayan öyle kimseler vardır ki, onların yanına gittiğimiz zaman sanki nebi ile diz dize oturmuş gibi kuvvet kazanırız. Onların söz ve sohbetleri bir

¹⁴⁰ *“Siz Allah’ın dinine yardımcı olursanız Allah da size yardım eder.”* (Muhammed sûresi, 47/7)

iksir olur; içimizde buz bağlamaya başlamış kötü duygu ve düşünceleri bir anda eritir. Bazen de biz, kendimiz aynı hâl ve havaya mazhar oluruz. Bu defa da bir başkası bizim atmosferimize sığınır, bize dayanır ve varlığını sürdürmeye çalışır.

Allah insanı topluluk içinde yaşayacak bir fitrat üzere yaratmış ve sonra da onu toplumun içine salmıştır. İnsan, maddî-mânevî dünyasını ancak ve ancak kendi gibi bir toplumun içinde yaşayabilir. Bu noktada bize düşen vazife, iyi arkadaşlardan uzak kalmamaktır. Çünkü iyi arkadaş, her zaman nasihatleriyle yüreğimizi hoplatıp içimizde aşk ve heyecan uyandırabilir. Böyle bir arkadaşlığı, çarşıda-pazarda gezerken ve uzun yola çıkarırken hep devam ettirmek lâzımdır. İnşâallah, bu şekildeki bir arkadaşlık fanusu, serası içimize şeytanların girmesine fırsat vermeyecektir.

Bir diğer husus da, mümkün mertebe, kalbleri inceltecek nasihatlere kulak verilmesidir. Evet, dinleyince ahiretle bütünleşeceğimiz ve ötelere arzusuyla koşup heyecanlanacağımız nasihatler çok önemlidir.. ve bu mânâdaki nasihat aynen dindir. Seleflerimiz vaaz u nasihat ederken, cami aşkla, heyecanla dolardı. Koca Fahreddin Râzî, felsefe kitaplarını devirmiş bir insandı ama, kürsüye çıktığında hıçkırıklarından ne dediğini

âdeta kimse anlayamazdı. Biz bu türlü nâsihleri dinlemekten mahrum, bu itibarla da bir bakıma tali'siz bir cemaat sayılırız.

Oysaki insan aynı zamanda, yüreği hoplamaya, gözü yaşarmaya muhtaç bir varlıktır. Evet, insan iç âlemi itibarıyla her gün birkaç defa incelmeye, incelip kendi içinde derinleşmeye ihtiyacı olan bir yaratıktır. Ağlamak da o ihtiyaçlardan biridir. Kur'ân, “Onlar ağlar ve yüzüstü kendilerini secdeye atarlar.”¹⁴¹ diyerek hep iç inceliğinden, yaşaran gözden, rikkatli kalbten bahsediyor.

Binaenaleyh, mümkünse, her gün sahabe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn efendilerimize ait, evet, gerçekten İslâmî hayatı yaşamış o insanlardan bir kısım sayfalar mütalâa ederek, hayatımızı onlarla renklendirmeli ve çarşıya, pazara öyle çıkmalıyız. Bu sayede, hem zaman zaman gönül dünyamız düzelecek hem de gerçek gönül insanları olan sahabe, tâbiîn ve tebe-i tâbiînle kendimizi mukayese etme fırsatını bulacağız: “Onlar da Müslüman’dı, biz de Müslüman’ız; onlar nasıl öyle olmuştu, biz neden böyleyiz?” gibi mülâhaza ve murâkabelerle yenilenebileceğimizi tahmin ediyorum; hiç olmazsa haftada birkaç defa bu şekilde bir inceme ve kalblerin yumuşaması, -inşâallah- içimizde yer yer mevcudiyetini hissettiğimiz

¹⁴¹ İsrâ sûresi, 17/109; Meryem sûresi, 19/58.

pasları izale edip giderecektir. Biz de bu sayede kalbimize akseden ilâhî tecellîleri, bütün aydınlığıyla duyacak ve şeytanın vesveselerinin dışında, uzağında kalabileceğiz. Bu durum bazen bir şahsı dinleme, bazen Kur'ân okuma, bazen de tefsirleri karıştırma şeklinde olabilir... Yenilenme şeklinde sınır yok ama, bizim buna en az hava, su ve ekmek kadar ihtiyacımız var.

Evet, yüreğimizi hoplatacak bir insanı dinlemek, onunla diz dize gelmek, “Bize nasihat et!” demek; kalbimizde, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve sadık dostlarını bir kere daha duymak, bizi ayakta tutacak dinamiklerdendir. Sakın sakın, ülfet ve ünsiyet hastalığı ile: “Ben bunu biliyorum, bir kere daha, okusam ne olur okumasam ne olur?” demeyelim. “Dinlesem ne olur, dinlemesem ne olur?” demek bir gaflet, bir aldanmışlıktır. İhtiyacın tekerrür etmesiyle yemenin içmenin teker-rür etmesi gibi, mânevî hayatımızın, kalb, vicdan ve sair duygularımızın da bu türlü şeylerle beslenmeye ihtiyacı vardır.

İşte bütün bunları düşünerek her zaman kendimizi, bir rehberin kucağına atmalı ve onun bütün fenalıkları eriten kudsî atmosferi içine girerek, kendimizi yenileme yollarını araştırmalıyız. Bu, bazen okuma, bazen tefekkür ve bazen de ölümü düşünme ile olabilir. Bunları yapabildiğimiz ölçüde de insî ve cinnî şeytanlardan korunmuş

olacağız. Her zaman dua ve niyazımız, Cenâb-ı Hakk'ın bizleri nefis ve şeytanın şerrinden koruyup muhafaza etmesi istikametinde olmalıdır.. olmalıdır ki, hayatımızı hep inayet seralarında sürdürebilelim.

Mâsiyet: Günah.

Tezyîn: Süsleme.

Celâl: Cenâb-ı Hakk'ın yüceliğini ve kahrını ifade eden bir sıfatı.

Ceberutiyet: Cenâb-ı Hakk'ın yüce iradesi ile varlığı istediği şekilde yönetmesi.

Âfâkî ve enfûsî: Dış ve iç âlemlere ait.

Rabîta-i mevt: Ölümü düşünüp, dünyanın fânî olduğunu idrak edip, nefsin hilelerinden kurtulma.

Şehbal açmak: Kanatlarını açmak, uçmak, yükselmek.

Temessül ettirmek: Aksettirmek, yansıtmak.

Nâsiye: Alın.

İnayet: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı, yardım etmesi, görüp gözetmesi.

**Darvin nazariyesinin bu kadar
çok yara almasına rağmen ısrarla
yaşatılmaya çalışılmasının temelindeki
ana düşünce nedir?¹⁴²**

Dünyada Darwinizm kadar “ba’sü ba’de’l-mevt - öldükten sonra dirilme”si olan ikinci bir hâdise göstermek mümkün değildir. Ölmüş ölmüş dirilmiş ve belli bir koma devrinden sonra şimdi yine hortlatılmak istenmektedir. Bir kısım ilim adamları var gücüyle Darwin’e ait düşünceleri müdafaa ederken, yine bir kısım ilim adamları Darwin’i ve düşüncelerini yerden yere vurmakta ve artık bugün böyle şeylere inanmanın, bir aldanmışlık olduğunu ifade etmekte...

Bugün dünya ilim mahfillerinde görünen manzara budur; fakat yine de Darwinizm, belli bir süre daha gündemi işgal edeceğe benzer. Dünden bugüne Batıda ve

¹⁴² Bu soru, 1980-81 yıllarında sorulmuş ve cevaplandırılmıştı.

Doğuda bu mevzuda binlerce kitap yazılmıştır, yazılmaktadır ve gelecekte de yazılacaktır.

Şunu hemen ifade edelim ki, günümüzde Batı ve Doğu kültürü bütünüyle maddeci bir temel üzerine oturtulmuş ve tamamen materyalist felsefenin kaidele-ri üzerinde durmaktadır. Rusya ne kadar maddeci ise, Amerika da en az o kadar maddecidir. Zaten bugün Batı kültürü büyük bir çoğunlukla Amerikan kültürüne kaymış durumdadır. Sadece ilk bakıştaki coğrafî farkı işaretlemek için söylediğimiz doğu tabiri, düşünce bakımından değildir. Bir başka soru münasebetiyle de söylediğimiz gibi, bugün Doğu ve Batı artık coğrafî sınırları aşmış durumdadır. Onun için biz, Rusya'yı da bu yönüyle Batılı kefesinde mütalâa etmekteyiz.

Her iki tarafın dine bakışı da, ilimlere bakışı da aynı paralellik üzerinde seyretmektedir. Batı, dine, Russo'nun ve Renan'ın bakışı içinde, içtimaî hayat için gerekli küçük bir ünite nazarıyla bakar. Yani din hiçbir zaman onlar için gaye ve hedef değildir; sadece bazı insanların mutluluğuna diğer vasıtalar gibi bir vasıta. Onun için dine de ruhsat verilmelidir. Zaten Rusya da bugün aynı çizgiye gelmiş durumdadır. Ancak bu yeni telakki bir çözülme kabul edilse bile, bizim anladığımız mânâda bir din anlayışı değildir.

Bunların ilimlere bakışı da -ilmin bütün bölümlerini kastederek söylüyorum- aynı şekildedir.

Bugün dünyanın durumu budur. Buna rağmen, materyalist düşünceli insanlar dahi Darwin nazariyesini ele almış, birçok yönleriyle onu örselemiş, hatta çürütmüş ve kabul edilebilecek bir tarafını bırakmamışlardır. Bu hususta görüş ve düşünce tarzının değişmesi Amerika ve Avrupa'da açıktan açığa, komünist blokta da şimdilik kapalı olarak cereyan etmektedir.

Evet, bugün Rusya ve ona bağlı ülkelerde hâlâ bu görüşte ısrar edilmektedir. Çünkü bunlar, çürük devlet temellerini tarihî maddecilik üzerine kurmuşlardı ve bunlar için Darwin'in söylediklerinin doğru olması çok mühimdi. Şu bir gerçektir ki, materyalizm ve tarihî maddecilik yıkıldığı zaman, metafizik ortaya çıkacak ve insanlar, ihtiyaçlarının bütününde artık iktisat ve maddî yapılanmadan daha çok mânevî esaslara müracaat edeceklerdir. Bu da bağlı oldukları sistemin ölümü demektir. Onun içindir ki dünden bugüne sık sık Darwinizm'i sahneye sürmüşler ve daha da süreceklerdir.

Türkiye'de de bu işi bayraklaştıranlar, o zihniyete hizmet eden bir kısım öğretim görevlisi ve öğreticilerdir. Onlar her biyoloji dersinde Darwinizm'i, büyük bir hakikatmış gibi ele alır, işler ve körpe dimağları onunla zehirlemeye çalışırlar.

Ben, burada meselenin geniş çapta tahlilini yapacak değilim. Daha önce, bir konferans vesilesiyle bu mevzuu

tafsilatıyla ele alıp takdim etmişim.¹⁴³ Daha sonra bu mevzu, inanç cephesinde değişik arkadaşlar tarafından ele alınıp incelendi ve hakikaten hacimli ve verimli eserler vücuda getirildi. Mevzuun tafsilini bu gibi eserlere bırakarak, sadece, soru-cevap sütununun kapasitesi ölçüsünde bir iki hususu arz etmeye çalışacağım.

Bu düşüncede olan insanlar derler ki: Canlıların ana maddeleri, suda evvelâ amino asitler hâlinde, sonra amip veya hücre, daha sonra da çeşitli canlılar hâlinde teşekkül etmiştir. Sonra da bu canlılar evrim geçire geçire maymun (bazılarına göre köpek) sonra da insan olmuştur. Söylediklerine delil olarak da bazı yerlerde bulunan fosilleri göstermişler ve gösterdikleri bu fosilleri de çeşitli cinslere menşe yapmışlardır. Meselâ bunlardan bir kısmı atın, bir kısmı denizanasının ve diğer bir kısmı da su yosunlarının anasıdır. Aradan geçen şu kadar bin sene sonra onlar bugünkü hâllerini almışlardır...

Hâlbuki ilim adamlarının son buluş ve tespitleri onların bu dediklerini tekzip etmektedir.

Evet, evrimcilerin, inatçı mahluk dedikleri haşerat, aradan bunca yıl geçmiş olmasına rağmen, bugün hâlâ 350 milyon sene evvelki hallerini devam ettiriyorlar. Böcekler de bu kadar yıl sonra aynı durumlarını koruyorlar.

¹⁴³ 1970'li yıllarda verilen bu konferans daha sonra kitaplaştı. Bkz.: Yaratılış Gerçeği ve Evrim, Nil Yayınları, İstanbul, 2004.

Eklem bacaklıların, süngerlerin ve deniz akreplerinin, 500 milyon sene evvel, taşların altında kalmış fosilleri ne ise, bugünküler de aynı şekildedir. Arada en küçük bir farklılık dahi yoktur. Bunu söyleyenler de yine zoologlardır. En küçük varlıklarda dahi herhangi bir değişiklik yoksa, o zaman Darwinistlerin iddia ettiği gibi, atın ayağı da değişmiş değildir. İnsan ilk yaratıldığı günkü fizyonomik şeklini aynen korumakta ve muhafaza etmektedir.

Evet, evrimcilere göre, bütün bu saydıklarımızın ve daha binlerce sayamadıklarımızın hepsinin değişmesi ve belli bir hâl alması gerekirken, karşımıza 500 milyon sene evvelki varlıklar çıkıyor ve evrimcileri tekzip ederek, “Hayır, biz hiç değişmedik!” diyorlar.

Onlar bir de şunu iddia ediyor ve diyorlar ki: Varlıklar tamamen tesadüfî olarak değişmektedir. Bu değişme, zamanla ve yavaş yavaş olmaktadır. Her varlığın değişme durumu, içinde bulunduğu yer ve şartlarla yakından alâkalıdır. Güneşle dünyanın birbiriyle olan münasebeti, uzaklık veya yakınlığı, dünyanın dönüş keyfiyetindeki değişmeler ve buna paralel olarak mevsimlerin değişmesi, bütün bunlar mutasyonlara müsbet veya menfi tesir eden faktörlerdir. Ve dolayısıyla meydana gelen değişiklikler bu şartlara göre tahakkuk etmektedir. Meselâ, atlar milyonlarca sene evvel küçücük hayvanlardı ve beş tırnakları vardı. Sonra üzerlerinden bu kadar zaman geçince, büyüdüler ve derken tek tırnaklı hâle geldiler...

Aslında, bunların ellerinde mevzu ile alâkalı ciddî bir vesika da yoktur. Geçmişe ait bir varlıktan bahsediyor ve onun at olduğunu iddia ediyorlar. Hâlbuki bahsettikleri yaratıkla bizim bildiğimiz at arasında hiçbir münasebet yok. Allah (celle celâluhu) o devirde bir hayvan yaratmıştır.. ve o hayvanın belli bir süre sonra da nesli tükenmiştir. Şu anda da öyle bir hayvan yoktur. Şimdi onu biz niçin at olarak kabul edeceğiz? Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) o devirde öyle bir hayvan yarattı, daha sonraki devirlerde de atı yarattı. Bunları birbirine niçin dayayalım ki..?

Milyonlarca sene evvel tespit edilen arı ve ballar var. Görülüyor ki arı 100 milyon sene evvel, aynı hendesî ölçü içinde bal yapmış. Aradan 100 milyon sene geçtikten sonra bakılıyor ki arı yine aynı şekilde bal yapıyor. Demek, dünden bugüne ne arının beyni, ne de bal yapmak şekli değişmiştir. Fizyolojik yapısında da bir değişiklik yoktur. Eğer bir değişme söz konusu ise bu değişme nerede ve nasıl olmuştur? Her hâlde bunu göstermek lâzımdır.. ve göstermek de onlara düşer.

Birkaç sene evvel, neodarvinistlerden biri kalktı ve yarısı insan, yarısı maymun bir kafayı, maymundan insana geçişe bir delil olmak üzere dünyaya ilân etti. Tabii ki kısa zamanda işin iç yüzü anlaşıldı. Yapılan şey şuydu: Hakikaten bir insana, bir de maymuna ait iki kafatasından yarı yarıya alınmış; bunlar birleştirilerek tek bir

kafatası hâline getirilmiş.. bu kafatası bir müddet asitte bekletilmiş ve bazı yerleri de, yıpranmış hissini vermek için biraz eğelenmiş ve böylece mutavassıt-ata diye bütün dünyaya ilân edilmişti.

İşte bir muzibin yaptığı böyle bir muziplik, nerdeyse maymunla insan arasındaki geçiş dönemine ait bir varlık diye bütün ilim mahfillerine kabul ettirilecekti. Ancak hemen meseleye müdahale eden ilim adamları, kısa zamanda, bu sahtekârlığı gün yüzüne çıkardı ve bunu gazete ve dergilerde neşrettiler. Aynı mevzu Türk basınında da uzun uzadıya işlendi ve üzerine makaleler yayınlandı...

Mutasyona gelince; mutasyon: Canlı varlıklardaki soy çekiminin atlama şeklinde de değişebileceğini ve bu değişmenin, türlerin meydana gelmesine esas teşkil edebileceğini ileri süren bir nazariyedir...

Günümüzde, genetik ve biyokimyanın bir kısım keşifleriyle iyice anlaşılmıştır ki, tesadüflere dayalı mutasyonlarla, tekâmüle gitmenin, evolüsyona uğramanın imkânı yoktur. Dolayısıyla böyle bir iddia da artık çıkmazdadır.

Meselâ, senelerden beri, güvercin ve köpekler üzerinde durmadan melezlemeler yapılıyor. Fakat, köpek inadına köpek kalmakta devam ediyor. Belki fizyonomik değişiklikler oluyor, diyelim ki burnu, ağzı bir çeşit

oluyor; ama hiçbir zaman bu köpek bir merkep olmuyor. Güvercin de saksığana dönüşmüyor ve güvercin olarak kalıyor...

Daha önce de drosophila sineği üzerinde aynı deneyleri yapmışlardı: Bu sinek de sinek kalmakta diretmiş ve araştırmacılar, elleri boş, canları sıkın ve ümitsiz bir hâlde araştırmayı terk etmişlerdi...

Fakat bu araştırmaların bir faydası oldu; ilim adamları iyice anladılar ki, bir nev'den diğer bir nev'e geçmek mümkün değildir.. türler arasında atlanması mümkün olmayan sütrelere mevcuttur. Kaldı ki, orta nev'in akim kaldığı da herkesin malumu olan bir husustur. Bilindiği gibi, katır ne erkektir ne dişidir. Bu durumda katırın neslinin devam etmesi imkânsızdır. Nasıl oluyor da böyle bir orta varlıktan, mutasyonlar neticesi insan gibi bir varlık, hem de kıyamete kadar nesli devam edecek olan mükemmel bir varlık vücuda gelebiliyor? Böyle bir neticeyi değil düşünmek, hayal etmek dahi insanı kendinden utandıracak derecede komik bir hezeyandır ve ciddiye alınacak bir tarafı da yoktur.

Madagaskar civarında bir balık fosili bulundu. Araştırdılar ve bu balık nev'inin 60 milyon sene evvel yaşamış olduğu tespit edildi ve çok acele bir kararla, bu balığın, türü tükenen balıklardan olduğu kararına varıldı. Aradan çok kısa bir zaman geçmişti ki, aynı ada civarında bir balıkçı, onların dediği balıktan birini yakalayiverdi.

Görüldü ki, 60 milyon sene evvel yaşamış balık ne ise, son yakalanan balık da aynı şekildedeydi. Bu mevzuda da evrimcilerin arzuları kursaklarında kalmıştı.. yaşayan balık, fosille senarize edilmek istenen oyunu bozmuştu. Yani silah geri tepmiş ve evrimcilerin elinde patlamıştı...

Fakat bütün bunlara rağmen, tarihî maddeciliğin temel unsurlarından biri olan evölüsyon, materyalizme dayanak olması, Marks ve Engels'in de ısrarla üzerinde durmalarından dolayı, maddeciler, körü körüne bile olsa; hatta ilim ve fenne ters düşse dahi, kat'iyen bu düşünceden vazgeçmeyecekler ve vazgeçmeye de niyetleri yok gibidir.

Onların düşüncesine göre, her mesele mutlaka, materyalizmle izah edilmelidir. Onlar kat'iyen "Bu meseleyi izah edemedik, öyleyse buna müdahale eden mânevî ve haricî bir güç vardır." demeyeceklerdir; ve zaten, bütün çırpınışlarının altında da böyle bir itiraftan kurtulma gayreti gözükmemektedir. Bu gayret ve çırpınış onları o kadar akıl, mantık ve mutedil davranıştan uzaklaştırmıştır ki, bazen değil bir ilim adamına, sıradan bir insana dahi yakışmayacak sahtekârlıklara ve çeşitli mantık oyunlarına tevessül edebilmektedirler. Ancak her defasında, yüzü kızaran ve girecek delik arayan da yine onlar olmaktadır.

Maalesef, bu arada bazı körpe dimağlar ve saf beyinler, onların tesiriyle bulanmış ve bozulmuş olmaktadır ama "Yalancının mumu yatsıya kadar yanarmış." derler.

Aslında bunların mumu daha akşam üstü veya ikinci vakti sönüverdi.

Ne diyelim; bir deli kuyuya bir taş atarmış da, kırk akıllı onu çıkaramazmış ya, bu mesele de öyle oldu.

Darvin'in kendi bilmeden ilim dünyasına faydası da olmuştur. Türlerin belli bir tertibe ve tasnife tâbi tutulması, onun çalışmalarının bir ürünüdür. O istemese de, buldukları, kâinatta mevcut baş döndürücü âhenk ve düzeni ispat eder mahiyettedir. Bu âhengi kuran ve kurduğu âhengi kimsenin bozmasına müsaade etmeyen Allah (celle celâluhu) ne yücedir!

Hidayet bütününüyle O'nun elindedir. Darwin'in buldukları bizim imanımızı artırırken, o kendi bulduklarıyla dalâlete gitmiştir.

Mahfil: Çevre, kürsü.

Evolüsyon: Evrim.

Hendesî: Geometrik.

**Her davanın zuhurunda o davanın fertleri
mukaddes göç ile emrolunmuşlardır.
Günümüzde bir beldeden bir beldeye
gitme, orada Hakk'a hizmet etmeye
çalışma, mukaddes göç sayılabilir mi?**

Mukaddes göçten kastımız hicrettir. Hicret, altında çok büyük mânâ ve büyük hakikatler yatan oldukça büyük bir meseledir. Bu kelime, insanın bir beldeden bir beldeye hicret etmesini ifade ettiği gibi, insanın bir düşünceden başka bir düşünceye hicret etmesini de ifade eder. Ve yine insanın kendi özünden kendi özüne hicretine de delâlet eder. Ben bu çok geniş, çok derin, çok muhtevalı kelimeyi, hem kelimenin kamet-i kıymetine uygun şekilde hem de bugünkü önemi ölçüsünde ifade etmeye muktedir olabilir miyim bilemem, ama Rabbimin ihsanı ölçüsünde arz etmeye çalışacağım.

Hicret, her yüce davada çok önemli bir esastır. Evvelâ şu kazıyye ile başlayalım: Hicret etmedik büyük bir dava adamı, büyük bir mefkûre adamı, büyük bir vazifeli ve ideal adamı yok gibidir (dikkatli konuşuyorum). Bugüne kadar hemen herkes, doğduğu yeri, o yüce davası uğruna terk etmiş ve başka bir yere gitmiştir. Hicretin, Allah emri¹⁴⁴ olarak yapılmış olması, onun en bereketli, en ağırlıklı tarafıdır. Çünkü, hicret eden şahsın, ileride vereceği hizmet adına bu güçle gelen bir kısım mânâlar var ki, o yönüyle de çok ehemmiyetlidir.

Hiz. İbrahim'e (aleyhisselâm), -şimdiye kadar ona bu ismi hiç kimse takmamıştır ama ona- "Seyyah Nebi" den- se sezâdır. Nakil imkânlarının çok dar olduğu bir dönemde Babil'de sesini duyuyoruz. Bakıyoruz ki, Hiz. İbrahim (aleyhisselâm) Babil'i velveleye vermiş. Sonra Kenan ilin- de kendisini görüyoruz. Sonra bakıyoruz ki Suriye'de... Hiz. İbrahim Aleyhisselâm Suriye'de bulunan Firavun'un -bir kısım tarihçilerin kaydettiklerine göre- Saduk denen zalim hükümdar- karşısında ve yanında da pâkize eşi Sârâ orada şöyle niyaz ediyor: "Allahım, bu mücadele- de, bu yaka-paça olmada, eğer bizi mağlub edersen, yer- yüzünde Senin adını anacak kimse kalmayacak."

Demek, yanında mübarek zevcesi, belde belde, diyar diyar dolaşıyor ve herkese bir şeyler fısıldamaya çalışı- yor. Sonra onu, yerle bir olmuş Harem-i Şerif'in başında

¹⁴⁴ Bkz.: Nisâ sûresi, 4/89, 97, 100; Enfâl sûresi, 8/72.

görüyoruz... Evet, Hz. İbrahim (aleyhisselâm), yeryüzünde bütün canlıların, ezelden ebede kadar hem mihrabı hem de göbeği sayılan ve bağrında Hz. Muhammed'i (aleyhissalâtü vesselâm) geliştiren, kıyamete kadar da saygıyla anılacak olan, hatta yıkılışı da kıyametin en büyük alâmeti sayılan Mekke-i Mükerreme'ye de uğradı...

Evet, Hz. İbrahim (aleyhisselâm) Harem-i Şerif'e kadar gelmiş ve orada maddî-mânevî sellerin önüne kapıp sürüklediği yığın yığın çerçöple karşılaşmıştı. Yani küfür ve dalâlet selleri ile Betha'nın dağlarından coşup gelen maddî seller omuz omuzaydı. Sanki, karanlıkların karanlıklarla savaştığı o kapkara günlerde Cenâb-ı Hak, Kâbe'yi maddesiyle, mânâsıyla nezdine almış gibiydi.. İbrahim (aleyhisselâm) bunları gördükten sonra, Kâbe'nin bilinen bir kalıntısına işaret buyurmuş ve oğluyla beraber orada Kâbe'nin yeniden inşasına çalışmış.. sonra insanları O'na çağırmış, vicdanıyla insan olan insanlar Hz. İbrahim'in sesine icabet etmiş ve Kâbe'ye koşmuşlardı.

Bu arada şunu da kaydedelim: Ezan-ı Muhammedî'nin yine Hz. İbrahim'in o çağrısından istinbat edildiğini muhakkıkîn söylüyor. **وَأَدِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا تُوكَ رَجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ** "Çağır herkesi, ata binerek, süvari olarak, koşa koşa gelsinler ve burayı ziyaret etsinler."¹⁴⁵

¹⁴⁵ Hac sûresi, 22/27.

Bu makam öyle bir makam ki; insanlar buradan açılan bir menfezle, Allah ile münasebete geçebilirler. Zira Kâbe, Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar ruhanîlerin, meleklerin metaı (tavaf yeri)'dir. İnsanların bu metafta dönüp durmaları tasavvurlar üstü bir mazhariyettir. Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm): "İmam, **وَلَا الضَّالِّينَ** deyince, siz 'Âmin' deyin. Çünkü **وَلَا الضَّالِّينَ**'e gökte melekler 'Âmin' derler. Kimin 'Âmin'i meleklerin 'Âmin'ine denk gelirse, onun geçmiş günahları mağfiret edilir." ¹⁴⁶ buyururlar.

Tavaf öyle bir hâdisedir ki, biz o tavaı îfa ederken Allah (celle celâluhu) oraya bakar, enbiyâ-i izâmın ervaı o tavafa iştirak eder.. ve ta Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar melekler de bu nuranî amûd etrafında döner dururlar. Evet, tavaf eden her insan bilmelidir ki, o tavaf ederken, sağında solunda ruhanîler, yerin altına doğru cinlerin mü'minleri, Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar da meleklerin, çevresinde tavaf ettikleri, Allah'ın: "Beytim" ¹⁴⁷ dediğı bir kudsî bina etrafında dönüyor.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), böyle mukaddes bir yerde dünyaya teşrif buyuruyor.. ve bu yer Hz. İbrahim hicretinde önemli bir konaktır. Evet, Hz. İbrahim (aleyhisselâm) uzun seyahati neticesinde oraya gelmiş, orada karar kılmış, orada oturmuş ve sanki bu mukaddes göçü de orada bitirmiş.. ve derken göç orada

¹⁴⁶ Buhârî, *ezan* 111; Müslim, *salât* 74.

¹⁴⁷ Bakara sûresi, 2/125; Hac sûresi, 22/26.

göçe gaye tohumla buluşmuş, tohum ulu bir çınara dönüştürmüş ve çınar iki önemli dalıyla ebediyete yönelmiş. O iki daldan biri birkaç fasıl meyve vermiş ve kökle bütünleşmiş; diğeri ise “Ezeliyetin hakkıdır.” deyip ebediyete uzanmıştır. Evet, İsmail dalı da öyle bir meyve vermiştir ki o meyve terazinin bir kefesine konduğu zaman, bütün enbiyâ-i izâmdan daha ağır gelecek ve arkasından gelenler için vesile-i iftihar olacaktır. Bu muhteşem meyve insanlığın Emîn’i, büyük Fetanet, büyük Sıdk sahibi Hz. Muhammed’dir (aleyhissalâtü vesselâm) ve Hz. İbrahim’in (aleyhisselâm) seyahati olan mukaddes göçün de neticesidir.

Hız. İsa’ya (aleyhisselâm) niye Mesih dediler? “Mesih”in mânâlarından biri de “seyahat eden” demektir. Evet, Mesih, fâil sığası olarak çok mesheden, yani çok gezen, çok seyahat eden insan demektir. Hız. İsa (aleyhisselâm) da hep hakikate âşına, hakikate dilbeste gönül ve çehre aramış, sağda solda dolaşmış durmuştur. Bu uzun seyahatleri neticesinde, 12 havari elde etmiş, rahle-i tedrisine aldığı bu insanlarla cihanın fethine koyulmuş ve Allah’ın kendine tevdi ettiği mukaddes emanet ve büyük davayı onlarla tahakkuk ettirmeye çalışmıştır. Bir de bunlardan bir tanesinin ihanetini düşünecek olursak, sadece 11 insanla cihanın fethine çıktığını anlarız. Seyyidina Hız. Mesih’in (aleyhisselâm) nerede doğduğu bilinmiyor ama mukaddes göçü, hicreti

biliniyor. Hatta ta Anadolu içlerine kadar geldiğini bazı tarih kitapları haber veriyor. O, Filistin çevresinde dolaşmış, Arap Yarımadası'nı gezmiş ve 33 yaşında, bizim buudlarımız, bizim ölçülerimiz içinde, bu fâni âlemden ayrılp, kendine has bir âleme yükselirken, dünyanın büyük bir kısmını, en büyük seyyahlardan daha çok gezmiş ve âşına gönül, temiz sima aramış durmuştu...

Hız. Musa (aleyhisselâm), Firavun'un sarayında büyümiş ve belli ölçüde sarayın sınımsız ve yumuşak hayatına alışmış olmasına rağmen, o da hicret etmiştir. Evet, eğer araştırabilirsek, bütün enbiyâ-i izâmın hayatında, hicreti bir esas olarak görürüz.

Hiç şüphe yok ki bu kudsî muhacirler arasında en büyük muhacir, Efendimiz'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Çünkü hicret, her şey gibi O'nunla (sallallâhu aleyhi ve sellem) tam doruğa ulaşmıştı. Efendimiz'in ubûdiyeti, ibtida ile intihayı cem buudluydu. Evet O, kullukta, en mübtediyane mebdeli ve en müntehiyâne edalıydı. Semavî sofrasında Cibril (aleyhisselâm) bir bedevi ile aynı kaşığı kullanabiliyordu. O'nun hicreti de bu çizgide cereyan etmişti.

Evet, Mekkeli Medine Efendisi'nin göçü çok meşakkatli ve o kadar da derin, çok muhataralı ve o kadar da muhtevalı gerçekleşmişti. Başka peygamberlerde hicretin ne seviyede ele alındığını bilemiyoruz; ama O, "Hicret etmen şartıyla..." deyip herkesin elini sıkıyordu.

Hatta hicret etmeyene o gün, münafık nazarıyla bakılıyordu. Ancak, Velid İbn Velid, Ayyaş İbn Rebia, Seleme İbn Hişam gibilere hicret etme fırsatı verilmemişti ve bunlar mâzur görülmüşlerdi.

Evet, sadece bu üçü hicret edemeyen tali'lilerdendi. Onların hayatlarında meydana gelen bu gayri iradî boşluğu da Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) dualarıyla doldurmaya çalışıyordu. Ve bu hâl “O mevzu seni çok alâkadar etmez.”¹⁴⁸ buyrulacağı âna kadar da devam etti.. evet, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiç durmadan ellerini kaldırıyor: “Allahım, Velid İbn Velid’e; Allahım, Seleme İbn Hişam’a; Allahım, Ayyaş İbn Rebia’ya necat ver!” diye yalvarıyor ve inliyordu. Zira bunlar ilk Müslüman olanlardandı.

Ayyaş, Ebû Cehil’in anne bir kardeşi idi. “Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah” dediği andan itibaren zincire vurulmuştu. Mekke fethedilinceye kadar da ayağında zincir, boynunda bukağı, yer yer ağabeyi Ebû Cehil’in tokatlarıyla inleyip durdu; zaman zaman da -İslâm’la şereflenince Yermuk’un kahramanları arasına katılan- yeğeni İkrime’nin tekmeleriyle...

Seleme İbn Hişam, Ebû Cehil’in baba bir kardeşi dir ve O da zincirli ve bukağılıydı. Velid İbn Velid de Halid İbn Velid’in büyük kardeşi ve Velid İbn Muğîre’nin

¹⁴⁸ Âl-i İmrân sûresi, 3/128.

oğludur. İşin garibi, bunların hepsi de Mahzum oyma-
ğından Müslüman olmuş kimselerdi. Bütün güç ve kuv-
vetlerini sarf etmiş, Aleyhissalâtü vesselâm'a ulaşmaya
çalışmış, hicret etmek için uğraşmış, fakat bir türlü engel-
leri aşamamışlardı. Onun için de Allah Resûlü (sallallâhu
aleyhi ve sellem) sabah namazında rükûdan kalktıktan
sonra, ellerini kaldırıyor, bunlara dua ediyor ve "Necat
ver!" deyip inliyordu. Hatta; öğlen, akşam ve yatsıda da
dua ettiği oluyordu.¹⁴⁹

Hicret o kadar önemlidir ki, bir taraftan Efendimiz
(sallallâhu aleyhi ve sellem), elini sıktığı herkese "Göç
edeceksin." buyurur, diğer taraftan da bu göçü, irade-
siyle yapamayan kimselere göç edebilmeleri için de dua
ediyordu.

Sa'd İbn Ebî Vakkas fetihten sonra Mekke'de hasta-
lanınca, çok ürperdi ve fevkalâde rahatsız oldu. Öyle ki
Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerini ziyaret
ederken; mealen: "Yâ Resûlallah! Arkadaşlarım hicret et-
ti ve Medine'ye gittiler, ben ise ölüp burada kalacağım.
Hâlbuki bizim için hicret yeri çok önemliydi. Biz oraya
Allah için gitmiştik. Şimdi Mekke'de vefat edip kalacağı-
mı düşündükçe çok üzülüyorum." diyordu. Mekke o ka-
dar mukaddes, o kadar mübarek olmasına rağmen hic-
ret ettikleri yurdu terk etme endişesi her an onlar için en
büyük endişe kaynağı olmuştu.

¹⁴⁹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 2/197.

Hicret, gerçekten Allah'ın hoşuna giden makbul bir ameldir. Çünkü hicret eden kimse Allah için çok büyük bir fedakârlığa katlanmaktadır. Evet, dünyada bir insan, ailesini, evlâd ü ıyâlini, doğduğu yeri çok sever. Dâüssıla (sıla hasreti) dediğimiz şey, şairlerin şiirlerine kadar girmiştir. Pek çok insan bu hasreti terennüm etmiş, pek çok kimse bunu şiirleştirmiştir. Bu his hemen herkeste vardır. Tabî ve fitrî olduğu için de insanın bunu içinden söküp atması mümkün değildir. Nitekim Seyyidina Hz. Bilâl, Medine-i Münevvere o kadar güzel olmasına rağmen, kalkmış Peygamber köyünde hıçkıra hıçkıra ağlamış ve Mekke için destanlar koşmuştur.

Hiz. Ebû Bekir dahil başkalarının hasreti de bundan geri değildi. Bunlar bir dava uğruna Medine'ye gelmişlerdi ama dâüssıla içlerini yakıyordu. Meselâ, Hiz. Ebû Bekir Efendimiz (radiyallâhu anh) gibi, bir lahza Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayrılmayı düşünmeyen bir insan bile, Mekke'yi özlüyor ve müşrikler hakkında için için intizarda bulunuyor, "Bizi yurtlarımızdan, yuvalarımızdan ettiniz!" diyor ve inliyordu. En mevsûk hadislerde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bile şöyle diyordu: "Mekke! Seni o kadar çok seviyorum ki, eğer beni çıkarmasalardı -vallahi- ben senden çıkmazdım."¹⁵⁰

¹⁵⁰ Tirmizî, *menâkıb* 68; İbn Mâce, *menâsik* 103; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/305.

İşte bu duygu, bir dâussıla duygusudur. Evet, hicreti ele alırken, meseleye bir de bu zâviyeden bakmak lâzımdır. Şimdi bir düşünün, sahabe Mekke’de doğmuş, orada büyümüş ve oraya alışmışlardı. Hele orada ataları Hz. İbrahim’in (aleyhisselâm) bir evi vardı ki, her sene binlerce ve binlerce insan, dünyanın dört yanından kopar gelir ve orayı ziyaret ederlerdi. Onlar da bu Kâbe’nin efendileriydi. Çünkü kimisi orada yeme içme işini üzerine almış, kimisi zenzem suyu işini idare ediyor, kimisi de hacıların kurban kesme işiyle meşguldü.. işte hemen hepsinin böyle alışageldikleri güzel şeyler vardı.

Aslında hepimize, alışageldiğimiz şeylerden ayrılmak zor gelir: Meselâ Ramazan’da alıştığımız iftarları, imsakları, teravihleri ve oruçları içimizde derin derin hissederiz.. ve yine Kâbe’ye giderken, Kâbe’den de buraya dönerken, şu muvakkat ayrılışlarda ve firaklarda, içimizde ne türlü hicran esintilerinin bulunduğunu, çoğumuz kim bilir kaç defa yaşamışsındır. Hâlbuki hicrette ashab efendilerimiz, yurtlarını, yuvalarını, evlâd ü ıyâllerini de terk ediyorlardı. Meselâ, Hz. Ömer (radiyallâhu anh) giderken zevcelerini götürmüyor. Hz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) giderken, onun yanında da, Hz. Âişe (radiyallâhu anhâ) yoktur. Efendimiz’le (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasında küçük bir bağın teessüs etmeye başladığı o dönemde, evet o azîzelerden azîze olan kadının ayrı bir izzet kazandığı o dönemde nerededir acaba Hz. Âişe

Validemiz (radiyallâhu anhâ)? Nerede isimlerini bile bilmediğimiz Hz. Ebû Bekir'in zevceleri, nerede o çok yaşlı ve gözleri görmeyen babası Ebû Kuhafe..? Nasıl bunları bırakıp gitmişti?

Bu şefkat kahramanlarının şefkatsiz olduklarını söyleyebilir miyiz? Hayır, onların hepsi de birer merhamet âbidesiydi ve her türlü takdirin üstünde kuvvetli aile bağlarına sahip idiler.. ama Hak mülâhazası ve Hak yolunda hicret her şeyin önüne geçiyordu.. geçiyordu da, kimileri böyle bütün varlıklarını Mekke'de bırakıp ayrılıyor.. kimileri güpegündüz ve herkese meydan okuya okuya Medine yollarına dökülüyor.. kimileri de Allah yolunda hicretin dışında hiçbir şey bilmeden bir meçhule doğru "şedd-i rihal" ediyordu. Ayrıldıkları yerde yurt yuva, evlâd ü ıyâl, mal menal her şeye sahip idiler; gidecekleri yerde ise onları, yalnızlık, gurbet, fakr u zaruret bekliyordu. Medine'deki babayiğitlerin, evlerini onlara tahsis edip, onları bağrılarına basacakları henüz belli değildi. Bu itibarla onlar bir insanlık kıvamını temsil ettikleri gibi, aynı zamanda müstesna bir topluluk olan ensar cemaatinin ortaya çıkmasına da yardımcı oluyorlardı.. ve böylece ensar, kudsîler ölçüsünde havarileşiyor, muhacirler de ensar oluyordu.

O gün için bu iki cemaatin hayat stilleri birbirini tutmuyor, düşünce ufuk ve kutupları birbirinden farklıydı. Muhavere ve müzakere seviyesi ise kat'iyen aynı

derecede değildi. Ve işte muhacirîn-i kiram bütün bunların yanında daha nelere nelere katlanmış, hayatlarını hicretleştirmişlerdi. Ve bu işten hiç mi hiç dönen de olmamıştı. Evet, tali'siz bir şairden başka yeniden Mekke'ye gitmeyi düşünen olmamıştı. Onun da imanı henüz içine oturmamıştı.

Ashab-ı kiramın Müslümanlığını derinleştiren ve Müslümanlığı bir başka türlü renklendiren hicret, günümüzde de aynıyla bahis mevzuudur.

Ayrıca hicretin, Kur'ân talebesine kazandırdığı çok şey vardır. Çünkü herkes doğup büyüdüğü yerde, iyi şeylerle beraber bir kısım menfî izler de bırakır. Evet, her insan doğduğu köyde, şehirde, kasabada, onu tanıyan emsallerinin, yaşlılarının arasında bıraktığı menfî izler vardır. Kavga ettiği günler, yumruk salladığı zamanlar vardır. Mârifet olsun diye yapıp sergilediği şarlatanlıklar vardır. Hâlbuki bütün bunlar, daha sonra Rabbin, ihsan-ı ilâhî olarak onun omzuna yükleyeceği vazifenin tebliğinde, o iş için gerekli olan vakar ve ciddiyet ile telifi kat'iyen imkânsızdır. Çünkü daha sonraki dönemde davası itibarıyla, onun bidayet-i hayatındaki bu çocuksu tavırları, bir kısım kimselerin kafalarını bulandırabilir, vazifesine gölge düşürebilir ve o döneme ait kaçınılması imkânsız bazı tavırlar onların çevrelerinde menfî değerlendirmelere sebep olabilir. Nitekim Efendimiz'e Mekkeliler, Ebû Talib'in yetimi diyorlardı.

Evet, cihanların uğrunda feda olması gerekli o Zât'a (sallallâhu aleyhi ve sellem), o Dürr-i Yektâ'ya (Binler ruhumuz olsa feda olsun!) Ebû Talib'in yetimi diyorlardı. Aslında onların böyle düşünmesi O'nun getirdiği mesaja karşı bir tavrın ifadesiydi; ama onlar, bu yetimliği kullanmak istiyorlardı. Yani, "Yahu dün sokakta bizimle beraber koşuyordu. Şimdi kalkmış semaların üstünde do-laştığını iddia ediyor, bizim aklımızın eremeyeceği şeyler getiriyor!" diyorlardı. Kaldı ki, o nezih ruh ve o Dâmen-i Muallâ (sallallâhu aleyhi ve sellem), daima Allah tarafın-dan korunmuş ve peygamberliğe hazırlanmıştı. Yani ta ilk günlerinde, bir gaybî inayetle sonraki vazifesine gö-re hazırlanmıştı. Buyuruyor ki: "Ben hayatımda iki defa düğüne niyet ettim, çıktım giderken, yolda bir gaflet bas-tı, bir yerde çömeldim oturdum, ancak güneşin ışınları-nın başımı okşamasıyla uyandım. Bir başka sefer yine bir düğüne gitmeye teşebbüs ettim.. yine yolda uyuya-kaldım, anladım ki Allah benim düğüne gitmeme müsa-ade etmiyor."¹⁵¹

Evet, Allah (celle celâluhu) O'nu bir şeyler için hazır-lıyordu. 25 yaşlarındaydı. Kâbe-i Muazzama yıkıldıktan sonra inşası için çalışılıyordu, O da taş taşıyordu. Zaten böyle şerefli ve kıymetli bir işte, O'nun çalışmaması da düşünülemezdi. Bir aralık amcası ve sırdaşı Hz. Abbas (radiyallâhu anh) O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem):

¹⁵¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 2/267.

“Belindeki peştamalin bir ucunu omzuna koy, taşlar omzunu incitmesin.” dedi. Peştamalin ucunu omzuna koydu ama, vücudunda açılmaması gerekli olan bazı yerleri açılmıştı. O esnada gözüne melek göründü.. ve O birdenbire sırtüstü yere yıkıldı, derken gözleri yukarıya dikildi... O günden sonra da bir daha dizinin üstünden itibaren vücudunu açtığı müşâhede edilmedi.¹⁵²

Allah O’nu büyük dava için hazırlıyor ve O’nu gelecekteki vazifesi adına zararlı her şeyden koruyordu. Koruyordu ama Mekkeliye göre yine de O, Ebû Talib’in yetimiydi. Ve işte Aleyhissalâtü vesselâm’a, Efendiler Efendisi’ne “Ebû Talib’in yetimi” dendiği ve kendisine bu nazarla bakanlardan destek bulamadığı bir dönemde, ensar efendilerimiz O’na sinelerini açtılar.. sineleriyle beraber yurtlarının yuvalarının kapılarını da açtılar. Yetmiş şu kadar erkek ve birkaç kadın O’na: “Medine’ye gel yâ Resûlallah!” dediler. “Malını malımız, canını canımız gibi bilip koruyacağımıza ve İslâm uğrunda her şeye katlanacağımıza söz veriyoruz.” dediler. Ve Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendini, böyle kuşluk güneşi hüviyetinde pırıl pırıl tanıyan, tepeden tırnağa hürmet hisleriyle dopdolu bir cemaatin sımsıcak kucağında buluyordu. Bu cemaat O’nu tanıdığı gün peygamber olarak tanıyor, peygamberliğe has vakar ve ciddiyet içinde görüyor ve çocukluğunu da hiç bilmiyorlardı...

¹⁵² İbn Kesîr, el-Bidâye ve’n-nihâye, 2/266-267.

Ashab efendilerimiz (radıyallâhu anhüm) de ilk memleketleri olan Mekke’de hep hor ve hakir görölmüştü. Hz. Bilâl-i Habeşî’yi anlamaları ancak Mekke fethinden sonra müyesser olmuştu. Bilâl-i Habeşî ve onun gibi temiz ruh, sağlam karakter nice kimseler vardı ki, Mekke’deki içtimaî telâkki ve o günkü bakış açısından dolayı hep horlanıp hakir görölmüşlerdi.. ve bunların Medine’de elüstü bir cemaat oldukları ortaya çıkmıştı. Diğer ashab efendilerimizi de böyle kabul edebiliriz. Mekkelilerin yukarıdan baktıkları kimseler için Medineliler ağlıyor, “Yâ Resûlallah! Malımıza, evimize, barkımıza ortak olsunlar, şu fedakâr arkadaşlarımız hicret edip geldiler, biz de malımızdan, canımızdan fedakârlıkta bulunmak suretiyle katkıda bulunalım istiyoruz.” diyorlardı. Bu da hicretin bir başka yanı...

Kaldı ki onlar, Ismarlama Nebi’nin hususî ihtimama mazhar cemaatiydi... Hicretin başını çeken o Şanlı Nebi ise, en küçük yaşından peygamberlik dönemine kadar hep korunmuş, hep himaye altında yetişmiş ve gelişmişti.

Bizler için de Allah’ın adını yüceltme uğruna hicret çok önemlidir. Evet, her birerlerimiz, mukteza-i beşeriyet olarak bazı karışık işlere girdiğimizden ve elimizde olmayarak bazılarının hakkımızda bir kısım bulanık şeyler söylediğinden ve söyleyeceğinden ötürü bulunduğumuz yerden hicret edip ayrılmamız elzemdir. Zira niyetler ne

kadar hâlis de olsa, tam bir emniyet ve güven telkin edebilmek için, muhatapların dimağlarında en küçük bir bulantıya meydan vermeyecek şekilde nezih bulunmamız şarttır. Bu da ancak bizim, yanlış ve eksiklerimizi bilmeyenlerin yanında mümkün olur ki, dilimizde bunu “gökten inmiş gibi” sözcüğüyle ifade ederiz ve böyle olmamız, böyle görmemiz hizmetin tesiri açısından çok önemlidir.

Allah Teâlâ’nın gönderdiği bütün mücedditleri, mürşitleri hicret ettirmesi de bunun ilâhî bir kanunu olduğunu gösteriyor. Allah bu kanunla bütün mürşitleri, mübelliğleri âdetâ hicrete mecbur kılıyor.. biri şarkın yalçın kayaları arasında zuhur ediyor, sesi orada değil de daha ziyade Batı Anadolu’da ve İstanbul âfâkında yankılanıyor. İmam Gazzâlî’nin gezmediği yer kalmıyor. İmam Rabbânî Hazretleri bir baştan bir başa Hindistan’da seyahat ediyor. Bu müstesna büyüklerimizden hangisinin mücadelesini tetkik etsek, hayatlarında hicretin ağırlık ifade ettiğini görürüz.

Mukaddes göç, dine hizmet açısından eski devirlere nisbeten daha da önemlidir. Evet, bir mü’min kardeşimiz, buradan kalkıp başka bir beldeye hicret ediyorsa, biz buna küçük nazarıyla bakamayız. Bugün bir Medine yoktur ama, her yere Medine’nin boyasını çalmak, Medine-misal şehirler kurmak vardır.. bir diğer tabirle, Medine sahibinin huzuruna çıkabilmek için, pek çok Medine meydana getirmek vardır.

“Medineleri arkamıza bırakıp, senin Medine’ne koştuk yâ Resûlallah!” diyebilmek için, bugün hicrete, hicret beldelerine ihtiyaç vardır. Sırf Allah rızası için ve İslâm’ı neşretmek için dünyanın dört bir yanına göç edenlerin durumunu hafife alamaz ve basite ircâ edemeyiz. Çünkü bu muhacirlerin herhangi bir maddî çıkarları ve menfaatleri yoktur; yaptıkları ve yapacakları şey sadece İslâm’ı tebliğ ve bekledikleri de sadece ve sadece Allah’ın rızasıdır.

Türkiye’nin içinde ve dışında ve âlem-i İslâm’ın sair yerlerinde, Hak davası için hicret eden kimseler, ¹⁵³ *إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى* fehvasınca niyetlerine göre mükâfat elde edecek ve ilk hicret edenlerin arkasında -inşâallah- yerlerini alacaklardır! Yani Allah, muhacirleri muhacirlerle, ensarı da ensarla haşredecektir! “Muhacirler toplansın!” dendiğinde bu mukaddes göçün heyecanıyla yollara düşmüş olanlar, muhacirlerin arkasında yerlerini alacaklardır. Kim bilir, sizin de herhangi birinizin önüne Ebû Bekir mi (radıyallâhu anh) rastlayacak, Ömer mi (radıyallâhu anh) rastlayacak, Osman mı (radıyallâhu anh) rastlayacak?!

Bunları, Rabbine hesap verme mevkiini her an idrak, bir ayağının mezarda bulunduğunu his ve idrak

¹⁵³ “Ameller (başka değil) ancak niyetlere göredir; herkesin niyeti ne ise eline geçecek odur.” (Buhârî, *bed’ü’l-vahy* 1; Müslim, *imâre* 155.)

eden bir insanın ağzından dinliyor gibi dinleyin; eğer bu mevzuda hilâf-i vâki ve mübalağalı beyanda bulunuyorsam, Allah’a hesap vereceğim demektir...

Uğrunda hicret ettiğimiz yüksek mefkûreyi her zaman tahakkuk ettiremeyebiliriz. Ama hâlis bir niyetle, “Keşke bize de nasip olsa, biz de gitsek, hiç olmazsa gidip birkaç hafta kalabilsek.. kalabilsek de yüksek mefkûremize hizmet edebilesek!” niyetlerini içlerinde yaşattıkları sürece kazanırlar. Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir beyanı ile izah edeyim, buyuruyorlar ki: “Bir insan yürekten, ihlâsla şehadeti talep ederse, yatağında ölse dahi şehit olur.”¹⁵⁴

Evet bir insan, sadece ve sadece Allah davası için, Rabbimiz’in yüce adının en ücra yerlerde dahi şehbal açması için, kafasında hicret kurup duruyorsa, “Gidelim, görelim, gezelim, anlatalım, İbrahimlerin yolunda, Musaların, Mesihlerin (alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalâtu ves-selâm) yolunda ve İnsanlığın İftihar Tablosu’nun yolunda, biz de bu vazifeyi yapalım.” düşüncesiyle yatıyor, kalkıyorsa, o kimse memleketinde de kalsa, orada ölse, ümit ediyoruz ki Allah (celle celâluhu) bu düşünce sahibini muhacirler defterine kaydeder.

Rabbim, boyunduruğun yere konduğu bu devirde, İslâm dünyasına sahip çıkanları hem muhacirlikle, hem

¹⁵⁴ Müslim, *imaret* 157; Ebû Dâvûd, ^{vitr} 26; Tirmizî, *fezâilü’l-cihad* 19; Nesâî, *cihad* 36; İbn Mâce, *cihad* 15.

de şehadet sevabıyla serfiraz kılsın! Evet, bu yönüyle de “mukaddes göç” çok önemlidir ve üzerinde daha çok şey söylenebilir.

Kaziyye: Hüküm.

İstinbat: Hüküm çıkarma, bir hükme varma.

Sidretü'l-Müntehâ: Hz. Peygamber Efendimiz'e (aleyhissalâtu vesselâm) miraç gecesinde gösterilen, hilkatın aldığı son şekli gösteren yaratılış ağacı, kâinat ağacı.

Ervah: Ruhlar.

Fetamet: Bütün meselelerini akıl, kalb, ruh, his ve latifelerini bir araya getirip öyle mütalâa eden, en büyük zorlukları dahi gayet rahatlıkla çözen harikulâde mantık.

Dilbeste: Gönülden bağlı, âşık, seven.

Mübtediyane: Bir şeyi ilk defa yapar, yeni başlar bir tarzda.

Müntehiyane: Bir şeyde en son noktaya, zirveye ulaşmış bir tarzda.

Muhatarâ: Tehlike.

İntizar: Beddua.

Şedd-i rihal: Yola koyulma.

Şehbal açmak: Kanatlanmak, yükselmek.

Serfiraz kılmak: Üstün, seçkin hâle getirmek.

Dâüssıla: Vatan hasreti, sıla özlemi.

Münafık: Dış görünüşü Müslüman olmakla birlikte, içi kâfir olan kimse.

Ensar: Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret ettiğinde O'nu bağrına basan Medineli Müslümanlar.

Muhacir: Peygamber Efendimiz'le birlikte Mekke'den Medine'ye hicret edenler.

Bazı mü'minlerde, dindarlıklarıyla alay edilmesi neticesinde meydana gelen ezikliği nasıl telafi edebiliriz?

Şu anda yaşadığımız böyle bir dünyada, bunu normal kabul etmek lâzım. Alay ve istihza etmek bize yakışmaz ve mü'minin işi değildir de ondan. Öteden beri alay ve istihza kâfirlerin vasfı olmuştur. Evet, alay ve istihza bir kâfir sıfatıdır. Kur'ân-ı Kerim birçok âyetinde onları bize bu sıfatlarıyla tanıtıyor:

*“Gemiği yaparken, milletin inkârcı ileri gelenleri yanına uğradıkça onunla (Nuh) alay ederlerdi. O da: ‘Bizimle alay ediyorsunuz; ama biz de size mukabelede bulunacağız. Rezil edecek olan azabın kime geleceğini ve kime sürekli azabın ineceğini göreceksiniz!’ dedi.”*¹⁵⁵

¹⁵⁵ Hud sûresi, 11/38-39.

“Kâfirler: ‘Rabbimiz, bizi buradan (Cehennem’den) çıkar, tekrar günaha dönersek, doğrusu zalimlerden olmuş oluruz.’ derler. (Bunun üzerine Cenâb-ı Hak onlara şöyle karşılık verir): ‘Kesin sesinizi, Benimle konuşmayın! Kullarımdan bir topluluk (dünyada): ‘Rabbimiz, iman ettik, artık bizi bağışla, bize merhamet eyle, Sen merhamet edenlerin en merhametlisisin.’ diyordu. Siz ise onları alaya alıyordunuz. Bu yaptıklarınız size Beni anmayı unutturuyordu. Onlara hep gülüyordunuz. Sabretmelerine karşılık bugün onları mükâfatlandırdım. Doğrusu onlar kurtulanlardır.’”¹⁵⁶

“Günahkârlar, muhakkak (dünyada) mü’minlere gülerlerdi. Yanlarından geçtiklerinde ise birbirlerine kaş-göz işareti yaparlardı. Taraftarlarına vardıklarında bununla eğlenirlerdi.”¹⁵⁷

Görüldüğü gibi istihza edip alaya almayı Kur’ân, bir kâfir sıfatı olarak kaydediyor. Müslüman ise ne kimseyi alaya alır ne de istihza eder. Kâfirlerin istihzasına ise, Cenâb-ı Hak mukabele edecektir. Onlar esasen alaya alınacak durumda bulunanın kim olduğunu, ahirette tam mânâsıyla görecektir ve kendilerine bin nefrin edeceklerdir. Öyle ise şu kısacık dünyada mukabele-i bilmissil yapmanın hiçbir mânâsı ve yararı yoktur. Zararı ise pek

¹⁵⁶ Mü’minûn sûresi, 23/107-111.

¹⁵⁷ Mutaffifîn sûresi, 83/29-31.

çoktur. Onun için bizler, onların davranışlarına onlar gibi karşılık veremeyiz. Mü'min oluşumuz, buna mânidir. Ve biz de böyle bir mâni oluştan hoşnut ve memnunuz.

Gelelim sorunun diğer şikkına: Allah'a inanma ve O'nun karşısında kulluğunu ilan ve itiraf etme, dünyanın en büyük şeref madalyasını boyna takma demektir. Bu her zaman bizim için bir onur vesilesidir. Eğer caiz olsaydı biz bu durumumuzdan gurur duyacaktık.

Onlar bizim namazımızla yani miracımızla ve bizi Allah'a yaklaştıran en büyük vesile ile alay ediyorlar!.

Onlar bizim abdestimizle; yani bizim, havz-ı Kevser yanında Allah Resûlü tarafından tanınmamıza vesile bulunan en göz kamaştırıcı ışık tayflarıyla alay ediyorlar!.

Onlar mü'minlerin takkesiyle, tesbihiyle; insanların en şerefli Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), mübarek başına koyduğu, bir hadis-i şerifte, meleklerle ait bir giysi ve erkeğin ziyneti olduğu, insana en az 27 kat sevap kazandırdığı belirtilen ve bundan dolayı bazı Müslümanlar'ın namazda başlarına sardıkları sarıkları alay ediyorlar!.

Bunların hiçbirisi alay edilecek meselelerden değildir. Aksine gıpta ile kabullenilecek uhrevî değerde şeylerdir.

Hâlbuki, Allah'ı inkârla hayvandan daha aşağı bir derekeye düşen insanın hâli; evet, eğer alay edilecekse

onunla edilmelidir. Sarhoş ve ayyaşlar, cemiyetin yüz karası kimselerdir; alay edilecekse onlarla edilmelidir.

Faizci, karaborsacı, monopolcü, ihtikârcı; ticarî hayatın en yaman hırsızlarıdır; alay edilecekse onlarla edilmelidir.

Açık saçıklık ve ahlâksızlığa gömülüp gidenler; iffet ve namuslarını pazara dökenlerdir, alay edilecekse onlarla edilmelidir.

Utanmazlığı alışkanlık hâline getirip insanımıza telkin edenler ve neden utanılacağını, neden utanılmayacağını bilmediklerinden dolayı, dindar gençlerle alay ediyorlar. Ama bütün bunlara karşı onlara düşen, ¹⁵⁸ *وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا* esasına riayet etmektir. Evet, onlar da, Kur'ân'ın tebcil ettiği bir cemaat olarak, o kendini bilmez, ne idüğü belirsizlerin yanından geçerken; âlicenabâne, kerîmâne tebessüm ederek geçmeli ve hakikî Müslüman'ın gerçek ufkunu göstermelidirler. Alay eden, kendi küçüklüğünü gösterirken, Müslüman genç de ciddî, vakarlı ve tavrını hiç bozmadan, hâlâ da onların hidayetini düşünen, böylece de Muhammedî bir yolda olduğunu gösteren bir eda ve bir üslûpla kendine düşeni yapmalıdır. Çünkü sonunda herkes yaptığı şeylerle haşır ve neşr olacaktır. Bugün Müslümanlarla alay edip gülünlere, o gün gülünecek; bugün alaya alınanlar ise, o gün

¹⁵⁸ *“Onlar (mü'minler) ki, boş bir şeyle karşılaştıklarında oradan vaka-
larla geçip giderler.”* (Furkân sûresi, 25/72)

Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve keremleriyle onurlandırılacaklardır. Şimşek gibi Sırat'ı geçip, Firdevs Cennetlerine de yine onlar ulaşacaktır.

Rabbim, bu türlü taarruz, istihza ve alaylara maruz kalan günümüzün inanmış delikanlılarını, din-i mübin-i İslâm'da sabitkadem eylesin! Yıldırmasın, usandırmasın, bıktırmasın, geriye döndürmesin, sarsmasın ve sonuna kadar bu işi götürmede kendilerine güç ve kuvvet ihsan eylesin! (Âmin)

Nefrin: Nefret.

Mukabele-i bilmisil: Aynıyla karşılık verme.

Monopol: Tekel.

İhtikâr: İhtiyaç maddelerini depolarda saklayıp, daha sonra pahalıya satma, vurgunculuk.

Tebcil etmek: Yüceltmek.

Haşr ve neşr: Öldükten sonra tekrar dirilip mahşer meydanında toplanma.

M. Fethullah Gülen

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER

M. Fethullah Gülen

1

M. Fethullah Gülen

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER

M. Fethullah Gülen

2

5

M. Fethullah Gülen

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER

M. Fethullah Gülen

3

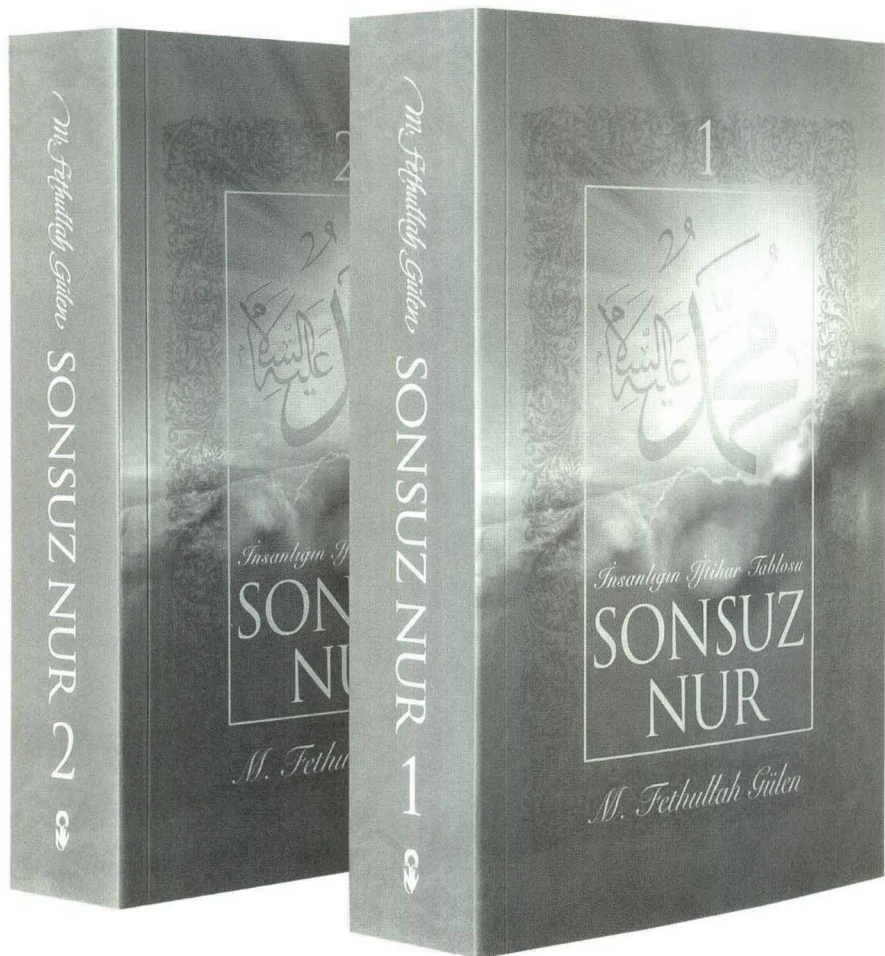
M. Fethullah Gülen

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER

M. Fethullah Gülen

4

İnsan, kalbindeki imanıyla mü'mindir, kafasındaki malumat yığınlarıyla değil. Bu sebeptendir ki, insan enfüsî veya âfâkî delillerle ulaşabildiği mesafeyi elde ettikten sonra, eğer bunlardan sıyrılamazsa, terakki adına bir adım bile atamaz. İnsan, bir yerde bunları bütün bütün arkaya atmalı, doğrudan doğruya, Kur'ân'ın aydınlık tayfları altında; kalp ve vicdanının nurlu yolunda yürümelidir ki aradığı aydınlığa ulaşabilsin.

7,90 TL